

ВЛАДА
ХЕРЦЕГОВАЧКО-НЕРЕТВАНСКОГ
КАНТОНА

**Стратегија развоја
Херцеговачко-неретванског кантона
за период 2021.-2027. година**

Мостар, новембар 2021. године

Садржај

1	Увод.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
1.1.	Сврха и важност стратешког документа.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
1.2.	Регулаторни оквир	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
1.3.	Процес израде и консултација.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
1.4.	Усаглашеност са осталим стратешким документима.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
2	Стратешка платформа.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
2.1.	Извод из ситуационе анализе	10
2.1.1.	Географски положај, природне и културно-историјске карактеристике	10
2.1.2.	Демографске карактеристике и кретања	11
2.1.3.	Резиме стања по секторима	13
2.1.4.	Стање просторно-планске документације.....	25
2.1.5.	Јавна управа ХНК-а	25
2.1.6.	Фискални капацитет ХНК-а	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
2.2.	CWOT анализа и стратешко фокусирање	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
2.3.	Стратешко фокусирање	33
2.4.	Визија развоја и стратешки циљеви са индикаторима.....	36
2.5.	Визија развоја	36
2.6.	Стратешки циљеви са индикаторима.....	36
3.	Приоритети и мјере са индикаторима	44
4.	Стратешки пројекти.....	72
5.	Индикативни финансијски оквир.....	75
6.	Оквир за имплементацију, мониторинг, извјештавање и евалуацију Стратегија развоја ХНК-а	78
7.	ПРИЛОЗИ.....	83
7.1.	Усаглашеност стратешких циљева ХНК-а са кључним документима у ФБиХ/ БиХ.....	83
7.2.	Сажети преглед Стратегије развоја ХНК-а.....	88
7.3.	Детаљан преглед мјера	98
7.4.	Социо-економска анализа.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.

„Стратегија развоја ХНК-а припремљена је уз подршку Пројекта интегрисаног локалног развоја (ИЛДП), који представља заједнички пројекат Владе Швајцарске и Развојног програма Уједињених нација у Босни и Херцеговини (УНДП). Садржај Стратегија развоја ХНК-а, као и налази приказани у њој, не одражавају неопходно ставове ИЛДП-а, Владе Швајцарске или УНДП-а.“

1 Увод

1.1. Сврха и важност стратешког документа

Стратегија развоја Херцеговачко-неретванског кантона за период 2021-2027. (у даљем тексту: Стратегија развоја ХНК-а) је интегрални мултисекторски стратешки документ којим се дефинишу јавне политике и цјеловито усмјерава развој Херцеговачко-неретванског кантона (у даљем тексту: ХНК) и јединица локалне самоуправе у саставу ХНК-а. Стратегијом развоја ХНК-а утврђују се циљеви и приоритети развоја ХНК-а, начин њиховог остваривања, финансијски и институционални оквир за имплементацију, мониторинг, евалуацију и извјештавање и иста је основни документ за израду секторских стратегија, ДОБ-а, буџета и програма јавних инвестиција ХНК-а и др.

Стратегија развоја ХНК-а садржи приоритете просторног развоја ХНК-а и правце развоја дефинисане у стратешким документима Федерације и документима релевантним за процес интеграције Босне и Херцеговине у Европску унију. Стратегија развоја ХНК-а је основа за усаглашавање и израду стратегија развоја јединица локалне самоуправе.

Процес израде Стратегија развоја ХНК-а координисао је Одбор за мониторинг Стратегија развоја ХНК-а, који у име Владе ХНК-а координише развојем, а радна тијела и други координациони и партиципативни механизми осигуравају учешће институција ХНК-а, виших нивоа власти и локалне самоуправе, пословне заједнице, невладиног сектора и других друштвено-економских актера и заинтересованих страна. Кантонални одбор за развој имао је веома важну улогу у овом процесу.

Посебну савјетодавну улогу у процесу израде Стратегије развоја ХНК-а имало је и Вијеће за планирање развоја и управљање развојем ХНК-а које је разматрало и давало препоруке о кључним развојним приоритетима ХНК-а у стратешкој платформи као и о цјелокупном документу Стратегије развоја ХНК-а.

Приликом израде Стратегије развоја ХНК-а, у потпуности су праћене одредбе Закона о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 32/17), Закона о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, бр. 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закона о извршењу буџета ХНК-а као и Уредба о изради стратешких докумената у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 74/19).

Посебна пажња посвећена је поукама изученим из процеса припреме и имплементације досадашње интегрисане Стратегије развоја ХНК-а за период 2017-2020. као и усаглашености са релевантним стратегијама других нивоа власти у БиХ-у, обавезама које проистичу из процеса европских интеграција и Циљевима одрживог развоја Уједињених нација (СДГс).

Реализација визије развоја биће остварена кроз 3 стратешка циља, разрађена у 11 приоритета и 44 мјере. Израђен је индикативни буџет за спровођење Стратегије развоја ХНК-а као и индикатори за мјерење степена њеног спровођења.

У сектору привредног развоја окосницу чине активности на унапређењу пословног амбијента у свим аспектима и унапређењу конкурентности предузећа и заната. Одржива пољопривреда и одрживи туризам, уз брендирање ХНК-а као препознате и пожељне туристичке дестинације, окосница су развоја пољопривреде и туризма, док ће ефикасна, отворена и одговорна јавна управа служити унапређењу пословног амбијента и подржати економски развој.

У сектору друштвеног развоја Стратегија развоја ХНК-а се фокусира на друштвени развој који настоји да изгради друштво једнаких могућности које обезбеђује бољу социјалну укљученост. Кроз активности на унапређењу области образовања и науке, здравства и социјалне заштите, спорта, културе и безбједности, допринијеће се подизању квалитета и савременом развоју друштвеног сектора.

У области заштите животне средине Стратегија развоја ХНК-а се фокусира на унапређење заштите животне средине и планско коришћење природних ресурса и простора, повећање енергетске ефикасности и модернизацију инфраструктуре, што је у крајњој линији у функцији обезбјеђивања одрживог управљања ресурсима и услугама екосистема сходно постојећим капацитетима.

1.2. Регулаторни оквир

Федерација БиХ је уложила значајне напоре и напредак у успостављању и развоју система планирања развоја и управљања развојем, посебно са становишта регулаторног оквира. У 2017. години усвојен је Закон о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 32/17), Закон о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закон о извршењу Буџета ХНК-а, као основни нормативни акти којима се дефинише намјена система кроз „транспарентно и усклађено планирање развоја и управљање развојем у Федерацији, кантонима и јединицама локалне самоуправе“ као и „координисање и интегрисање стратешких докумената и јавних и других финансијских ресурса за спровођење идентификованих развојних приоритета“. Закон прописује основне принципе планирања развоја и управљања развојем, дефинише врсте стратешких докумената, као и тијела надлежна за планирање развоја и управљање развојем, утврђује процес планирања развоја и управљања развојем у ФБиХ као и процедуре програмирање, мониторинга, евалуације и извештавања о имплементацији стратешких докумената и финансирање њихове имплементације. Законом су прописана и документа која се доносе у поступку спровођења стратешких докумената.

Поред закона, донесени су и подзаконски акти којима се ближе уређују питања израде и оцјене стратешких докумената и трогодишњег и годишњег планирања, и то:

- Уредба о евалуацији стратешких докумената у Федерацији БиХ,
- Уредба о изради стратешких докумената у Федерацији БиХ,
- Уредба о трогодишњем и годишњем планирању, мониторингу и извештавању у Федерацији Босне и Херцеговине.¹

Процес израде Стратегије развоја ХНК-а усаглашен је са прописаним одредбама у оквиру наведеног регулаторног оквира.

1.3. Процес израде и консултација

На основу одредаба Закона о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације БиХ“, број 32/17), Закона о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закона о извршењу Буџета ХНК-а и Уредбе о изради стратешких докумената у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 74/19), Влада ХНК-а донијела је у јуну 2020. године Одлуку о изради Стратегије развоја ХНК-а и наставку сарадње Владе ХНК-а и УНДП-а.

Поред Одбора за мониторинг Стратегије развоја ХНК-а, који је у име Владе ХНК-а координисао израду Стратегије развоја ХНК-а, учесници у процесу израде Стратегије развоја ХНК-а биле су институције Кантона, једице локалне самоуправе и друштвено-економски актери. Хоризонтална и вертикална координација израде Стратегије развоја ХНК-а обезбјеђује се преко Кантоналног одбора за развој и Вијећа за планирање развоја и управљање развојем ХНК-а.

Решењем број 01-1-02-1825/20 од 09.09.2020. Влада ХНК-а формирала је Кантонални одбор за развој (КОР) као оперативно, извршно и координационо тијело задужено за вођење процеса израде Стратегије развоја ХНК-а који чине 22 члана представника кантоналних органа управе и

¹ Све уредбе објављене су у Службеним новинама Федерације БиХ, број 74/19.

других социо-економских партнера (Служба за запошљавање ХНК-а, удружења предузетника и др.). На истој сједници одржаној 09.09.2020., Влада ХНК-а именовала је и Вијеће за планирање развоја и управљање развојем које је имало савјетодавну улогу у процесима дефинисања, имплементације, мониторинга, евалуације и извјештавања о реализацији развојних приоритета у ХНК-у. Вијеће има 19 чланова, а чине га предсједник Владе ХНК-а, општински начелници и градоначелници јединица локалне самоуправе унутар ХНК-а, предсједници Привредне и Обртничке коморе ХНК-а, ректори универзитета и други друштвено-економски партнери.

У процесу рада и консултација, поред редовних састанака Тима за израду Стратегије, одржани су и састанци тематских радних група: ТГ 1 – Економски развој, ТГ2 – Друштвени развој, ТГ 3 – Заштита животне средине и ТГ 4 – Добра и инклузивна управа. У процесу израде Стратегије развоја ХНК-а одржана су 3 састанка Кантоналног одбора за развој. На састанцима Кантоналног одбора за развој валидирана је социо-економска анализа, а потом и стратешка платформа ХНК-а за период 2021-2027. година, која је након тога пуштена у јавну расправу или процес јавних консултација. Четврти састанак КОР-а био је посвећен разматрању нацрта Стратегије развоја ХНК-а.

Током јавне расправе одржане су три презентације Стратегије развоја ХНК-а за општине, и то у Мостару за град Мостар и општине Читлук и Чапљина; у Коњицу за општине Коњиц, Јабланица и Прозор-Рама; и Неуму за општине Неум, Столац и Равно. Јавним расправама присуствовали су градоначелник Мостара, градоначелник Чапљине и начелници општина.

Нацрт Стратегије развоја ХНК-а потом је разматран и усвојен Одлуком Владе ХНК-а број 01-1-02-1908/21 на сједници одржаној 19.7.2021. године, након чега је Стратегија развоја ХНК-а усвојена на 16. сједници Скупштине ХНЖ/К-а одржаној 24.11.2021. године.

Процес израде Стратегије развоја ХНК-а подржан је заједничким пројектом Владе Швајцарске и Развојног програма Уједињених нација за развој у Босни и Херцеговини (УНДП) кроз Пројекат интегрисаног локалног развоја (ИЛДП).

1.4. Усаглашеност са другим стратешким документима

1.4.1. Усаглашеност са стратешким документима других нивоа власти

Вертикална координација и усаглашавање, у складу са Законом о развојном планирању и управљању развојем, Законом о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ”, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Законом о извршењу Буџета ХНК-а, укључује координацију одговорности и процеса између надлежних институција на различитим нивоима власти у Федерацији као и усаглашавање стратешких докумената на различитим нивоима власти у Федерацији према заједничким развојним циљевима, док се хоризонтална координација и усклађивање односи на координацију одговорности и процеса институција као и усаглашавање стратешких докумената, односно усаглашавање стратегија развоја и секторских стратегија на истом нивоу управљања у Федерацији, кантонима и јединицама локалне самоуправе према заједничким развојним циљевима. У складу са наведеним, стратешки циљеви и приоритети ХНК-а за период 2021-2027. усаглашени су са кључним стратешким документима у ФБиХ-у и БиХ-у.

У циљу обезбјеђивања вертикалне координације, приликом дефинисања стратешких циљева, приоритета и мјера узета су у обзир сљедећа документа стратешког планирања:

- Оквир за имплементацију Циљева одрживог развоја у Босни и Херцеговини (нацрт верзија),
- Стратегија развоја ФБиХ 2021.-2027.,
- Приоритети развоја високог образовања у БиХ-у за период 2016.-2026.,
- Стратегија противминског дјеловања БиХ 2018. – 2025.,
- Стратешки план руралног развоја БиХ 2018. – 2021. (оквирни документ),

- Оквирна стратегија саобраћаја БиХ 2015.-2030.,
- Оквирна енергетска стратегија БиХ до 2035. године,
- Стратегија прилагођавања на климатске промјене и нискоемисиони развој БиХ за период 2020.-2030. (нацрт),
- Стратешке смјернице за усклађивање подршке развоју малих и средњих предузећа и предузетништва у БиХ за период 2021. - 2027. (радна верзија),
- Стратегија за унапређење права и положаја особа са инвалидитетом у ФБиХ 2016. - 2021.
- Стратегија борбе против дијабетеса у ФБиХ 2014. – 2024.,
- Стратегија управљања водама ФБиХ 2010. – 2022.,
- Транспортна стратегија Федерације Босне и Херцеговине 2016. - 2030.,
- Стратешки правци развоја високог образовања у ФБиХ у 2012. и 2022. години,
- План управљања водама за водно подручје Јадранског мора ФБиХ 2016.-2020.
- Комуникациона стратегија институција БиХ о процесу приступања БиХ ЕУ-у од кандидатског статуса до чланства.

Од посебног значаја за спровођење Стратегије развоја ХНК-а је Стратегија развоја ФБиХ, која обухвата исти плански период 2021.-2027.

Детаљна анализа оцјењивања усаглашености представљена је у Прилогу 2 документа.

1.4.2. Усаглашеност са стратешким документима који проистичу из процеса европских интеграција

Босна и Херцеговина је предидељена за испуњавање услова за улазак у Европску унију, те се у складу с тим спроводе потребне активности на усклађивању законодавства и других обавеза прописаних Споразумом о стабилизацији и придруживању између Европске уније и Босне и Херцеговине. У 2016. години поднесена је апликација Босне и Херцеговине за чланство у ЕУ-у, на коју је Европска комисија у мају 2019. одговорила Мишљењем, а на основу информација прикупљених након попуњавања Упитника Европске комисије.

Према оцјени Комисије, стање у многим областима је незадовољавајуће као и брзина напретка у испуњавању неопходних критеријума за чланство. У мишљењу се истиче да Босна и Херцеговина још увијек не испуњава у довољној мјери критеријуме који се односе на стабилност институција које гарантују демократију, владавину права, људска права и поштовање и заштиту мањина. Између осталог, потребно је ускладити институционални оквир БиХ са оквиром ЕУ-а, унаприједити изборни оквир и правосуђе, спријечити и борити се против корупције и организованог криминала, управљати границама, успоставити функционалну тржишну економију, унаприједити образовање, повећати фокус на потребе тржишта рада, убрзање процеса усклађивања са ацквис-ем, заштиту основних права грађана и реформу јавне управе. Посебна пажња треба да се посвети областима слободног кретања роба, праву пословног настана и слободи пружања услуга, информатизацији друштва и медија, пољопривреди и руралном развоју, рибарству, саобраћајној политици, енергетици, економској и монетарној политици, статистици, социјалној политици и запошљавању, предузетништву и индустријској политици, регионалној политици и координисању структурних инструмената, образовању и култури, заштити потрошача и здравља и финансијској контроли.²

У укупним потребним реформама Стратегије развоја ХНК-а директно доприноси унапређењу пословног амбијента, пољопривреде и руралног развоја, успостављању предуслова за

²Саопштење Комисије Европском парламенту и Савјету - Мишљење Комисије о захтјеву БиХ за чланство у ЕУ, <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Мишљење-Комисије-о-захтјеву-Босне-и-Херцеговина-за-Ц4%8Мемберсхип-ин-тхе-Еуропеан-Унион.pdf>

стандардизацију и сертификацију, енергетској ефикасности, социјалној политици и запошљавању, предузетништву и индустријској политици, образовању и култури и заштити животне средине. Приликом израде Стратегије развоја ХНК-а узете су у обзир смјернице садржане у Извјештају Европске комисије о БиХ за 2020. годину, посебно у дијеловима из надлежности кантона као што су пољопривреда и рурални развој, енергетика, информационо друштво и др.

Имплементација Стратегије развоја ХНК-а, посебно у области обезбјеђивања екстерних извора финансирања развојних приоритета ХНК-а, може се подржати кроз активности ЕУ-а у БиХ у многим областима, посебно кроз учешће у пројектима прекограничне сарадње. Пуно коришћење могућности које проистичу из ЕУ интеграција зависи прије свега од брзине приступања земље ЕУ-у, односно испуњавања захтјева, критеријума и стандарда за чланство, али и од локалних имплементацијских капацитета на нивоу Кантона и ЈЛС-а.

Тренутно су ХНК-у доступни сљедећи програми и пројекти: транснационални (Адрион, Дунавски и Медитерански), прекогранични - трилатерални (БиХ-ЦГ-ХР), прекогранични - билатерални (БиХ-ХР), прекогранични - трилатерални (БиХ-ЦГ-ХР), граница - билатерална (БиХ-ЦГ), Хоризонт 2020, ЦОСМЕ, Креативна Европа, Еразмус +, Царина 2020, Фискалис 2020, Европа за грађане, ЦОСТ и ЕУРЕКА.

1.4.3. Усаглашеност са глобалним циљевима одрживог развоја

Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је 2015. године Агенду за одрживи развој до 2030. и том приликом су се све државе чланице, укључујући и БиХ, обавезале да имплементирају документ Агенде 2030 и Циљеве одрживог развоја (енгл. Sustainable Development Goals - СДГ). Агенда 2030 се састоји од 17 глобалних циљева и 169 подциљева одрживог развоја, који представљају трансформативни план за стварање боље и одрживе будућности.

Поштовање принципа вертикалне координације прописаних Законом о развојном планирању и управљању развојем у ФБиХ, Законом о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19) и Законом о извршењу буџета ХНК-а подразумејева усаглашеност са међународно прихваћеним глобалним циљевима одрживог развоја. То подразумејева да сви нивои власти у БиХ треба да дефинишу своје приоритете, мјере и активности на начин да осигурају свој допринос остваривању циљева одрживог развоја као и да извјештавају о оствареном напретку.

У БиХ су идентификована три правца одрживог развоја (добра управа и управљање јавним сектором, паметан раст и друштво једнаких могућности) и двије хоризонталне теме (улагање у људски капитал и принцип „нико не треба да буде искључен“). Ови правци одрживог развоја, као и хоризонталне теме, адекватно су рефлектоване кроз процес израде Стратегије развоја ХНК-а као и у самој Стратегији развоја ХНК-а.

Стратегија развоја ХНК-а доприноси реализацији сва три одабрана правца одрживог развоја.

У сектору економског развоја Стратегија развоја ХНК-а доприноси стварању повољног амбијента за предузетништво и иновације, повећању улагања у инфраструктуру, укључивању у глобалне ланце вриједности, паметном управљању природним ресурсима, јачању инфраструктуре и конкурентности пољопривреде и одрживог развоја руралног туризма.

У сектору друштвеног развоја Стратегије развоја ХНК-а ће прије свега утицати на унапређење образовања и обуке, квалитет предшколског васпитања и образовања, унапређење политика и

јачање социјалне заштите и ефикасност здравствене заштите и унапређење њене доступности и квалитета. У сектору који се бави заштитом животне средине Стратегија развоја ХНК-а ће се фокусирати на унапређење управљања ризицима од катастрофа, јачање контроле и мониторинга квалитета екосистема као и деминирање контаминираних подручја.

1.4.4. Преглед извјештаја о евалуацији интегрисане Стратегије развоја ХНК-а 2017.-2020.

У поступку провођења Стратегије развоја ХНК-а за период 2017.-2020., 2019. године спроведена је средњорочна евалуација, односно евалуација за период 2017.-2018. година. Налази евалуационог извјештаја указују да је претходна стратегија генерално адекватно процјењивала потребе појединих развојних сектора, односно да су идентификовани стратешки циљеви и даље релевантни за ХНК и потребе циљних група. Главни недостатак, који се негативно одразио на развојне ефекте, био је неефикасан систем управљања развојем на нивоу ХНК-а, односно недостатак јединице за управљање развојем (ЈУРА), што је утицало на неадекватно планирање, мониторинг, имплементацију и извјештавање о реализација стратешких приоритета за ХНК. Стратешким документом за период 2017.-2020. било је предвиђено оснивање стручне службе за развој и међународне пројекте, као посебне стручне службе Владе ХНК-а, која би имала функцију ЈУРА-е, а која до сада није основана. Међутим, као прелазно рјешење формиран је Одбор за мониторинг Стратегије развоја ХНК-а који у име Владе ХНК-а координише развојем у ХНК-у. Извештај показује да су процеси управљања развојем формално спроведени, што је велики корак напријед, али је то и даље била само доминантно форма и није било значајнијег учешћа релевантних актера.

Јасна је потреба за анализом система управљања развојем на нивоу министарстава и органа управе ХНК-а, са препорукама за успостављање јединице за управљање развојем у ХНК-у и имплементацију ових препорука у виду успостављања најприкладнијег модела јединице за управљање развојем и обезбјеђење квалитетног кадровског попуњавања и јачање капацитета овог тијела за планирање развоја и управљање развојем. Указано је и на потребу прилагођавања Пословника о раду и прописа који уређују унутрашњу организацију органа управе ХНК-а на начин да се успоставе логичне и чврсте везе између Стратегије развоја ХНК-а, акционих планова Стратегије развоја ХНК-а, планова рада Владе и министарстава, документа оквирног буџета и годишњег буџета ХНК-а.

Налази евалуације указали су и на потребу јачања капацитета кадрова кантоналних министарстава и органа управе за прикупљање средстава из ЕУ-а и других међународних и домаћих фондова како би се обезбиједила екстерна средства за спровођење стратешких интервенција и на тај начин постигла већа ефикасност. Поред тога, препоручено је да се, приликом утврђивања стратешких интервенција у наредном планском периоду, посебна пажња посвети интервенцијама које имају за циљ јачање конкурентности привредних субјеката, односно онима које имају за циљ подстицање иновативности и технолошког унапређења производње и подршку брзорастућим предузећима. Препоруке су се односиле и на потребу успостављања система мониторинга индикатора у области заштите животне средине и редефинисања основних индикатора остваривања стратешких и приоритетних циљева, посебно у случајевима када су они остварени и/или када не постоји могућност њиховог праћења.

Оснивањем Вијећа за планирање развоја и управљање развојем ХНК-а и Кантоналног одбора за развој испуњене су двије важне препоруке из Средњорочног евалуационог извјештаја и створени су предуслови за ефикасно функционисање система управљања развојем ХНК-а, што је неопходно надопунити формалном успоставом јединице за управљање развојем (ЈУРА).

Приликом израде нове Стратегије развоја ХНК-а, уважени су налази и препоруке наведене евалуације те мишљења и ставови кључних учесника. Важно је напоменути да је, сходно налазима евалуације, претходни стратешки документ био добра основа за развој ХНК-а у периоду 2017.-2020. Међутим, за успјешну имплементацију Стратегије развоја ХНК-а потребно је постојање квалитетног система за њену имплементацију, што би требало да буде један од приоритета у наредном планском периоду.

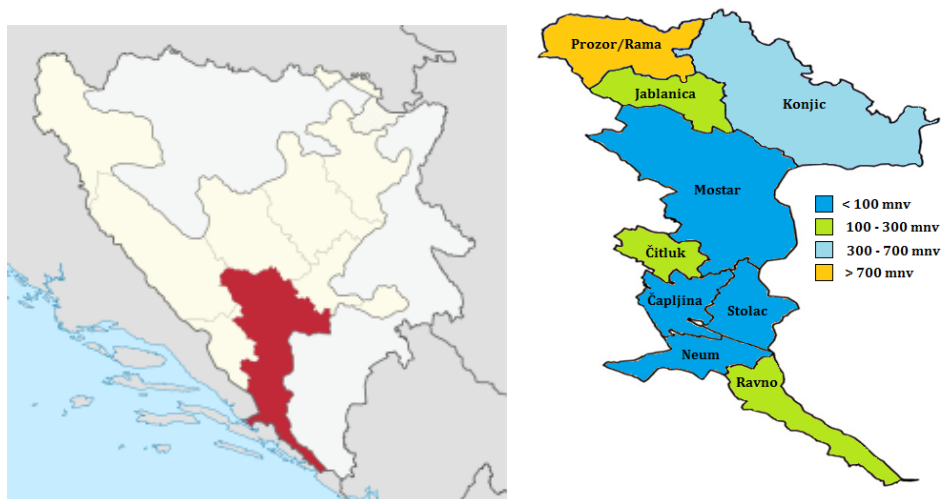
2 Стратешка платформа

Стратешка платформа ХНК-а израђена је у процесу израде Стратегије развоја ХНК-а и садржи детаљан преглед друштвено-економских кретања у посљедњих 5 година, са посебним освртом на поређење индикатора на нивоу Федерације БиХ. Платформа садржи и SWOT анализу, стратешке фокусе, стратешке циљеве као и дефинисану визију развоја ХНК-а.

2.1. Извод из ситуационе анализе ³

2.1.1. Географски положај, природне и културно-историјске карактеристике

Херцеговачко-неретвански кантон (ХНК) административно припада Федерацији Босне и Херцеговине и налази се у југозападном дијелу Босне и Херцеговине, са сједиштем Владе и Скупштине у граду Мостару. Сусједна подручја ХНК-а су Средњобосански кантон на сјеверу, Кантон Сарајево на сјевероистоку, Кантон 10 на сјеверозападу и Западнохерцеговачки кантон на западу. Сусједно подручје ХНК-а на истоку је ентитет Република Српска и Република Хрватска на југозападу. Подручје ХНК-а обухвата 9 јединица локалне самоуправе, и то: град Чапљина, Читлук, Јабланица, Коњиц, град Мостар, Неум, Прозор-Рама, Равно и Столац (Слика 1).

Слика 1. Географски положај ХНК-а у ФБиХ и БиХ (слика лијево),
Мапа ХНК-а (слика десно)

ХНК заузима површину од 4.401 км², односно 16,85% територије ФБиХ или 8,59% територије Босне и Херцеговине. Густина насељености ХНК-а износи 49,1 становника по км², што га сврстава у ред мање насељених кантона с обзиром да је просјечна густина насељености Федерације БиХ 83,7 становника по км². Подручје ХНК-а није равномјерно насељено, па је најгушће насељена општина Читлук са 99 становника по км², затим град Чапљина са 96,9 становника по км² и град Мостар са 89,4 становника по км². Са друге стране, најмање насељене јединице локалне самоуправе су општина Равно са 9,7 становника по км² и општина Неум са 19,4 становника по км² (Табела 1).

Табела 1. Густина насељености по градовима/општинама у ХНК-у, 2020.

Назив града/општине	Површина у км ²	Број становника	Густина насељености
Чапљина	256	24.807	96,9
Читлук	181	17.916	99,0
Јабланица	301	9.622	32,0
Коњиц	1169	23.770	20,3

³Пуни текст ситуационе анализе дат је у прилогу документа.

Мостар	1175	105.074	89,4
Неум	225	4.369	19,4
Прозор-Рама	477	13.414	28,1
Равно	331	3.197	9,7
Столац	286	14.079	49,2
Укупно	4.401	216.248	49,1

Извор података: Федерални завод за програмирање развоја

Природне и географске карактеристике овог подручја су разноврсне, од плодних, пространих поља и пространих пашњака, ријека и језера до вјековних листопадних и зимзелених шума, и пружају обилне могућности за живот и привредни развој заснован на пољопривредној производњи, сточарству и дрвној индустрији. На сјеверу ХНК-а доминира умјерено континентална клима, на планинама планинска, а на југу медитеранска клима. Еколошки чиста и недирнута природа, географски положај и близина и добра саобраћајна повезаност са сусједном Републиком Хрватском, тј. њеним вратима у свијет - Средњом Далмацијом, којој економски и традиционално гравитира, важни су фактори за економски просперитет овог краја. У геопрометном смислу, ХНК је раскрсница двају осовинских комуникационих праваца – регионалног, државног, међудржавног (БиХ-РХ) и европског карактера – што одређује садашњи, али и будући положај Херцеговине у овом дијелу Европе. Оба правца су подједнако важна, али оси сјевер-југ се даје већи приоритет. Ова веза између мора и копна, долином Неретве, завршни је дио вертикале европских комуникација из чувеног Коридора Vц (Балтик-Јадран). Друга осовина, Јонска рута, прати јадранску обалу и повезује Европу преко Балкана са Блиским истоком. Путна мрежа повезује регион са сусједним државама Хрватском и Црном Гором и даље са остатком Европе. Жељезничка мрежа повезује Мостар са Сарајевом и луком Плоче на јадранској обали у Хрватској, која је изграђена посебно за потребе Босне и Херцеговине и која је природни транспортни улаз и излаз за земљу и регион.

Ваздушни саобраћај у региону одвија се преко јединог регионалног аеродрома у Мостару који се налази у јужној мостарској котлини, у насељу Ортијеш, удаљеном само 6 км од центра Мостара и 35 км од Међугорја.

ХНК, са својим природним парковима и бројним природним љепотама, има велики туристички потенцијал. Највеће туристичке атракције у ХНК-у су Стари град у Мостару, Благај код Мостара, Међугорје и Неум (једини излаз Босне и Херцеговине на море).

Херцеговачко-неретвански кантон граничи са Републиком Хрватском, а самим тим и Европском унијом, и налази се на раскрсници два осовинска комуникациона правца – регионалног, државног, међудржавног (БиХ-РХ) и европског – што одређује садашњи, али и будући, положај Херцеговине на овим просторима Европе. Овакав геопрометни положај представља предност са економског аспекта и са аспекта привлачења инвестиција. Кантон се одликује мноштвом природних љепота, што га чини великим туристичким потенцијалом. Потенцијали и ресурси се користе, али, узимајући у обзир идентификовани простор за унапређење, фокус у наредном планском периоду треба ставити на одрживо управљање и промоцију ових ресурса, уз заштиту природних богатстава.

2.1.2. Демографске карактеристике и кретања

2.1.2.1. Број становника

Према резултатима пописа становништва из 2013. године, ХНК је имао 222.004 становника (6. у Федерацији БиХ) и густину насељености од 51 становник/км², чиме се сврстава у слабо насељене кантоне. Процијењени број становника у 2020. години је 216.248, што је за 5.756 или 2,66% мање него на попису из 2013. године. Готово половина становника ХНК-а живи у граду Мостару, који је највећи урбани, образовни, здравствени, културни, туристички и привредни центар ХНК-а, али и Херцеговине, иако и град Мостар биљежи континуирани пад броја становника у периоду 2015.-2020. године. Такође, у осталим градовима и општинама ХНК-а углавном се биљежи негативан миграциони салдо, што је углавном посљедица економских разлога (Табела 2).

Табела 2. Преглед броја становника по општинама ХНК-а, према попису становништва из 2013. и процијењеном броју становника за период 2015.-2020. године

Назив града/општине	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Чапљина	26.157	22.483	25.410	25.160	25.024	24.892	24.807
Читлук	18.140	15.857	18.043	17.997	17.955	17.944	17.916
Јабланица	10.111	11.493	9.889	9.801	9.730	9.658	9.622
Коњиц	25.148	27.141	24.501	24.285	24.140	23.959	23.770
Град Мостар	105.794	112.347	105.661	105.417	105.371	105.203	105.074
Неум	4.653	4.335	4.507	4.461	4.432	4.389	4.369
Прозор-Рама	14.280	15.498	13.896	13.747	13.643	13.515	13.414
Равно	3.219	1.419	3.191	3.207	3.201	3.209	3.197
Столац	14.502	12.898	14.297	14.398	14.269	14.201	14.079
Укупно	222.004	223.471	219.395	218.473	217.765	216.970	216.248

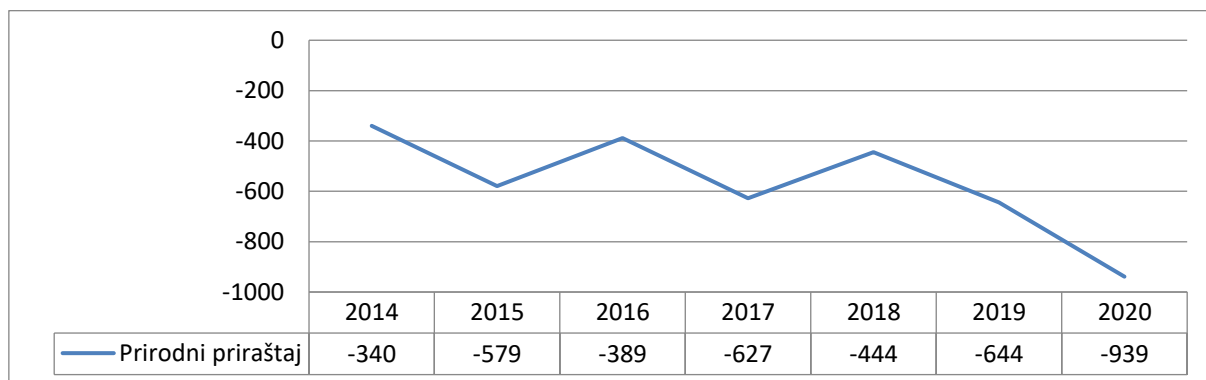
Извор података: Федерални завод за програмирање развоја

У 2020. години на подручју ХНК-а живјело је 9,89% укупног становништва Федерације БиХ (2.184.680 становника).

2.1.2.2. Структура становника

Анализа тренда природног прираштаја становништва ХНК-а у периоду 2014.-2020. година указује на континуиран негативан природни прираштај на подручју ХНК-а, уз тренд раста, гдје је све значајнија разлика између броја умрлих и броја новорођених. Наиме, 2020. године број рођених је био 1.532, док је број умрлих био 2.471, што је разлика од 939 умрлих у односу на број новорођених. Преглед природног прираштаја у броју лица дат је у доњем графикаону. Стопа природног прираштаја у 2020. години износила је -4,3, док је у 2014. години износила -1,5, што је повећање од 2,8 у посматраном периоду. Негативан природни прираштај је тренд присутан у цијелој Босни и Херцеговини, а узроци су у нестабилној политичкој ситуацији, отежаном запошљавању младих, каснијем започињању самосталног живота и заснивању породице и све већем броју младих који напуштају Босну и Херцеговину.

Графикон 1 Природно кретање становништва у ХНК-у, 2014.-2020.

Извор података: Федерални завод за програмирање развоја

Према доступним подацима, старосна структура становништва указује да ХНК прати старосну структуру становништва ФБиХ (Табела 3), уз значајно повећање удјела становништва старијег од 65 година са 10,92% у 2016. години на 16,34% у 2020. години. , уз смањење учешћа становништва до 14 година са 18,53% у 2016. години на 14,38% у 2020. години.

Табела 3. Старосна структура становништва у ХНК-у и Федерацији БиХ у 2016. и 2020. години

Година	2016.	2020.
--------	-------	-------

Старосна доб	ХНК		Федерација БиХ		ХНК		Федерација БиХ	
	Број становника	Удио	Број становника	Удио	Број становника	Удио	Број становника	%
0-14	39.005	17,78%	408.724	18,53 %	29.348	13,57%	314.266	14,38%
15-64	151.314	68,97%	1.556.536	70,55 %	146.950	67,95%	1.513.497	69,28%
65+	29.076	13,25%	240.971	10,92 %	39.950	18,47%	356.917	16,34%
Укупно	219.395	/	2.206.231		216.248	/	2.184.680	/

Извор података: Федерални завод за програмирање развоја

Ови подаци, заједно са негативним природним прираштајем становништва, указују да ХНК, као и Федерација Босне и Херцеговине, постаје подручје са доминантним бројем старијих људи, што ће свакако имати негативне импликације на економски и друштвени развој овог подручја. Ако погледамо етничку структуру становништва, према најновијим доступним подацима на основу Пописа становништва БиХ из 2013. године, на подручју ХНК-а највећи удио становништва чине Хрвати (53,29%), 41,44% Бошњаци, 2,9% чине Срби и остали 2,38%. Основна промјена у националној структури у односу на 1991. годину је значајно смањење удјела Срба у структури становништва, са 14,07% на 2,9%, и повећање удјела Хрвата са 40,68% на 53,29%.

2.1.3. Резиме стања по секторима

2.1.3.1. Резиме стања, развојних изазова и перспектива у области економског развоја ХНК-а

Са аспекта **демографских кретања** на подручју ХНК-а, биљежи се континуирани пад броја становника, а стопа природног прираштаја је негативна у посљедњих шест година. ХНК је такође једно од слабо насељених подручја у ФБиХ (3. најрјеђе насељени кантон у ФБиХ). Највећи број становника ХНК-а је у старосној групи од 15 до 64 године, а од 2016. године биљежи се неповољан тренд у старосној структури становништва, односно смањење броја младих, уз истовремени пораст удјела становника старијих од 65 година. Као и у цијелој ФБиХ, негативни демографски трендови ХНК-а углавном су везани за неповољан социо-економски положај становништва и нестабилан политички амбијент, што често изазива осјећај безнађа код становништва, посебно млађег, а самим тим и „одлив мозга“ са подручја ХНК-а и ФБиХ. Многи становници ХНК-а живе и раде у дијаспори, што је потенцијал којем треба приступити стратешки и системски како би се потенцијал дијаспоре пренио у корист развоја ХНК-а. Негативни демографски трендови су значајна импликација за планирани правац развоја ХНК-а, са посебним фокусом, кроз стратешке интервенције, на осигуравање услова за задржавање становништва кроз омогућавање стицања и развоја вјештина за послове достојне човјека (тзв. *decent jobs*), стварање могућности за запошљавање и покретање бизниса и побољшање квалитета живота становника овог кантона у свим кључним сегментима развоја. Стратегија интегрисаног развоја ХНК-а за период 2021.-2027. бави се кључним развојним изазовима, потребама и перспективама, те ће, кроз дефинисане мјере и спровођење активности, свакако створити повољнији амбијент за квалитетан живот и рад на подручју ХНК-а.

Са аспекта **економских кретања** истиче се чињеница да се повећао обим спољнотрговинске размјене ХНК-а у периоду 2015.-2019. године, али је у 2019. изостао континуирани раст извоза, док је увоз наставио да расте, што је резултирало повећањем трговинског дефицита и смањењем покривености увоза извозом. Паду извоза, али и индустријске производње, у 2019. години допринијело је гашење компаније Алимунит д.д. Мостар. ХНК има снажну прерађивачку индустрију коју предводе предузећа металске индустрије, која су и највећи извозници са подручја ХНК-а, али је у контексту развоја потребно додатно подржавати и унапређивати амбијент за стварање додане вриједности (стандардизација, извоз, трансфер и развој технологије, иновације, дигитална трансформација и зелена транзиција) у циљу побољшања конкурентности привредних субјеката ХНК-а на глобалним тржиштима, а тиме и подстицања њиховог успјешнијег приступа и опстанка у глобалним ланцима вриједности. На подручју ХНК-а од 2017. године биљежи се континуирани раст броја пословних субјеката, укључујући све

правне и организационе облике (правна лица, јединице у правним лицима и обрте). Међутим, индикативни показатељи из 2020. године показују да је у 2020. години 145 обрта престало са радом као посљедица кризе изазване пандемијом ЦОВИД-19, највише због чињенице да је већина обртника у ХНК-у везана за туризам, а већина обрта који су затворени су сувенирнице, такси превозници и угоститељски објекти. Поред побољшања cjелокупног пословног амбијента за рад привредних субјеката, посебно обрта, једна од важних импликација и развојних потреба је потреба за унапређењем институционалне повезаности образовних институција и обртника у ХНК-у како би се осигурала адекватна и квалификована радна снага за бављење обртништвом на подручју овог кантона. Мала и средња предузећа на подручју ХНК-а запошљавају 65,1% од укупног броја запослених на подручју ХНК-а, тако да се, поред раста броја запослених у овим привредним субјектима, биљежи и раст укупне добити. Међутим, анализом стања и развојних потреба уочен је недовољан ниво иновативности, али и недостатак улагања постојећих компанија, чему доприносе и превисока фискална и парифискална оптерећења, што не оставља довољно простора и капацитета за иновације и инвестиције, али и недовољна и неадекватна подршка у оснивању, расту и развоју предузећа. У контексту унапређења пословног амбијента привредних субјеката ХНК-а, постоји потреба за даљом подршком успостављању и развоју предузетничке инфраструктуре, односно пословних зона и институција за подршку предузетништву како би се предузетницима и обртницима омогућила инфраструктурна и савјетодавна, менторска и друге врсте подршке у оснивању, расту и развоју њихових пословних подухвата.

По изузетно повољним агроеколошким својствима и производним површинама, у којима обрадиве површине чине 33,16%, ХНК има респектабилно снажан потенцијал за **развој пољопривреде**. Међутим, највећи пољопривредни земљишни дио ХНК-а отпада на пашњаке, а значајан ограничавајући фактор пашњачког и ливадског простора ХНК-а лежи у чињеници да је велики дио ових површина на падинама већим од 8%, што онемогућава ефикаснију обраду земљишта и ограничава избор начина његовог коришћења. У посматраном периоду (2015.-2019.) дошло је до смањења засејаних површина, а самим тим и смањења приноса житарица, док у контексту производње поврћа и воћа приноси нису имали значајније осцилације, али је видљив пораст производње грожђа, имајући у виду чињеницу да се на подручју ХНК-а значајне површине користе у производњи винове лозе (винско и столно грожђе). Највећи пољопривредни потенцијал лежи у развоју раног повртларства, виноградарства, узгоја љековитог биља и медитеранских воћних врста (шипак, маслина, смоква). Са друге стране, у структури сточарске производње на подручју ХНК-а највећи значај има производња млијека, која након 2017. године биљежи опадајући тренд уз истовремено смањење броја стоке. У контексту стања и перспектива развоја пољопривреде ХНК-а, треба нагласити да се повећава површина необрађеног пољопривредног земљишта као и да постоји расцјепканост земљишних посједа на мале површине, што утиче на смањење продуктивности и ефикасности пољопривредника, а самим тим и имплицира нестабилност њихових прихода. Од укупних површина ХНК-а на **шумско земљиште** отпада 187.505 ха или чак 42,45 %. Кључна развојна потреба јест доношење кантоналног закона о шумама како би се обезбиједило континуирано управљање, планирање и газдовање овим значајним ресурсом у циљу његове заштите, посебно у контексту заштите шуме од пожара и нелегалне сјече. **Водни ресурси** ХНК-а (укупне дужине 215 км), су значајни, али водни режим доминантно зависи од оборина које мање падају током вегетације, а више у јесенско-зимском периоду, па исте, због нерегулисаних крашких водотока, водом више снабдијевају море него крашка поља, па су тако мало корисне за пољопривреду.

Туризам и угоститељство су дјелатности које, уз прерађивачку индустрију, производњу електричне енергије и пољопривреду, чине окосницу привреде ХНК-а. У 2019. години у ХНК-у регистровано је 317,3 хиљаде долазака и 607,5 хиљада ноћења туриста, а ХНК је судјеловао са око 25% (или једном четвртином) у укупном туристичком промету који је регистрован у ФБиХ у 2019., односно ХНК је, одмах иза Кантона Сарајево, туристички најактивнији кантон у ФБиХ. Туристички доласци расту (10% годишње), а просјечна дужина боравка се у задњих 5 година

скратила са 2,3 дана на 1,9 дана, што може бити узроковано недостатком квалитетних садржаја туристичке понуде, али и трендовима на глобалном туристичком тржишту и већим удјелом гостију са далеких тржишта (Јужна Кореја и Кина). Овдје је потребно истаћи да је како на подручју ФБиХ тако и ХНК-а неразвијен систем туристичке статистике који не омогућава сагледавање реалног и стварног стања доласка и ноћења гостију. Туристичку потражњу у ХНК-у обиљежава релативно висока сезоналност, 70% ноћења се оствари у љетном периоду, а исту карактерише и висока просторна концентрација ноћења - у само три општине остварује се чак 94% ноћења, што имплицира на неравномјеран просторни развој туризма на подручју ХНК-а. ХНК има квалитетну туристичку ресурсну основу, па је кантон са највећим бројем добара која су уписана на сталну или тентативну листу УНЕСЦО-а. Међутим, постоји мањак знања о основним карактеристикама туристичке потражње за ХНК, а задње је истраживање туристичког тржишта проведено прије 10 година. Елементи туристичке понуде са којима су туристи у ХНК-у најзадовољнији су љепота природе и пејзажа, љубазност локалног становништва, љубазност особља у смјештајним објектима и лична безбједност. Генерално посматрајући, главни мотиви доласка у ХНК се значајно разликују од дестинације до дестинације – у Мостару су то културне знаменитости, у Међугорју религиозни мотиви, а у Неуму сунце и море, односно пасивни одмор и опуштање. Уз наведено, туризам и туристичку инфраструктуру ХНК-а карактерише и непостојање туристичких заједница на нивоу свих локалних заједница ХНК-а као и недостатак квалитетних стручних кадрова. Једна од значајних развојних потреба јест и подстицање сарадње међу главним развојним актерима из подручја јавног и приватног сектора кроз успоставу тијела за координисање развоја туризма и спровођење мјера дефинисаних у Стратегији развоја туризма ХНК-а.

Тржиште рада ХНК-а у протеклом периоду биљежи позитивне трендове. Уз континуирани пад броја незапослених, запосленост је расла, тако да је у 2019. години стопа запослености износила 37,2%, што је такође више од стопе запослености у ФБиХ (34,8%). Међутим, у контексту запошљавања, стопе се значајно разликују међу појединим локалним заједницама ХНК-а. У структури незапослених лица ХНК-а доминирају КВ радници (32,95%), затим лица са средњом стручном спремом (31,35%) и НСК (20,53%). У укупном броју незапослених, високообразована лица учествују са 13,71% (ВШС и ВСС). Смањење незапослености може се приписати и економској активности, али је и последица исељавања радно способног младог становништва. Просјечна плата у ХНК-у у 2019. години износила је 1.011 КМ и већа је од просјека у ФБиХ за 8,9%. Свакако да је пандемија ЦОВИД-19 у 2020. години утицала и на пад привредне активности и повећање стопе незапослености, што је значајна импликација за наредни плански период. Тржиште рада на подручју ФБиХ и ХНК-а карактерише постојање сиве економије, али и недовољна усклађеност образовних институција и потреба тржишта рада, па се развојна потреба дефинише као потреба веће усклађености служби за запошљавање, образовних институција и привреде како у контексту модификације и/или увођења нових образовних модула/занимања у образовни систем тако и у контексту вођења евиденције, али и превенције рада на црно.

С обзиром на чињеницу да на нивоу ХНК-а није успостављено **тијело за планирање развоја и управљање развојем**, већ да се ови послови обављају преко Одбора мониторинг Стратегије развоја ХНК-а, значајна развојна потреба у наредном периоду је оснивање овог тијела како би се на ефикасан начин управљало развојем на нивоу ХНК-а и испуниле законске одредбе из области управљања развојем, али и допринијело имплементацији и остваривању што већег развојног утицаја Стратегије развоја ХНК-а.

Табела 4. Резиме стања развојних изазова и перспектива у области економског развоја

Развојни проблеми	Развојне перспективе	Област
<p>Недовољно развијен предузетнички амбијент</p> <p>Низак ниво имплементације инвестиција и иновација у МСП</p>	<p>Реализовати активности на смањењу административних процедура за оснивање, раст и развој бизниса, олакшати приступ капиталу, подстицати оснивање нових и развој постојећих субјеката предузетничке инфраструктуре, креирати програме за оснивање, раст и развој МСП-а и обрта.</p> <p>Креирати и имплементовати програме за унапређење конкурентности и иновативности МСП-а и обрта (стандардизација, оријентација на извоз, повољно финансирање, увођење напредних технолошких и организационих рјешења, усклађивање кадровске структуре са тренутним потребама) програме подршке за домаће и ино-улагаче без препрека бирократског система; подстицање иновација и технолошке модернизације индустријске производње и креирања иновативних производа, реструктурирање предузећа.</p>	Пословни субјекти
<p>Недовољно искориштен потенцијал пољопривреде, неразвијени инфраструктурни капацитети и мали подстицаји прехранбене индустрије у привредној активности и недовољан рурални развој</p> <p>Све веће површине необрађеног пољопривредног земљишта, расцјепканост земљишних посједа на мале површине, што узрокује и ниску продуктивност и нестабилност дохотка пољопривредних произвођача</p>	<p>Креирати и реализовати програме јачања (породичних) пољопривредних газдинстава, програме јачања пољопривреде, искоришћавања развојних потенцијала и услова живота у руралним подручјима и њиховог међусобног повезивања (женско предузетништво, социјално предузетништво, породична газдинства).</p> <p>Подршка пољопривредним произвођачима за повећање обима примарне пољопривредне производње и стабилности прихода кроз повећање степена коришћења обрадивог земљишта, комасацију земљишних посједа и успостављање политике одрживог управљања земљиштем</p>	Пољопривреда
<p>Недостатак одговарајућег законодавства у сектору шумарства и последична нелегална сјеча и неадекватно управљање шумским ресурсима</p>	<p>Усвојити законску регулативу која ће омогућити одрживо управљање шумским ресурсима ХНК-а.</p>	Шуме
<p>Висок удео нискообразоване радне снаге (КВ и НКВ) у укупном броју незапослених</p> <p>Неусаглашеност програма образовних установа и потреба тржишта рада те понуде и тражње на тржишту рада, чему доприноси и недовољна сарадња актера у области рада и запошљавања (академски сектор, привредни сектор, владин сектор, бирои за запошљавање, НВО сектор).</p>	<p>Реализовати програме јачања квалификација и стручног оспособљавања нискообразоване радне снаге у складу са Законом о образовању одраслих ХНК-а.</p> <p>Увођење нових образовних модула/занимања у школе и укидање (или привремено укидање) образовних циклуса за занимања са очигледном хиперпродукцијом која тржиште рада није у могућности да запосли – систем високог образовања треба да се усагласи са потребама савремених и тражених занимања.</p> <p>Унапређење сарадње и координације свих актера у области рада и запошљавања.</p>	Тржиште рада
<p>Недостатак стратешког приступа сарадњи са дијаспором</p>	<p>Континуирано организовати сусрете са дијаспором кроз конференције, округле столове; системски подстицати догађаје умрежавања са дијаспором (као што је Цоннекто конференција); успоставити координационо тијело за сарадњу са дијаспором.</p>	Дијаспора
<p>Непрепознатљивост ХНК-а као јединствене туристичке дестинације, непостојање јединственог брэнда Херцеговине, а самим тим и</p>	<p>Израда стратешког маркетиншког плана за туризам у ХНК-у којим би се дефинисали основни елементи као што су главни туристички производи, тржишни сегменти, комуникационе активности, основне карактеристике концепта брэнда итд.</p>	Туризам

<p>краткотрајност просјечног боравка туриста у ХНК-у</p> <p>Висока сезоналност туристичке тражње, концентрација туристичког промета током љетних мјесеци и последична ниска искоришћеност смештајних капацитета</p>	<p>Развој туристичких производа и услуга који не зависе од природних и институционалних фактора као што су климатски услови, државни празници на главним емитивним тржиштима, сезона годишњих одмора и сл. Јачање улоге МЗЛ-а Мостар у развоју туризма у ХНК-у.</p>	
<p>Недостатак квалитетног туристичког особља</p>	<p>Унапређење средњег стручног образовања у области туризма, едукација високообразованих туристичких кадрова, успостављање квалитетног система цијеложивотног учења.</p>	
<p>Недовољан ниво сарадње између главних актера у развоју, недостатак квалитетног управљања дестинацијом</p>	<p>Подстицање сарадње главних развојних актера у области јавног и приватног сектора кроз успоставу тијела за координацију развоја туризма и спровођење мјера дефинисаних у Стратегији развоја туризма ХНК-а.</p>	
<p>Недостатак формално успостављеног сталног тијела у Влади ХНК-а за планирање развоја и управљање развојем</p>	<p>Основати службу за развој и међународне пројекте као засебне стручне службе Владе ХНК-а</p>	<p>Управљање развојем</p>

2.1.3.2. Резиме стања, развојних изазова и перспектива у области друштвеног развоја ХНК-а

Образовни систем на подручју ХНК-а остварује се кроз рад 190 образовних установа: 25 предшколских установа, 49 јавних и двије приватне основне школе, 33 средње школе, 5 високошколских установа и 1 центар за образовање одраслих. У 2019. години у образовни процес било је укључено 49.151 дијете/ученик или 22,65% укупног становништва овог кантона. Главни развојни проблеми у области образовања су недостатак просторних капацитета на свим нивоима образовања и застарјелост школа, односно недостатак савремених наставних средстава. Пандемија корона вируса додатно је указала на неспремност образовног система у БиХ уопште, а самим тим и на подручју ХНК-а, да се избори са дигиталном трансформацијом. Наиме, хитност увођења онлајн наставе, како би се одржао образовни процес током пандемије, показала је да школе нису ни технолошки опремљене, нити су наставници довољно информатички оспособљени да се укључе у овај облик наставе. То је резултирало великим јазом између квалитета наставе различитих школа на подручју ХНК-а, али и квалитета предавања у оквиру исте школе у зависности од спремности наставника. Стога је једна од важних импликација за будући плански период стварање и унапређење предуслова за дигитализацију образовања кроз јачање технолошке опремљености школа, информатичко образовање наставног особља и развој садржаја, алата и метода за дигитално учење.

Како је показала социо-економска анализа у области друштвеног развоја, анализа у области образовања је указала да је, поред дигиталне трансформације образовног процеса, неопходно активно и истрајно радити на усклађивању потреба тржишта рада и уписне политике средњошколских и високошколских установа. Иако се прије објаве уписне политике на подручју ХНК-а одржавају консултације између образовних установа и Службе за запошљавање ХНК-а, резултати су недовољни, па је потребно укључити представнике привреде у процес консултација и даље стимулисати стручну праксу током школовања. На тај начин ће се подићи усаглашеност тржишта рада и образовног система, али ће се и образовати стручнији и спремнији кадар за укључење на тржиште рада одмах по завршетку образовања. У области усаглашавања уписних политика, треба да се води рачуна о недостатку наставног кадра у појединим областима (математика, информатика, природни предмети и страни језици) и континуирано јачати информатичку писменост наставног особља и кроз формално и неформално образовање.

Што се тиче стања у области **културе**, може се рећи да је ХНК богат културним садржајима и да се сваке године одржава 36 традиционалних манифестација у 9 градова и општина ХНК-а. Међутим, установе културе су инфраструктурно недовољно развијене, али и недовољно иновативне када је ријеч о програмским садржајима, па би у наредном периоду акценат

требало да буде на јачању иновативности у области културе и унапређењу инфраструктурних капацитета установа културе. Највише културних институција налази се у граду Мостару (12), док нпр. у Стоцу постоји само једна установа културе (ЈУ Радимља Столац). Као резултат недовољно афирмисаних културних програма, примјећује се недовољна препознатљивост важности културе и недефинисан смјер развоја културе, који би требало да буде уређен кроз израду стратегије развоја културе за све општине и градове унутар ХНК-а како би на тај начин општине и градови сукладно дјеловали и синхронизовано јачали улогу културе на подручју ХНК-а. На подручју ХНК-а су регистрована 134 удружења која у својој регистрацији имају неку врсту спортске дјелатности, од професионалних спортских друштава до аматерских и навијачких друштава. Стање **спортске инфраструктуре** на простору ХНК-а, у свим областима спорта, у већини случајева не задовољава међународне и европске стандарде. Најзначајнији проблеми у области спорта су: неадекватна законска регулатива у области спорта (спортски клубови као удружења грађана), недефинисаност државног и приватног удјела у оснивачким правима, недовољно квалитетно управљање спортом на нивоу спортских клубова, недовољно финансирање спорта, недостатак планског приступа развоју масовног спорта у основним и средњим школама. У наредном периоду фокус развоја у области спорта требало би да буде обезбјеђивање стабилнијег и значајнијег извора финансирања спорта те усмјеравање расположивих средстава на стипендирање спортских талената, јачање угледа спортских клубова и модернизација спортске инфраструктуре.

Здравствена заштита на подручју ХНК-а пружа се у 12 домова здравља, 62 амбуланте породичне медицине и три болнице (двје у Мостару и једна у Коњицу), од којих је једна болница универзитетска клиничка болница. Сумирајући пружање јавних здравствених услуга у ХНК-у, може се примијетити да је број доктора од 3,19 на 1.000 становника једнак европском просјеку од 3,2 доктора на 1.000 становника. У просјеку посматраног периода, ХНК је имао 1.027 болничких кревета, односно 4,7 на 1.000 становника, што је нешто ниже од европског стандарда од шест кревета на 1.000 становника. Материјално-техничка опремљеност здравствених установа није на задовољавајућем нивоу, тако да постоји проблем дотрајале и застарјеле опреме иако у појединим срединама установе имају квалитетну и савремену медицинску опрему. Поред недовољне материјално-техничке опремљености, здравствени сектор ХНК-а карактерише недовољно развијен систем заштите пацијената као и недовољно развијен систем праћења и мониторинга у здравству, што онемогућава квалитетно праћење развоја ове области и дјеловање на његовом унапређењу. Стога је у наредном периоду потребно успоставити ефикасан систем праћења развоја здравственог сектора и изградити стратешке смјернице развоја здравства на подручју ХНК-а.

Социјална заштита се остварује преко центара за социјални рад чији су оснивачи градови и општине, а који финансирају њихов рад. Поред центара за социјални рад, регистрована су 122 удружења која у својој делатности имају социјални рад са одређеним категоријама социјално угрожених лица. Број стручног кадра у центрима за социјални рад није у складу са одговарајућим нормативима у области социјалне заштите, те се као развојна потреба намеће предузимање активности на унапређењу кадровских капацитета центара за социјални рад са стручним особљем. Важно је споменути и дјеловање **борачких удружења** на подручју ХНК-а, која имају за циљ пружање правне и социјалне заштите као и психосоцијално јачање популације коју представљају. На годишњем се нивоу проводе мјере за подстицање samozapošljavanja бораца и чланова њихових породица кроз подршку занатској дјелатности и развоју породичних газдинстава.

Посматрајући област **дјеловања невладиног сектора** (НВО), утврђено је да је рад ових удружења недовољно проактиван и недовољно укључен у живот локалне заједнице и ХНК-а.

Цивилно друштво у ХНК-у још увијек не представља довољно релевантан корективни фактор у дјеловању владајућих структура ни релевантан коректив у артикулацији будућих праваца развоја и дјеловања локалне заједнице и ХНК-а. Развој овог подручја требало би да укључује израду стратегије рада невладиних организација на подручју ХНК-а која би усмјеравала дјеловање ових организација на начин да могу активно да допринесу развоју локалних заједница.

С обзиром на укупне елементе петогодишње анализе показатеља безбједности у области криминалитета, јавног реда и мира и безбједности на путевима, уочавају се позитивни трендови у погледу цјелокупне **безбједоносне ситуације** на подручју ХНК-а, али се ови резултати могу побољшати у свим сегментима. Важно је рећи да се утицај мигрантске кризе у Босни и Херцеговини осјећа и на простору ХНК-а, који је једна од транзитних рута миграната на путу ка земљама Европске уније. На подручју града Мостара налази се избјегличко-прихватни центар „Салаковац“ у којем и мигранти имају право на смјештај. Доласком миграната на територију ХНК-а дошло је до пораста различитих облика незаконитог понашања истих. Подизање ефикасности рада полиције јачањем њених људских и организационих капацитета један је од кључних механизма за постизање оптималних циљева у области безбједности грађана.

Када је у питању **област цивилне заштите**, подручје ХНК-а је еколошки ризично подручје и најугроженије је од опасности земљотреса, изливања и пуцања брана на ријекама, олујних вјетрова и великих љетних пожара и суше. Један од кључних недостатака у области цивилне заштите, који би требало да буде отклоњен у наредном периоду, јесте застарјелост сеизмолошких мјерних инструмената и недовољан број сеизмолошких станица. Изградњом акумулација на Неретви смањени су таласи високих вода, а регулационим радовима заштићена су сва насеља низводно. Врућа лjeta (изнад 40° Ц) и дуготрајне суше су редовна појава, и предуслов су за пожаре мањег и већег интензитета, па је у наредном периоду потребно ојачати капацитете цивилне заштите потребне за ефикасно гашење пожара који пријете уништавању јавне и личне имовине.

Табела 5. Резиме стања развојних изазова и перспектива у области друштвеног развоја

Развојни проблеми	Развојне перспективе	Област
Лоша опремљеност и организација простора у образовним установама на свим нивоима образовања	Омогућити трансформацију образовних установа на свим нивоима образовања у организације које континуирано и одговорно брину о свом квалитету и развоју.	Образовање
Недовољни и недовољно развијени капацитети у области васпитања и образовања (програмски, људски, инфраструктурни и сл.)	Креирати и реализовати програме подршке за унапређење капацитета образовних установа свих нивоа образовања (развој и унапређење просторних капацитета, јачање инфраструктуре, посебно ИТ и дигиталне инфраструктуре, обука наставног кадра и др.) и подстицање развоја целоживотног учења.	
Застарјелост и лоша опремљеност културних инфраструктурних објеката као и програмске понуде културних институција	Подстицати иновативан развој културе кроз међусекторски приступ и сарадњу, уз програме подршке јачању инфраструктурних и других капацитета установа културе (простор, опрема, садржај, људски ресурси).	Култура
Недовољна и неуређена спортско-рекреативна инфраструктура	Модернизација инфраструктуре за спорт и рекреацију.	Спорт

<p>Непостојање планског приступа развоју масовног спорта уз непостојање одговарајуће сарадње у области спорта</p>	<p>Изградити стратегију развоја спорта, ојачати промоцију спорта и креирати и реализовати програме подршке развоју спорта на основу резултата, чланства и других релевантних критеријума.</p>	
<p>Недовољни механизми за заштиту права пацијената као и промоције истих те нерегулисана права и обавезе здравствених дјелатника</p>	<p>Уредити систем заштите права пацијената и здравствених радника.</p>	
<p>Недовољан систем мониторинга и евалуације у области здравства</p>	<p>Успоставити ефикасан систем мониторинга развоја здравствене области те изградити стратешке смјернице развоја здравства на подручју ХНК-а.</p>	
<p>Незадовољавајућа материјално-техничка опремљеност здравствених установа, посебно недовољна развијеност и примјена информационо-комуникационих технологија у здравству.</p>	<p>Јачати материјално-техничку опремљеност здравствених установа и ИКТ кроз имплементацију програма подршке у здравству.</p>	<p>Здравство</p>
<p>Недовољан број запослених у центрима за социјални рад и њихова неадекватна кадровска структура</p>	<p>Изградити план запошљавања и уредити интегрисани систем управљања људским ресурсима у центрима за социјални рад.</p>	
<p>Велики број лица и породица у стању социјалне потребе којима је због посебних околности потребна помоћ</p>	<p>Развити и реализовати нове програме социјалне помоћи и побољшати квалитет постојећих услуга.</p>	<p>Социјална заштита</p>
<p>Недовољна средства за остваривање додатних права бораца и чланова њихових породица</p>	<p>Обезбиједити додатне изворе средстава за реализацију програма подршке борачким породицама и креирати и реализовати програме на основу анализе потреба бораца.</p>	
<p>Још увијек недовољно проактиван цивилни сектор и недовољно укључен у живот локалне заједнице и ХНК-а, тј. недостатак јасне улоге ОЦД-а у развоју ХНК-а</p>	<p>Припремити стратегију развоја НВО сектора у ХНК-у.</p> <p>Радити на снажнијем укључивању ОЦД-а у развоју ХНК-а.</p>	<p>Цивилно друштво</p>
<p>Ризично еколошко подручје (повећан ризик од великих летњих пожара и суша због високих температура (преко 40°Ц)</p>	<p>Обезбиједити превенцију и могућност брзог реаговања у случају кризних ситуација и ојачати, модернизовати и Обезбиједити кључну инфраструктуру цивилне заштите и цјелокупног система безбједности.</p>	
<p>Негативан утицај мигрантске кризе на стање безбједности на подручју ХНК-а</p>	<p>Кроз активну сарадњу са свим нивоима власти, континуирано радити на смањењу посљедица ризичног понашања миграната по безбједност грађана и унапређивати цјелокупни систем безбједности ХНК-а.</p>	<p>Сигурност грађана</p>

2.1.3.3. Резиме стања, развојних изазова и перспектива у области инфраструктуре и заштите околиша/животне средине ХНК-а

Захваљујући повољним климатолошким условима, а првенствено због природне прозрачности овог подручја, оцјењује се да је **квалитет ваздуха** у ХНК-у генерално задовољавајући. Прецизни подаци нису доступни због недостатка системских вишегодишњих мјерења индикатора квалитета ваздуха. Мјерне станице квалитета ваздуха налазе се само на подручју града Мостара, гдје постоје ранији подаци са двије станице којима управља Завод за јавно здравство ХНК-а и ФМОЗ Свеучилишта у Мостару, док новији подаци нису доступни с обзиром да мјерне станице или нису у функцији или мјере само поједине показатеље квалитета ваздуха. У циљу побољшања система управљања квалитетом ваздуха, развојном потребом дефинисана је успостава регистра загађивача ХНК-а и успостављање функционалних мјерних станица за квалитет ваздуха распоређених по цијелом Кантону.

Анализом стања у области **управљања земљиштем** на подручју ХНК-а утврђено је да ХНК не располаже пољопривредним земљиштем I. категорије, па је могућност развоја пољопривреде ограничена недостатком адекватног земљишта. Како је показала анализа у области привредног развоја, сектор шумарства у ХНК-у се суочава са бројним проблемима, који су првенствено посљедица непостојања легислативе и планске документације у области шумарства (Закон о шумама и шумско-привредне основе ХНК-а).

Када је у питању **квалитет воде**, важно је истаћи да је подручје ХНК-а богато водним ресурсима и да постоји добро развијена надземна и подземна хидролошка мрежа, чију окосницу чини ријека Неретва са својим притокама. Анализе квалитета површинских вода, које проводи Агенција за водно подручје Јадранског мора Мостар, показују висок или добар еколошки статус природних водотока, односно максимални еколошки потенцијал за модификована водна тијела на подручју ХНК-а. У циљу заштите површинских и подземних вода, и животне средине уопште, развојна потреба је доношење мјера које се првенствено односе на повећање степена покривености канализационих система постројењима за пречишћавање отпадних вода одговарајућег капацитета и степена пречишћавања.

Биолошка разноликост ХНК-а изузетно је богата шумском вегетацијом, при чему шуме на подручју општине Коњиц имају посебну природну вриједност. Због великог биолошког диверзитета, као и бројних ендемских и реликтних врста, доломитски комплекс Вртаљица је заштићен као специјални ботанички резерват. Надаље, простор ХНК-а је врло специфичан по фаунистичким елементима, при чему посебну важност овом подручју дају ендемске врсте риба, међу којима су мекоусна пастрмка, неретвански вијун, зубатац, пешкељ и друге. Рибе су веома осетљиве на промјене фактора животне средине, па су загађење, регулација водотокова и деградација станишта чести узроци опадања њихових популација. Највећи утицај на рибље заједнице на овом подручју има уношење страних (алохтоних) врста у водотоке, које могу бити инвазивне и постепено потискивати примарне аутохтоне врсте. Биолошка разноликост ХНК-а изузетно је богата орнитофауном и сисарима, гдје су само на подручју Хутовог блата забиљежене 163 врсте птица. Висок степен биолошке и пејсажне разноликости у ХНК-у довео је до проглашења низа заштићених природних подручја (паркови природе, специјални резервати, споменици природе, резервати природних пејсажа и заштићених биљних и животињских врста). Развојне потребе у овој области обухватају активни мониторинг развоја и системску заштиту аутохтоних и ендемских врста које овом подручју дају посебан значај.

Стање комуналне инфраструктуре на подручју ХНК-а карактерише неуједначен развој на подручју ХНК-а. Тако се прикљученост становништва на јавну водоводну мрежу значајно разликује међу општинама: добра покривеност је за подручје Читлука, Мостара и Чапљине, док је прикљученост на водовод углавном нижа у руралним подручјима, гдје нека насеља у ХНК-у нису покривена постојећим водоводним системима, а водоснабдијевање је ограничено на бунаре и резервоаре за воду. Проблеми са водоснабдијевањем у ХНК-у су и велики губици

воде (49,71% просјечне вриједности у ХНК-у) који износе и до 70%. Слично као и код водовода, систем одводње отпадних вода углавном је ограничен на уже градске центре, па се прикљученост становништва на канализациони систем значајно разликује међу кантоналним ЈЛС, а просјечна покривеност у ХНК-у је 41,40%. Депоновање отпадних вода у појединим подручјима решавају септичке јаме, чија неадекватна изградња или неодржавање може довести до продирања отпадних вода у земљиште због пропусности крашке подлоге. Овакво стање је значајна импликација за усмјеравање будућих стратешких интервенција ка јачању система водоснабдијевања, евалуације и санације септичких јама сходно прописаним санитарно-техничким захтјевима и јачању система одводње и пречишћавања отпадних вода, а све у циљу равномјерног развоја ХНК-а.

Питање **одлагања отпада** у ХНК-у је веома сложено. Одрживо управљање отпадом један је од кључних еколошких изазова у ХНК-у, па је у току израда Плана управљања отпадом у ХНК-у за период 2021-2026. Производња отпада се значајно разликује међу ЈЛС-има и генерално је већа у урбаним центрима. Сакупљање, транспорт и одлагање отпада је углавном неселективно. Депоније су углавном отвореног типа, налазе се у природним увалама, расједима и често нису прописно санитарно уређене (са изузетком депоније Уборак). Према доступним подацима, на простору ХНК-а постоји велики број дивљих депонија које су само дјелимично или уопште нису саниране. Повећање обима организованог прикупљања отпада на подручју ХНК-а свакако би допринијело смањењу броја дивљих депонија. У циљу ефикасног решавања проблема сакупљања отпада, једна од кључних потреба је успостављање одрживог управљања отпадом повећањем обухвата организованог прикупљања и одлагања отпада на санитарним депонијама и збрињавање дивљих депонија у складу са препорукама.

Када се посматра **подручје саобраћајне инфраструктуре**, важно је нагласити да је ХНК, захваљујући свом положају, веома важан саобраћајно-стратешки правац, који повезује континентални, средишњи дио Босне и Херцеговине са Јадранским морем. У ХНК-у доминира друмски саобраћај, а посебно је значајан за превоз путника и робе. Путна мрежа у ХНК-у је добро развијена и у великој мјери модернизована, али поједини дијелови путне инфраструктуре нису примјерени саобраћајном оптерећењу. Кључни проблеми са којима се суочава сектор саобраћаја су условљени застојем у економском развоју, што директно утиче на прилив намјенских средстава за путеве, а постојећа расподјела намјенских средстава за путеве довољна је само за одржавање и дјелимично санацију. Такође, присутан је тренд раста саобраћајних несрећа са смртно страдалим учесницима у саобраћају, што намеће потребу управљања безбједношћу саобраћаја кроз успостављање информационог система о саобраћајним незгодама ради превенције. Уочени проблеми се односе и на негативне ефекте смањене мобилности становништва на пословање транспортних компанија и недовољну искориштеност капацитета Аеродрома Мостар. Саобраћајна повезаност у ХНК-у има потенцијал за развој интермодалне саобраћајне мреже: Аеродром Мостар се налази у гравитационом подручју два саобраћајна коридора (Vц и ЈЈАЦ), има могућност директног повезивања на главну жељезничку пругу, налази се у непосредној близини чвориште на аутопуту (Vц) Мостар-југ и најближи је аеродром који је добро повезан са луком Плоче. Ове предности у посматраном периоду указују на потребу развоја новог стратешког приступа регионалном развоју интермодалне саобраћајне мреже како би се дефинисало ново мјесто и улога Аеродрома Мостар, са циљем самоодрживости.

Анализа стања **електроенергетске инфраструктуре** указује на то да је снабдијевање електричном енергијом на подручју ХНК-а задовољавајућа, а на читавом подручју ХНК-а најразвијенија је 110 кВ мрежа, која је грађена од педесетих година прошлога вијека до данас. Производња електричне енергије је, уз прерађивачку индустрију, најјача грана производног сектора. Хидроенергетски потенцијал доминира у производњи електричне енергије у ХНК-у. На

територији ХНК-а изграђено је седам хидроелектрана, од којих је једна на сливу ријеке Требишњице (ХЕ Чапљина), док је преосталих шест на сливном подручју ријеке Неретве. Обим производње и снабдијевања електричном енергијом и гасом у ХНК-у у порасту је посљедње двије године. У посљедњих неколико година на подручју ХНК-а интензивирани су улагања у енергетску ефикасност кроз програме обнове и утопљавања јавних објеката (улагања цца 20 мил. КМ у протеклих пет година) и улагања у обновљиве изворе енергије. С обзиром на природне потенцијале ХНК-а у погледу извора обновљиве енергије, постојећи трендови искоришћавања енергије вјетра и сунца свакако имају потенцијал за даљњи развој како у производњи електричне енергије тако и за увођење и развој система гријања/хлађења, који у урбаним центрима ХНК-а недостају, па представљају развојну перспективу. Развојну перспективу у ХНК-у у погледу енергетске безбједности представља и планирани пројекат гасификације, Јужна интерконекција.

Табела 6. Резиме стања развојних изазова и перспектива у области инфраструктуре и заштите околиша/животне средине

Развојни проблеми	Развојне перспективе	Област
<p>Недовољни обавезни кантонални плански и програмски документи у складу с околишном легислативом вишег нивоа (Ф БиХ)</p> <p>Не постоји јединствени информациони систем за мониторинг свих компоненти и заштите околиша/животне средине ХНК-а</p> <p>Непостојање Регистра емисије загађивача на кантоналном нивоу</p> <p>Опасности, ризици и осјетљивост подручја на посљедице климатских промјена, посебно поплава и пожара</p> <p>Недовољна самоодрживост природних подручја</p> <p>Појава инвазивних врста негативно утиче на аутохтоне и ендемске врсте те стабилност екосистема</p> <p>Неинформисаност надлежних органа (кантоналних и виших нивоа власти) по питањима радњи које се предузимају у другом кантону, а које могу имати директне и индиректне посљедице по квалитет живота и здравље људи и природна богатства у ХНК-у</p>	<p>Приступити изради и/или усвајању докумената: Плана заштите околиша/животне средине, Плана управљања отпадом, Плана заштите квалитета ваздуха, Програма заштите природе, подстицати међународну сарадњу у овој области и подстицати одрживо и околишно прихватљиво просторно планирање уз одрживи развој руралних подручја.</p> <p>Успоставити јединствен информациони систем о стању компоненти околиша/животне средине.</p> <p>Успоставити Регистар загађивача ХНК-а.</p> <p>Креирати и спровести мјере ублажавања климатских промјена и исте инкорпорисати у стратешке и планске документе.</p> <p>Подстицати околишно прихватљиве и дозвољене привредне дјелатности и умрежавање у сврху самоодрживости природних подручја.</p> <p>Инвентаризација ријетких, ендемских, осјетљивих и угрожених врста као и алохтоних/инвазивних врста.</p>	<p>Управљање околишем</p>

	Унаприједити међусекторску сарадњу надлежних институција унутар ХНК-а са надлежним институцијама сусједних кантона и федералног нивоа.	
Несистемска мјерења квалитета ваздуха и непостојање Регистра емисија загађивача ваздуха на кантоналном нивоу	Подстицати успоставу система за мониторинг квалитета ваздуха и размотрити успоставу Регистра загађивача ваздуха ХНК-а.	Управљање квалитетом ваздуха
Доступност постојећег информационог система вода у склопу АВПЈМ-а	Омогућити шири приступ корисницима (министарствима и др. службама из области управљања водама)	Управљање водама
Лош квалитет вода за купање у Мостару (повећан садржај колиформних бактерија) и спорадична појава еутрофикације (10 водних тијела у ХНК-у проглашено подручјима подложним еутрофикацији и осјетљивим на нитрате)	Повећати степен обухваћености канализационим системима с уређајима за прочишћавање отпадних вода одговарајућег капацитета и степена прочишћавања и одрживо коришћење вода.	
Недовољна изграђеност и/или застарјелост постојеће мреже за водоснабдијевање и одводњу отпадних вода у појединим ЈЛС-има, посебно у руралним подручјима, релативно низак степен прочишћавања отпадних вода те посљедични губици воде и бројне септичке јаме	Јачати систем водоснабдијевања; Провести евалуацију и санацију септичких јама у складу са прописаним санитарно-техничким захтјевима; Јачати систем одводње и третмана отпадних вода.	
Постојање дивљих одлагалишта отпада и несанитарно одлагање отпада и размјерно мали степен одвајања и рециклаже комуналног отпада	Подстицати одрживо управљање отпадом кроз повећање обухвата организованог прикупљења отпада и одлагање на санитарним депонијама и збрињавање дивљих одлагалишта отпада у складу са препорукама; Размотрити улагање у објекте за заштиту од разношења отпадног материјала и подстицање активности на промоцији јачања свијести о рециклажи и начинима смањења настанка отпада.	Управљање отпадом
Недовољна средства за улагање у саобраћајну инфраструктуру са растућим трендом саобраћајних канализационим са смртним исходима;	Развијати саобраћајни систем према принципу економске одрживости; Обезбједити значајније инвестиције у мрежу регионалних путева (повољна кредитна средства, грантови, европски фондови) и побољшање степена усклађености регионалних путева са путевима вишег ранга;	Саобраћајна инфраструктура

<p>Недовољна искориштеност капацитета Аеродрома Мостар</p>	<p>Успостава информационог система саобраћајних несрећа са циљем превенције.</p> <p>Подстицати развој интермодалне саобраћајне мреже (Аеродром Мостар, саобраћајни коридори Вц и ЈАЦ), како би се дефинисало ново мјесто и улога Аеродрома Мостар, са циљем самоодрживости.</p>	
<p>Недовољна искориштеност природних потенцијала ХНК-а у производњи обновљивих извора енергије</p> <p>Низак ниво енергетске ефикасности јавних објеката ХНК-а</p>	<p>Наставити са реализацијом програма јачања енергетске ефикасности и коришћење ОИЕ-а – енергије Сунца, вјетра, биомасе</p> <p>Креирати и реализовати програме подршке унапређењу енергетске ефикасности јавних објеката</p>	<p>Енергетска ефикасност, ОИЕ и климатске промјене</p>

2.1.4. Стање просторно-планске документације

У контексту просторно-планске документације, на подручју ХНК-а усвојен је приједлог Просторног Плана ХНК-а од стране Владе ХНК-а у јуну 2018. године. У међувремену је ажуриран у складу са плановима и одлукама донесеним на вишим нивоима власти, посебно онима које се односе на трасу аутопутева на Коридору Вц. Скупштина ХНК-а усвојила је 26.2.2021. године Просторни план ХНК-а. Поред тога, актуелан је и Просторни план ПП Хутово блато за период 2013.-2023. година, који је на снази од новембра 2016. године. Девет локалних заједница ХНК-а има усвојене просторне планове како слиједи:

- Општина Равно: Просторни план за период 2007.-2017., на снази од новембра 2011.
- Општина Чапљина: Просторни план за период 2010.-2020., на снази од фебруара 2012.
- Општина Читлук: Просторни план за период 2010.-2020., на снази од новембра 2013.
- Општина Прозор-Рама: Просторни план за период 2010.-2020., на снази од априла 2013.
- Општина Столац: Просторни план за период 2013.-2023., на снази од априла 2015.
- Општина Јабланица: Просторни план за период 2016.-2025., на снази од јуна 2017.
- Општина Коњиц: Просторни план за период 2013.-2033., на снази од децембра 2016.
- Општина Неум: Просторни план за период 2010.-2020., на снази од јула 2011.
- Град Мостар: на снази Просторни план општине Мостар из 1988. године.

2.1.5. Јавна управа ХНК-а

2.1.5.1. Организациона структура кантоналне управе

Законодавну власт ХНК-а врши Скупштина ХНК-а. Скупштина ХНК-а потврђује именовање и разрјешење Владе ХНК-а.

Влада има 12 чланова, а чине је предсједник и 11 министара. Министарства ХНК-а су:

1. Министарство финансија
2. Министарство привреде
3. Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине
4. Министарство грађевинарства и просторног уређења
5. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
6. Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе
7. Министарство саобраћаја и веза
8. Министарство просвјете, науке, културе и спорта
9. Министарство унутрашњих послова

10. Министарство за борачка питања

11. Министарство здравства, рада и социјалне заштите

Кантоналне органе управе, управне организације и друге кантоналне органе чине: 11 министарстава, 3 управе - Управа за геодетске и имовинско-правне послове, Управа за прогнанике и избјеглице и Управа за цивилну заштиту и ватрогаство. Организациону структуру кантоналне управе чине и Кабинет предсједника, Уред за законодавство, Стручна служба Владе ХНК-а, Архив ХНК-а и Кантонално јавно правобранилаштво. У оквиру организационе структуре Владе ХНК-а налазе се и заводи, и то: Завод за школство ХНК-а, Педагошки завод ХНК-а и Завод за заштиту културно-историјског наслијеђа ХНК-а.

2.1.5.2. Стање административних услуга и људских ресурса кантоналне управе

У кантоналним органима управе и институцијама ХНК-а запослено је укупно 5.548 лица које плаће и накнаде примају из Буџета ХНК-а. Подаци обухватају како министарства и друге органе управе тако и припадајуће институције, средње и основне школе и др.

Табела 7. Преглед броја запослених у кантоналним органима управе и институцијама

Ред.број	Назив кантоналног органа управе/ институције	УКУПНО
1.	Министарство финансија	48
2.	Министарство привреде	37
3.	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	41(51)*
4.	Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе	18
5.	Министарство саобраћаја и веза	18
6.	Министарство просвјете, науке, културе и спорта	36
7.	Министарство унутрашњих послова	1.014
8.	Министарство здравства, рада и социјалне заштите	31
9.	Министарство грађевинарства и просторног уређења	38
10.	Министарство за борачка питања	25
11.	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине	38
12.	Кабинет предсједника Владе ХНК-а	22
13.	Стручне службе Владе ХНК-а	18
14.	Уред за законодавство ХНК-а	4
15.	Кантонални завод за правну помоћ	0
16.	Народна књижница ХНК-а	8
17.	Педагошки завод Мостар	11
18.	Завод за школство Мостар	15
19.	Завод за заштиту културно-историјског наслијеђа	4
20.	Архив ХНК-а	7
21.	Управа за цивилну заштиту и ватрогаство	23
22.	Управа за геодетске и имовинско-правне послове	8
23.	Управа за прогнанике и избјеглице	9
24.	Судске власти	323
25.	Пројекат „Реализација буџетске подршке сектору правосуђа“	3
26.	Кантонални суд Мостар	58
27.	Кантонално јавно правобранилаштво	10
28.	Општински судови	201
29.	Основне школе	2.226
30.	Средње школе	1.255
	ТОТАЛ	5.548 (5.600)

* Број чувара шума

Извор: Буџет ХНК-а

У министарствима и управама ХНК-а запослена су укупно 1.463 лица, од чега је највећи број (70%) запослен у Министарству унутрашњих послова ХНК-а.

2.1.5.3. Број административно-управних и других поступака

У контексту административно-управних поступака које воде органи управе ХНК-а, од свих органа управе нису добијени подаци који би у значајној мјери указивали на трендове и потребе за унапређењем процеса вођења и рјешавања административних и управних поступака у циљу побољшања пословног амбијента, али и ефикасности администрације. Према подацима Министарства правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а, води се 371 управни предмет, од чега се 93 односи на упис, 200 на пререгистрацију, 12 на престанак рада и брисање по захтеву странка, 55 на брисање по службеној дужности и 11 на решење којим се одобрава израда печата. У сектору Кантоналне управне инспекције постоје 63 рјешења о наложеним мјерама.

Према члану 5. Закона о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 32/17), Закона о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закона о извршењу Буџета ХНК-а, институционални оквир за развојно планирање и управљање развојем чине Влада Федерације БиХ, федерални органи управе и федералне управне организације, Федерални завод за програмирање развоја, владе кантона, кантонални органи управе и кантоналне управне организације, јединице локалне самоуправе и тијела за послове развојног планирања и управљања развојем у кантонима и јединицама локалне самоуправе. Наведени закон и попутне уредбе (Уредба о евалуацији стратешких докумената у ФБиХ, Уредба о изради стратешких докумената у ФБиХ и Уредба о трогодишњем и годишњем планирању, мониторингу и извјештавању у ФБиХ) предвиђају успоставу и ефикасно функционисање тијела за послове развојног планирања и управљања развојем у кантонима у цијелом процесу развојног планирања и управљања развојем.

У складу са законодавним оквиром о планирању и управљању развојем у Федерацији Босне и Херцеговине, Законом о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Законом о извршењу Буџета ХНК-а, током 2019. године извршена је евалуација са циљем пружања правовремених и релевантних информација приликом одређивања развојних приоритета и стратешких праваца као и унапређења јавних политика коришћењем резултата евалуације стратегије ХНК-а. Процес евалуације утврдио је недостатке у институционалним капацитетима за управљање развојем на нивоу Владе ХНК-а. Документом Стратегије за период 2017.-2020. било је предвиђено формирање Стручне службе за развој и међународне пројекте као засебне стручне службе Владе ХНК-а, која би имала функцију ЈУРА, али која до сада није успостављена, али је као прелазно рјешење формиран Одбор за мониторинг Стратегије развоја ХНК-а, који у име Владе ХНК-а координише развојем у ХНК-у. Одбор броји седам (7) чланова а исти су одговорни за мониторинг сектора околиша/животне средине, друштвеног развоја те економског развоја и инфраструктуре.

Налази евалуације указали су на то да **непостојање званичне јединице за управљање развојем** која ће обављати послове тијела за послове развојног планирања и управљања развојем, а према Закону о развојном планирању и управљању развојем у ФБиХ, утиче и на неадекватно планирање, мониторинг, имплементацију и извјештавање о реализацији стратешких приоритета за ХНК. Уважавајући наведене чињенице, препоруке у склопу извјештаја о развоју указују на то да је **успостава, капацитирање и функционисање ЈУРА битна претпоставка спровођења Закона, али и истинског управљања Стратегијом развоја и укупним развојем ХНК-а.** ХНК је један од кантона који још нису успоставили основну карику система управљања

развојем – јединицу за управљање развојем⁴, што је у процесу израде нове стратегије развоја за плански период 2021.-2027. година потребно уредити.

2.1.6. Фискални капацитет ХНК-а

2.1.6.1. Анализа буџета и пројекције финансирања реализације Стратегије развоја ХНК-а

Процена финансирања Стратегије развоја ХНК-а припремљена је узимајући у обзир следеће: тренд издвојених средстава у претходне 4 године, буџет за текућу годину и пројекције буџета (ДОБ-а) за период 2021.- 2023. година, очекивана допунска средства из осталих екстерних извора, очекивани благи раст просјечних издвајања за развојне пројекте те ограничења у погледу акумулираних обавеза и задужености као и других ризика.

У периоду од претходне 4 године, односно периоду од 2017.-2020. године, за имплементацију развојних приоритета и/или капиталних/инфраструктурних инвестиција укупно је планирано 133,99 милиона КМ или 33,47 милиона КМ просјечно годишње, од чега властитих средстава 63,9 милиона КМ (47,7%) или 15,97 мил. КМ просјечно годишње и средстава из других извора у износу од 70,09 милиона КМ (52,3%) или 17,5 мил. КМ просјечно годишње. Анализом доступних јавно објављених показатеља у годишњим извјештајима о развоју за период 2017.-2018. утврђено је да је издвојено укупно 27,1 мил. КМ или 13,55 мил. КМ просјечно годишње, од чега из Буџета ХНК-а 23,6 мил. КМ или 11,8 мил. КМ просјечно годишње, а из осталих извора 3,5 мил. КМ или 1,75 мил. КМ просјечно годишње.

На основу пројекција прихода које је израдило Федерално министарство финансија, а које су урађене са великим опрезом и на конзервативном приступу, као и анализе прихода за првих пет мјесеци 2020. године, Министарство финансија ХНК-а је пројекцирало приходе који припадају кантоналном буџету за 2021. годину у износу од 212,98 мил. КМ - пројекцирани приходи мањи за око 16,6 мил. КМ од планираних прихода без примитака у Измјенама и допунама буџета за 2020. годину и око 21 мил. КМ у односу на остварене приходе у 2019. години. У 2022. укупни очекивани приходи, према истим пројекцијама, могли би да буду 220,59 мил. КМ и 223,0 КМ у 2023. години. Укупна средства за набавку сталне, капиталне имовине и набавке сталне имовине у облику права и за реконструкцију и инвестицијско одржавање у 2021. години планирана су у износу од око 12,5 мил. КМ, а у 2022. години као и у 2023. години планиран је износ од око 11,3 мил. КМ. Расходи по основу намјенских прихода су планирани за наредни средњорочни период у износу од око 11,4-11,7 мил. КМ просјечно годишње.

Прогнозе по главним изворима финансирања развојних приоритета, мјера и/или капиталних/инфраструктурних инвестиција су уско везане за очекивана кретања макроекономских показатеља, чиме њихова реализација може да има другачији исход уколико дође до значајнијег успоравања економског раста од процијењеног. С обзиром на огромне непознанице у тренутку израде пројекција о јачини и трајању шока узрокованог пандемијом Цовид-19, постоје значајнији ризици за остварење пројекција.

Табела 8. Преглед процјене по главним изворима финансирања за период 2021.-2027. године

Извори финансирања	Оквирна процјена по годинама (милиона КМ)							УКУПНО
	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	
Стратегије развоја ХНК-а								
БУЏЕТИ и остали извори	24	28	30	34	36	37	38	227

⁴ Извјештај о развоју с прегледом имплементације Стратегије развоја Херцеговачко-неретванског кантона за 2018. годину, стр. 18.

ЕКСТЕРНИ ИЗВОРИ (Кредити, средства ЕУ-а, донације)	12	15	18	19	19	20	20	123
УКУПНО	36	43	48	53	55	57	58	350

Узимајући у обзир трендове из ранијег периода, структуру финансирања стратешких циљева, приоритета и мјера у Стратегији развоја ФБиХ за период 2021.-2027. година, дефинисане стратешке циљеве, приоритете и мјере у Стратегији развоја ХНК-а, настојања да се оснажи економски сектор, предложена је оквирна расподјела финансирања по развојним областима (Табела 9).

Табела 9. Приједлог оквирне расподјеле финансирања по развојним областима

Економски развој (у мил. КМ)	Друштвени развој (у мил. КМ)	Одрживи инфраструктурни развој и заштита околиша/животне средине (у мил. КМ)	Укупно (у мил. КМ)
136,50	110,25	103,25	350,00
39,0%	31,5%	29,5%	100,0%

2.2. SWOT анализа и стратешко фокусирање

На основу израђене социо-економске анализе, у наставку је дат преглед кључних фактора из унутрашње околине (снаге и слабости) и спољне околине (могућности и пријетње) који имају важан утицај на развој ХНК-а. Стратешки приступ развоју ХНК-а треба да се ослања на коришћење снага и елиминацију утврђених слабости у појединачним подручјима, уз искоришћавање прилика из околине како би се избјегле пријетње или смањило њихов утицај из спољне околине.

Табела 1. Преглед унутрашњих и спољних фактора који утичу на развој ХНК-а – SWOT анализа

	СНАГЕ (Strengths – С)	СЛАБОСТИ (Weaknesses - W)
УНУТРАШЊА ОКОЛИНА	<ul style="list-style-type: none"> - Повољан географски положај ХНК-а и близина ЕУ тржишта (граница са Хрватском, ЕУ) - Постојање Аеродрома Мостар као везе ХНК-а са регионом и свијетом која погодује развоју туризма и привреде свеукупно - Добра саобраћајна повезаност и заступљеност ваздушног, жељезничког и друмског саобраћаја; - Издашна доступност обновљивих извора енергије (вјетар, Сунце, вода) - Изузетна агроеколошка својства обрадивог земљишта повољна за развој пољопривредних култура - Незагађено пољопривредно земљиште - Распољивост шумских ресурса - Повећање инсталираних расхладних капацитета за чување воћа и поврћа - Снажан замах развоја производње хране и пића (нове фарме, виногради и подруми, 	<ul style="list-style-type: none"> - Неповољан пословни амбијент на подручју ХНК-а (отежан приступ капиталу за оснивање, раст и развој обрта и МСП-а, непостојање и/или неадекватна законска регулатива у области МСП-а и обрта, спори и дуготрајни судски и административни поступци) - Висок удио непријављеног пословног промета (сива економија) - Недовољно развијена и диверсифицирана предузетничка инфраструктура уз недовољну институционалну подршку иницијативама за оснивање нових кластера (посебно у области пољопривреде и прерађивачке индустрије). - Низак ниво иновативности и конкурентности привредних субјеката ХНК-а - Недовољна умреженост и организованост предузетника и обртника међусобно као и привредног, академског и владиног сектора

- помаци у брендирању Жилавке и Блатине, производња сира).
- Раст броја пословних субјеката, укупних прихода, нето добити и броја запослених посебно у области прерађивачке индустрије и ИТ сектора ХНК-а
 - Снажна прерађивачка индустрија ХНК-а коју предводе предузећа из дјелатности металне индустрије
 - Повољни трендови на тржишту рада (смањење броја незапослених уз повећање броја запослених, просјечна нето плата већа од просјека Ф БиХ)
 - Млада, прилагодљива и релативно јефтина радна снага.
 - Постојање релевантних законских и подзаконских аката који регулишу област малог и средњег предузетништва (МСП) у ХНК-у
 - Постојање стратешких оквира (стратегија развоја МСП-а у ХНК-у 2012.-2020. година, стратегије развоја јединица локалне самоуправе ХНК-а и стратегија на вишим нивоима власти)
 - Постојање квалитетне и разноврсне туристичке ресурсне основе (природна и културна материјална и нематеријална баштина, УНЕСЦО локалитети, вјерски туризам, очувана природа – Натура 2000 и сл.) и традиција пружања услуга у туризму
 - Постојање споменика под заштитом УНЕСЦО-а, развијен вјерски туризам (Међугорје, Благај..) и остали туристички брендови ХНК-а.
 - Број и разноврсност универзитета и високих школа (два универзитета и три високе школе) на подручју ХНК-а
 - Образовни систем располаже квалитетним кадровима као и мрежом школа и институција високог образовања
 - Разноврсност спортских активности и клубова на подручју ХНК-а
 - Уз постојање спортско-рекреативних програма, постоји и висока мотивација и ентузијазам за бављење спортом уз чињеницу да спортисти из ХНК-а постижу врхунске спортске резултате
 - Велики број и разноврсност невладиних организација (невладин сектор примарно уз помоћ донатора већ пружа услуге социјалне активације и развија моделе социјалног предузетништва)
 - Постојање високо-софистициране медицинске опреме у систему здравства (иако недовољно)
 - Постојање уређеног законског оквира за спровођење одговарајућих програма за кориснике социјалне заштите
 - Развијена мрежа установа у култури, значајан људски потенцијал у институцијама, удружењима и појединци који стварају културу и нуде богате локалне програме културних манифестација као и организовани и распрострањени облици очувања традиције и савремене културе
 - Уситњеност пољопривредних парцела, што умањује продуктивност и ефикасност пољопривредне производње
 - Низак ниво заштите шума (не постоји Закон о шумама ХНК-а, Програм развоја шумарства, Јавно предузеће за газдовање шумама, угрожено здравствено стање шума)
 - Водни ресурси ХНК-а не доприносе развоју пољопривреде
 - Висок удио високообразованих незапослених лица у укупном броју незапослених
 - Недовољна усаглашеност програма образовних институција и потреба тржишта рада, те понуде и потражње на тржишту рада
 - Слабо брендирање туристичких и прехрамбених производа
 - Мањак квалитетних садржаја туристичке понуде – недовољно развијен дестинацијски ланац вриједности
 - Низак ниво препознатљивости и пожељности ХНК-а као туристичке дестинације – непостојање јединственог бренда Херцеговине
 - Мањак образованих кадрова за рад у туризму
 - Недовољна хоризонтална интегрисаност туризма и других сектора (нпр. пољопривреда, заштита околиша/животне средине, просторно планирање и сл.)
 - Непостојање функционалног система за управљање развојем на нивоу ХНК-а (организациони системи, људски капацитет, финансијски капацитет)
 - Неприлагођени материјално-технички капацитети васпитно-образовних установа броју ученика у основним и средњим школама и студената на високошколским установама и савременим условима васпитно-образовног процеса
 - Нерегулисано цјеложивотно учење и непостојање инфраструктуре за цјеложивотно учење и образовање одраслих
 - Нерационално организован здравствени сектор (велики број немедицинског кадра у здравственим установама)
 - Недовољан систем мониторинга и евалуације у области здравства
 - Непостојање модела социјалног укључивања и активације према потребама различитих рањивих група (велики удио становништва у стању социјалне искључености са пријетњом сиромаштва)
 - Неуједначена територијална покривеност услугама социјалне заштите; недовољна и неодговарајућа инфраструктурна опремљеност установа социјалне заштите.
 - Недовољан број институција које брину за старе и немоћне
 - Неразвијеност дијела друштвене инфраструктуре (домови за старе и изнемогле, образовна и културна инфраструктура)
 - Недовољно повезивање културе, културног наслијеђа и туризма

	<p>кроз активности удружења/ културно-умјетничких друштва</p> <ul style="list-style-type: none"> - Значајна културно-историјска и материјална баштина - Постојање легислативног оквира за остваривање права бораца и чланова њихових породица којим се кроз програмске активности Министарства за питања бораца ХНК-а јача систем заштите за браниоце, чувају стечевине и ублажавају негативне посљедице Рата у БиХ - Стратешке иницијативе и иновативни пројекти Министарства за питања бораца ХНК-а који су сукладни активностима ЕУ-а, а посебно онима које су усмјерене на подручја подизања квалитета живота бораца и чланова њихове породице, социјалног укључивања, смањења незапослености, примјену информационих и комуникационих технологија, побољшања доступности јавних услуга и сл. - Властита средства за активну политику запошљавања у Служби за запошљавање ХНК-а као и Програм подршке за отварање радних мјеста бораца и ресоцијализацију бораца (подстицање задругарства) - Широка мрежа и обухват услуга социјалне заштите - Релативно висок степен цивилне заштите - Задовољавајуће стање у области сигурности грађана - Изузетна биолошка разноврсност и аутохтони генетски ресурси - Очуваност екосистема и јединствено природно наслеђе - Дobar квалитет компоненти околиша/животне средине и природни потенцијали за одрживе привредне дјелатности (интегрисана и органска пољопривредна производња, рекреација, еко-туризам) 	<ul style="list-style-type: none"> - Запуштеност објеката културно-историјског наслеђења на локалном нивоу услед финансијских ограничења и комплексности поступака обнављања - Недостатак стратешког размишљања у промоцији културе. - Недовољно развијена спортска инфраструктура на подручју ХНК-а у свим областима спорта, у већини случајева не задовољава међународне и европске стандарде - Недовољна ефикасност система цивилне заштите у ХНК-у - Недовољна средства за реализацију допунских права бораца и чланова њихових породица - Непостојање јасне улоге ОЦД-а у развоју ХНК-а - Застарјелост сеизмолошких мјерних инструмената и недовољан број сеизмолошких станица те недовољан ангажман стручног кадра. - Непостојање системских података о стању појединих компоненти околиша/животне средине; - Непостојање системског мониторинга квалитета земљишта и губитак земљишта услед деградације (ерозија) и деструкције; - Непостојање системског управљања, односно мониторинга квалитета ваздуха; - Смањење употребних вриједности водних ресурса услед загађења (септичке јаме, инвазивне врсте) и периодичних појава еутрофикације; - Недовољна изграђеност и/или застарјелост постојеће мреже за водоснабдијевање у појединим ЈЛС-има, посебно у руралним подручјима и посљедични губици воде; - Недовољно развијена инфраструктура одводње и прочишћавања отпадних вода посебно у руралним подручјима (бројне септичке јаме); - Недовољан обухват становништва организованим одводом отпада, несанитарно одлагање отпада и постојање дивљих депонија отпада; - Неадекватни технички елементи појединих путева непримјерени саобраћајном оптерећењу; - Непостојање одговарајуће легислативе из сектора шумарства, те посљедична илегална сјеча и неадекватно газдовање шумским ресурсима
СПОЉНА ОКОЛИНА	<p style="text-align: center;">МОГУЋНОСТИ (Opportunities - O)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Доступност домаћих и међународних (ЕУ и других) фондова за суфинансирање стратешких интервенција ХНК-а из свих сектора - Позиционирање Аеродрома Мостар као регионалног чворишта за туристички ваздушни саобраћај - Завршетак изградње битних инфраструктурних пројеката који погодују привредном развоју ХНК-а (Коридор ВЦ кроз БиХ, државни пут М17.3 Неум-Столац и 	<p style="text-align: center;">ПРИЈЕТЊЕ (Threats – T)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Неповољни демографски трендови (негативан природни прираштај, повећање удјела старијег становништва у укупном броју становника, смањење броја становника на подручју ХНК-а) - Атрактивнија радна мјеста у региону и ЕУ-у - Политичка и безбједоносна нестабилност у БиХ, са посебним освртом на проблем града Мостара - Ниска куповна моћ становништва

<p>даље према Мостару те Пељешког моста у РХ)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Развој сектора производње енергије из обновљивих извора, те развој зелене економије и све веће занимање за исте - Растући интерес за органским пољопривредним културама - Развој сектора информационих технологија И дигитализације пословања - Растући интерес за туризам у руралном простору - Промјена потрошачких трендова и раста потражње потрошача у различитим дјелатностима (пољопривреда, туризам и сл.) - Развој и јачање институција за подршку МСП-има (субјекти предузетничке инфраструктуре, развојне агенције, центри и сл.) - Могућности које нуди међуопштинска, регионална и међудржавна сарадња. - Широка бх. дијаспора и потенцијали умрежавања ради трансфера знања и технологија те приступа капиталу - Пракса држава чланица ЕУ-а у валоризацији природних ресурса и културних догађаја као туристичких дестинација (море, ријеке, планине, паркови природе) - Праксе примјене дуалног система образовања у ЕУ-у и региону - Глобализација научног особља и међународне размјене студената и ученика путем ЕУ програма са циљем повећања предузетничких и иновативних капацитета младих - Програми међууниверзитетске сарадње/размјене у области иновација - Стратешке иницијативе усмјерене на рјешавање правног положаја бораца, а које, због мултидимензионог приступа који комбинује образовне, здравствене и социјалне активности, подстичу дугорочну одрживост пројеката и могућност коришћења средстава из ЕУ фондова - Економска валоризација културе и спорта - Повећана улагања и подстицање енергетске ефикасности и ОИЕ; 	<ul style="list-style-type: none"> - Поремећаји на глобалном тржишту због ЦОВИД 19 пандемије и генерално негативан утицај ЦОВИД 19 пандемије на привредни, али и друге секторе. - Спорост у провођењу реформи и прилагођавању ЕУ стандардима и Споразуму о ПП (посебно у доношењу прописа који су неквалитетни и недоречени, што ствара тешкоће у њиховој примјени, нарочито у области управе, правосуђа и образовања) - Несигурност и неповјерење у правни систем потенцијалних улагача због сталне промјењивости законских оквира - Незаинтересованост виших нивоа власти за осмишљено подстицање привредног развоја и специфичних потреба локалних заједница (нема посебних програма подршке). - Непостојање просторних планова у свим ЈЛС-има - Присутност корупције у различитим сферама живота - Снажна регионална конкуренција, посебно у туризму и прехранбеној индустрији - Неповољне глобалне монетарне политике - Високи стандарди које очекују страни туристи - Глобалне климатске промјене и рањивост подручја према климатским екстремима и елементарним непогодама (поплаве, пожари)
--	---

2.3. Стратешко фокусирање

Стратешки фокуси представљају поређење садашњег стања и кретања у кључним дјелатностима развоја ХНК-а са трендовима у широј околини као и стратешким усмјерењима са нивоа БиХ садржаним првенствено у Оквиру за циљеве одрживог развоја у БиХ 2030. Притом се настоје искористити постојеће предности (снаге) и расположиве прилике у регионалном и глобалном окружењу, с једне стране, уз настојање да се побољшају уочене слабости и битно ограничи негативни утицаји пријетњи из околине, с друге стране.

Узимајући у обзир чињеницу да ХНК има неколико изразитих предности (природни ресурси, различитост ресурса), креирање Стратегије развоја ХНК-а вођено је темељном идејом да те, за сада, компаративне предности циљано прерасту у јединствене конкурентске предности. Све значајније глобалне и регионалне пријетње, првенствено неочекиване кризе са непредвидивим узроцима и посљедицама, намећу императив постепеног стицања и јачања снаге за кризу у дужем временском периоду. Одрживост и развој ХНК-а повезан је са учесницима да превладају све приказане слабости и пријетње уз паралелно искоришћавање развојних потенцијала, који су истакнути кроз снаге и прилике овог кантона. Све радне групе, уважавајући представљене варијабле снага, слабости, прилика и пријетњи (SWOT анализа), представиле су стратешке фокусе на основу којих ће се креирати циљеви Стратегије развоја ХНК-а 2021-2027. На основу претходно наведеног, за ХНК су одабрани стратешки фокуси приказани у Табели 11.

Табела 2. Стратешки фокуси

1.	Дигитализација
2.	Привредни развој подстицањем МСП-а, извоза, и развоја пољопривреде и туризма
3.	Развој савремене, одговорне и просперитетне друштвене заједнице
4.	Очуван околиш/ жиотна средина, развијена кружна привреда, мобилност и дигитална инфраструктура

Стратешки фокус 1. Дигитализација

Дигитализација је један од кључних предуслова тржишно конкурентне привреде. С обзиром да у привредној структури ХНК-а доминирају микро и мали предузетници, који најчешће заостају у дигиталној трансформацији, дигитализација представља један од стратешких фокуса и важних предуслова привредног развоја ХНК-а. Заостајање у дигитализацији може да резултује субоптималним коришћењем производних ресурса, успоравањем привредног раста, смањењем БДП-а и повећањем неједнакости у развоју ХНК-а и других кантона у ФБиХ. Дигитализација има посебну важност за привредни развој ХНК-а с обзиром да су туризам и пољопривреда важни привредни сектори у ХНК-у. Досадашња пракса је показала да дигитална трансформација посебно велике ефекте има управо у пољопривреди и туризму јер омогућује развој економије дијелења, тзв. „пеер-то-пеер (П2П)“ економије, брже и квалитетније доношење одлука, а у пољопривреди омогућује слједивост производа и активности у ланцу снабдијевања, што постаје све важније за пласман пољопривредних производа. Осим дигитализације приватног сектора, односно МСП-а, за конкурентну привреду је такође важна дигитализација јавне управе, која омогућује већу ефикасност и транспарентност пружања јавних услуга.

Осим за развој привреде, дигитализација има и све важнију улогу у друштвеним дјелатностима као што су здравство, образовање, култура и сл. Технолошки напредак значајно подиже квалитет и ефикасност пружања јавних услуга са подручја друштвених дјелатности. Предности технолошког напретка и дигитализације друштвених дјелатности посебно су дошле до изражаја у условима ЦОВИД-19 пандемије, гдје је пружање цијелог низа јавних услуга из подручја образовања, здравства, али и културе, незамисливо без коришћења различитих технолошких рјешења и платформи. Онлине настава, онлине наручивање на љекарске прегледе, сарадња удаљених љекарских тимова путем ИТ платформи и производња, дистрибуција и конзумација различитих културних садржаја само су неки од примјера примјене технологије на подручју

друштвених дјелатности. Развој друштвених дјелатности у ХНК-у у планском периоду Стратегије у великој мјери ће да зависи од брзине дигиталне трансформације и прилагођавања друштвених дјелатности новим технолошким трендовима.

Конечно, дигитализација је важна и у контексту очувања околиша/животне средине и заштите животне средине. Европски зелени план наглашава да је дигитализација кључна за (1) даљњу декарбонизацију енергетског система, (2) за побољшање доступности информација о својствима производа који се продају у ЕУ-у а који могу бити штетни за околиш, (3) за мониторинг загађења ваздуха и воде на даљину или за мониторинг и оптимизацију употребе енергије и природних ресурса, (4) за развој кружне привреде те (5) за развој паметних саобраћајних система који ће управљати мултимодалним транспортом. Због тога је, осим за развој привреде и ефикасно одвијање друштвених дјелатности, фокус на дигитализацију важан и у контексту очувања околиша/животне средине и заштите животне средине у планском периоду Стратегије ХНК-а.

Стратешки фокус 2. Привредни развој подстицањем МСП-а, извоза и развоја пољопривреде и туризма

Други стратешки фокус одабран је због важности подстицања микро МСП-а, одрживе пољопривреде и одрживог туризма на конкурентност привреде ХНК-а и стварања повољног амбијента за привлачење страних инвестиција. Микро МСП-и преовладавају у босанско-херцеговачкој економији, као и у економији ХНК-а, и чине укупно 90 посто од укупног броја. Њихова заступљеност у извозу је ниска, па и даље у извозу доминирају већа предузећа. ХНК требало би да ради на повећању извоза производа са високом доданом вриједношћу, али и на дигитализацији предузећа, која није довољно развијена, као и на развијању иновација и праћењу најновијих технологија. Развој региона ХНК-а свакако се односи на развој предузетништва, развој иновативних производњи, уз повећање конкурентности сектора који ће да имплицира индустријски раст, развој постојећих и креирање нових предузетничких идеја, уз валоризацију природног и културног наслијеђа, и конкурентност МСП-а која ће да утиче на унапређење предузетничког амбијента и која је везана уз приоритете подстицања иновација и технолошког унапређења производње; јачање предузетничког амбијента; подизање конкурентности одрживе пољопривреде; одрживи рурални развој и равномјеран, одрживи развој туризма. Стратешки фокус везан је и уз подстицање извоза ХНК-а, гдје се извозницима треба да побољша пословни амбијент, односно како би се отклонила дефинисана уска грла на плану услова привређивања, запошљавања и плата запослених. Подстицање извоза ХНК-а има општедруштвени интерес који ће да утиче на смањење сиве економије и побољшање фискалне дисциплине, смањење незапослености, повећање плата и инвестиција те подизање конкурентске способности привреде ХНК-а.

Други стратешки фокус усмјерен је и на одрживу пољопривреду ХНК-а која мора задовољавати потребе постојећих и будућих генерација, осигуравајући истовремено профитабилност, заштиту околиша/животне средине и социјалну и економску једнакост. Систем производње, принципи и институције које подупиру глобалну безбједност хране су све више недовољни. Одржива пољопривреда ХНК-а треба да његује здраве екосистеме и подстиче одрживо управљање земљиштем, водом, природним ресурсима осигуравајући истовремено глобалну безбједност хране. Одржива пољопривреда ХНК-а захтијева систем глобалног управљања који промовише безбједност хране у смислу трговинских захтјева и пољопривредних политика како би се промовисала локална и регионална тржишта пољопривредних производа и који у потпуности узима у обзир тренутне и будуће привредне, друштвене и околишне ефекте, брине се о потребама посјетилаца, сектора, околиша/животне средине и дестинације.

Одрживи туризам, као дио овог стратешког фокуса ХНК-а, можемо дефинисати као „међународно конкурентан туризам који ствара нову вриједност за друштво у цјелини, подиже ниво животног стандарда локалног становништва истовремено узимајући у обзир економске, друштвене и околишне ефекте туристичког развоја“. Смјернице и концепте одрживог развоја туризма ХНК-а потребно је интегрисати у развој свих врста туристичких производа на подручју ХНК-а, почевши од главних туристичких производа (туризам сунца и мора, вјерски туризам, „циту брек“, излетнички туризам и сл.) па све до нишних туристичких производа намијењених врло уским тржишним сегментима. Принципи одрживости се односе на околишне, привредне,

друштvene ефикасе туристичког развоја. Са циљем постизања дуготрајне одрживости, мора се успоставити одговарајућа равнотежа између те три димензије. Због тога би одрживи туризам у ХНК-у требао бити усмјерен на сљедеће: (1) оптимално користити околиш и простор као најважније туристичке ресурсе ХНК-а, водећи рачуна о томе да су интервенције у простор/околиш дуготрајне и тешко поправљиве и да туристичким развојем не смију бити нарушени битни еколошки процеси, односно да туризам треба да буде у функцији заштите природног наслијеђа и биодиверзитета; (2) поштивати друштвено-културну аутентичност дестинације, очувати њезино материјално и нематеријално наслијеђе и традицијске вриједности, те доприносити међукултуралном разумијевању и толеранцији. Такође, треба водити рачуна о утицају туристичког развоја на свакодневни живот локалног становништва и обезбиједити подршку локалног становништва развоју туризма; (3) обезбиједити да економски ефикасе туризма и поврат на инвестиције (РОИ) буду подстицајни за даљња улагања и за даљњи туристички развој.; (4) Обезбиједити економске користи широј друштвеној заједници кроз стварање нове вриједности, осигурање нових радних мјеста и, уопште, кроз подизање нивоа благостања/смањење сиромаштва локалног становништва.

Стратешки фокус 3. Развој савремене, одговорне и просперитетне друштвене заједнице

Развој савремене, одговорне и просперитетне заједнице залог је напретка друштва у цјелини. У планском периоду овакав развој ће се заснивати на унапређењу образовног нивоа, очувању здравља становништва, односно потпунијем задовољавању заједничких потреба становништва по обиму, квалитету и доступности. У протеклом периоду истакнут је правац развоја друштвене одговорности и бриге за људе и помоћ код њиховог друштвеног укључивања. Међутим, ако се жели постићи циљ организације савременог друштва, основни сегменти друштвеног сектора, укључујући друштвену инфраструктуру као што је образовање, здравство, социјална заштита, култура, спорт итд., морају доживјети преиначе.

Како би се осигурали елементи савремене друштвене заједнице, потребна су додатна улагања у образовну, здравствену, културну и спортску инфраструктуру. Недовољна улагања током времена резултирала су поткапацитираном и недовољно развијеном инфраструктуром те, у складу с тим, нижим квалитетом људских ресурса. Према томе, потребна улагања биће усмјерена на стварање модерног и просперитетног кантона који може развијати одговоран јавни сектор.

Савремени развој, посебно образовања, подразумејева умрежавање са међународним институцијама кроз које се стварају подстицаји за развој нових знања, иновација, технологије, научних вјештина и свега оног што је прихватљиво друштвеној заједници.

Овако дефинисан правац полази првенствено од чињенице да развој друштвеног сектора у цјелини почива на снагама ХНК-а, оличених у комбинацији природних и генеричких предности региона, што Кантон чини јединственом средином за јачање и развој инклузивне и просперитетне друштвене инфраструктуре намијењене побољшању квалитета живота свих грађана. Трећи стратешки правац усмјерен је примарно на развој образовања, здравства, социјалне укључености (посебно рањивих категорија становништва), његовање културе, али и културно–историјског наслијеђа, те мултидисциплинарне и иновативне приступе у рјешавању дефинисаних друштвених изазова – посебно у сегменту управљања безбједношћу свих грађана.

Имајући у виду све горе наведено, трећи стратешки правац би био на подизању степена координисања, кохерентности, квалитета и транспарентности (органа управе) у унапређењу имплементације образовних политика и здравствених услуга, социјалне инклузивности на једнаким и равноправним основама, пројеката за младе, развој цивилног друштва и политичко-грађанске одговорности и јавне безбједности у цјелини.

Стратешки фокус 4. Очуван околиш, развијена кружна привреда, мобилност

Одржив развој, који подразумејева међусобну зависност и усаглашеност све три димензије одрживости: привредне, околишне и друштвене, битна је претпоставка развоја ХНК-а. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине има за циљ подстицање привредног раста заснованог на принципима околишне прихватљивости и друштвене одговорности. Наведено подразумејева

побољшање квалитета живота становништва кроз унапређење услуга и инфраструктуре, али и ефикасније коришћење, очување и заштиту природних ресурса, јачање свијести о важности примјене мјера ублажавања и прилагођавања на климатске промјене, примјену околицно прихватљивијих технологија, промовисање коришћења ОИЕ-а, смањење настанка отпада рециклажом, одрживо коришћење вода и земљишта, заштиту аутохтоних генетичких ресурса и подстицање оних дјелатности и претпоставки циркуларне привреде (циркуларне економије) које доприносе постизању наведеног циља.

ХНК се истиче богатством природних ресурса, посебно у погледу квалитета и квантитета вода, шумског потенцијала и биолошке разноврсности. Истовремено, примјетни су одређени антропогени утицаји на све компоненте животне средине, па је развојну политику потребно усмјеравати у правцу њиховог очувања јер губитак услуге екосистема снажно утиче на природу, привреду и добробити друштва. Кључну улогу у постизању укупних развојних планова, смањењу привредних, еколошких и друштвених трошкова у будућности и јачању конкурентности привреде и смањењу сиромаштва имају одрживи облици производње и потрошње. Да би се постигло одрживо управљање и ефикасно коришћење природних ресурса, потребна је и одговарајућа инфраструктура, која подржава економски раст и благостање, с технолошким рјешењима која омогућавају повећање животног стандарда, а истовремено су и еколошки прихватљива. Надаље, неизоставна претпоставка еколошки прихватљивог развоја ХНК-а је и успостава информационог система о стању животне средине и пратеће инфраструктуре као и усвајање планских докумената околицне легислативе у сврху очувања животне средине, превенције несрећа и управљања природним ризицима. Због тога је неопходно наставити улагати у комуналну, саобраћајну и индустријску инфраструктуру и користити просторне потенцијале и ресурсе на начине који осигуравају очување и унапређење животне средине и подржавају дугорочне потребе и квалитет живота заједнице.

2.4. Визија развоја и стратешки циљеви с индикаторима

У овом дијелу Стратегије развоја ХНК-а даје се развојна перспектива ХНК-а огледана у визији ХНК-а и изванвременског хоризонта ове стратегије. Стратешки циљ је циљ највишег нивоа који утиче на укупни правац развоја и представља јасан смјер кретања у дугорочном периоду. Стратешка платформа развоја ХНК-а заснива се на три стратешка циља, који осигуравају синергијске ефекте између економског и друштвеног развоја и заштите животне средине.

2.5. Визија развоја

Визија развоја представља тежњу, дугорочну намјеру, правац дјеловања и пожељно стање у будућности. Чланови Кантоналног одбора за развој разматрали су Визију развоја ХНК-а за период 2016.-2020. година и закључили да је тада дефинисана визија у свим својим елементима и даље актуелна и да одговара постојећем стању и промјенама у околини, па је прихваћено да у стратешком периоду 2021.-2027. година буде проширена. У том смислу, Визија развоја ХНК-а је представљена како слиједи:

Херцеговачко-неретвански кантон је економски и друштвено најразвијенији регион у Босни и Херцеговини, ПРЕПОЗНАТЉИВ као регион угодног живљења и високог животног стандарда, ПРИВЛАЧАН за инвестиције, са јаким предузетништвом које се темељи на малим и средњим предузећима, пољопривреди и туризму и који свој економски развој и друштвено благостање гради на СИНЕРГИЈИ РАЗЛИЧИТОСТИ, уважавајући компоненте економске, друштвене и околицне одрживости.

2.6. Стратешки циљеви с индикаторима

Стратешки циљеви су усаглашени са нацртом Стратегије развоја ФБиХ и Оквиром за циљеве одрживог развоја у БиХ, којим се утврђују заједнички подциљеви и индикатори за све нивое

власти у БиХ (заједнички минимум) те усмјеравају будући процеси стратешког планирања. Оно што је заједничко Стратегији развоја ХНК-а и Оквиру циљева одрживог развоја у БиХ јест то да је препознат потенцијал имплементације Агенде 2030 и то је, с аспекта развоја ХНК-а, једини начин да се унаприједи привредни, друштвени и околински капацитети као и развој капацитета за управљање. Важно је нагласити и тежње ХНК-а и БиХ приступању Европској унији, са којима су и Агенда 2030 као и стратешки документи у процесу приступања у потпуности комплементарни. Свима им је циљ боље друштво „људски капитал“ и останак људи у БиХ као и то да „Нико не смије да буде изостављен“ те визија успостављања просперитетне БиХ, а тиме и ХНК-а; економски развој и развој институција, социјална правичност и једнаке могућности свих грађана, развој инфраструктуре и знања, ефикасно коришћење природних и других ресурса, очување животне средине и богатство различитости које својим испуњењем јамче и испуњење визије развоја ХНК-а.

При дефинисању циљева развоја ХНК-а за период 2021.-2027. година узет је у обзир и Оквир за циљеве одрживог развоја у БиХ, који утврђује заједничке подциљеве и индикаторе за све нивое власти у БиХ (заједнички минимум), гдје су дефинисани елементи релевантни у односу на следеће развојне правце и акцелераторе.

Табела 3. Стратешки циљеви

1.	Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса
2.	Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора
3.	Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околина/животне средине

Стратешки циљ 1. Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса

Први стратешки циљ заснива се на неколико кључних претпоставки:

- да се расположиви ресурси (људски, природни и финансијски) ставе у функцију развоја ХНК-а, да буду усаглашени са глобалним циљевима развоја и стратегијом паметне специјализације, водећи рачуна о складној интеграцији у савремене трендове дигитализације и зелене економије како би се осигурала дугорочна конкурентност привреде и подршка из фондова Европске уније и других развојних фондова,
- да програми подршке привреди буду системски дизајнирани и усмјерени на јачање конкурентности пословних субјеката, са посебним фокусом на микро, мала и средња предузећа која су умрежена у глобалне ланце вриједности и извозно оријентисана,
- да подршка развоју предузетничке инфраструктуре буде синхронизована са програмима подршке општина и градова у ХНК-у и програмима подршке Ф БиХ како би се остварио већи развојни ефекат на стварање услова за оснивање нових пословних субјеката у пропульзивним привредним гранама, отварање продуктивних и боље плаћених радних мјеста,
- да се улагањима у развој пољопривреде осигура задовољење потреба постојећих и будућих генерација, осигуравајући истовремено раст профитабилности регистрованих физичких и правних лица у подручју пољопривреде,
- да улагања у одрживи туризам резултирају оптималним коришћењем околина/животне средине и простора као најважнијег туристичког ресурса ХНК-а, уз поштивање

друштвено-културне аутентичности дестинације, и да економски ефекти туризма и поврат на инвестиције буду подстицајни за даљња улагања и за даљњи туристички развој, како би се унаприједио квалитет живљења становништва и осигурала нова радна мјеста и повећао ниво благостања/смањење сиромаштва локалног становништва,

- да се успостави динамично тржиште рада и да се, умрежавањем образовног система и привредних субјеката, креирају стручни профили нужни за коришћење дигиталних технологија које ће постати главни фактор конкурентске предности привредних субјеката у наредном периоду, а које ће резултовати већим опсегом новостворене вриједности,
- да све стратешке интервенције буду тако осмишљене и дисперзоване да осигурају равномјеран економски развој свих дијелова ХНК-а, засновано на посебностима сваке општине /града,
- да се креирају повољни услови за инвестирање, а нарочито инвестирање у високотехнолошке индустрије, како би се осмислили производи засновани на знању и јединственим природним ресурсима и на такав начин повећали приходи пословних субјеката и становништва.

При дефинисању **првог стратешког циља** и елемената који се односе на економски развој, у Стратегији развоја ХНК-а узет је у обзир и **Оквир за циљеве одрживог развоја у БиХ**, који утврђује заједничке подциљеве и индикаторе за све нивое власти у БиХ (заједнички минимум), гдје су дефинисани елементи релевантни у односу на следеће развојне правце и акцелераторе.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1. УБРЗАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ				
ЦИЉЕВИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	ПРАВЦИ РАЗВОЈА			
	ПАМЕТАН РАСТ		ДРУШТВО ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ	
	АКЦЕЛЕРАТОРИ	ПОДЦИЉЕВИ	АКЦЕЛЕРАТОРИ И	ПОДЦИЉЕВИ
	Повољан амбијент за предузетништво и иновације	Повећање инвестиција у инфраструктуру истраживања, развоја и иновација у јавном и приватном сектору	Активација запошљавања рањивих категорија	Повећање запошљивости незапослених лица кроз развој социјалног предузетништва
		Мобилисање потенцијала дијаспоре	Побољшање инклузивности образовних система	Смањење броја лица без знања и вјештина и њихова интеграција на тржиште рада
		Глобални ланци вриједности		
	Олакшавање пословања и подршка брзорастућим фирмама			
	Паметно управљање природним ресурсима и околишем	Одрживи туризам		

	Зелени раст и чиста енергија	Развој „зелених“ вјештина и послова		
	Повећање инвестиција у инфраструктуру	Јачати инфраструктуру у области дигиталних технологија		

Слика 1. Повезивање Стратешког циља 1. са циљевима одрживог развоја БиХ

Остварење стратешког циља пратиће се кроз одабране индикаторе утицаја након којих ће се моћи оцијенити врста и степен промјена у околини. Табела сумира индикаторе за које су дефинисане почетне и циљне вриједности остварења стратешких циљева.

Табела 4. Индикатори утицаја реализације стратешког циља 1

Стратешки циљ	Индикатори утицаја	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
1. Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса	Ниво развијености – индекс/ранг	ФЗЗПР	1,2 (2)	1,3 (2)
	Индустријска производња - индекс	ФЗЗПР	97,5	105
	Просјечан број запослених	ФЗЗПР	55.2013	70.000
	Нето плата - просјечна у КМ	ФЗЗПР	1.1011	1.400
	Број пословних субјеката – број са стањем 31.12.	ФЗЗПР	14.200	16.000
	Покривеност увоза извозом (%)	ФЗЗПР	49,9	60,0

Стратешки циљ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора

Други стратешки циљ темељи се на неколико кључних претпоставки:

- Подизање квалитета и стратешки развој образовања, здравства и социјалне заштите,
- Побољшати резултате здравственог система,
- Синергија развоја градова и општина у развоју и јачању капацитета образовања, здравства и социјалне заштите,
- Остваривање заједничких пројеката у развоју културног наслеђа, спорта и едукације,
- Сарадња и стварање веза у сегменту безбједности,
- Повезивање и укључивање невладиног сектора у друштвене пројекте образовања, културе и спорта.

Други стратешки циљ је повезан са другим и трећим правцем одрживог развоја БиХ (*Добра управа и управљање јавним сектором и Друштво једнаких могућности*) и у директној је вези са следећим акцелераторима и припадајућим покретачима:

- Правац - *Добра управа и управљање јавним сектором* – Акцелератор 1: „Ефикасан, отворен, инклузиван и одговоран јавни сектор“ са припадајућим покретачима,
- Правац - *Добра управа и управљање јавним сектором* – Акцелератор 2 „Владавина права, сигурност и основна права“ са припадајућим покретачима,
- Правац – *Паметни раст* – Акцелератор 3 „Унапређење приступа и квалитета образовања и обуке“ са припадајућим покретачима,
- Правац – *Друштво једнаких могућности* – Акцелератор 1 „Унапређење политика социјалне заштите“ са припадајућим покретачима,

- Правац – *Друштво једнаких могућности* – Акцелератор 3 „Ефикасна здравствена заштита за све“ са припадајућим покретачима,
- Правац – *Друштво једнаких могућности* – Акцелератор 4 „Побољшање инклузивности образовних система“ са припадајућим покретачима.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА						
ЦИЉЕВИ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	ПРАВЦИ РАЗВОЈА					
	ДОБРА УПРАВА И УПРАВЉАЊЕ ЈАВНИМ СЕКТОРОМ		ДРУШТВО ЈЕДНАКИХ МОГУЋНОСТИ		ПАМЕТНИ РАСТ	
	АКЦЕЛЕРАТОРИ	ПОДЦИЉЕВИ	АКЦЕЛЕРАТОРИ	ПОДЦИЉЕВИ	АКЦЕЛЕРАТОРИ	ПОДЦИЉЕВИ
  	Ефикасан, отворен, инклузиван и одговоран јавни сектор	Одговорна управа оријентисана на грађане	Унапређење политика социјалне заштите	Смањење броја лица без знања и вјештина и њихова интеграција на тржиште рада	Унапређење приступа и квалитета образовања и обуке	Развој капацитета наставника, модернизација школа и наставних метода
			Побољшање инклузивности образовних система		Смањење броја лица без знања и вјештина и њихова интеграција на тржиште рада	Универзално и квалитетно предшколско образовање
	Владавина права, безбједност и основна права	Ефикасна борба против корупције	Ефикасна здравствена заштита за све	Унапређење приступа и квалитета здравствене заштите	Побољшање инклузивности образовних система	Ефикасан систем цјеложивотног учења
				Спровођење реформи финансирања здравствене заштите		
				Превентивне здравствене мјере		
				Стратешки приступ задржавању постојећег особља и		

				развој људских ресурса у области здравства		
--	--	--	--	--	--	--

Слика 2. Повезивање Стратешког циља 2. са циљевима одрживог развоја БиХ

Остварење стратешког циља ће се пратити кроз одабране индикаторе утицаја након којих ће се моћи оцијенити врста и степен промјена у околини. Табела у наставку сумира индикаторе за које су дефинисане почетне и циљне вриједности.

Табела 5. Индикатори утицаја реализације Стратешког циља 2

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора	Индикатори утицаја	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
	Број ученика на 1.000 становника	ФЗЗПР		
	- Основно образовање		83	85
	- Средње образовање		34	40
	Број становника на	ФЗЗПР		
	- 1 доктора		314	250
	- 1 стоматолога		3.444	2.700
	Просјечна нето пензија	ФЗС	465	510
	Стопа регистроване незапослености, %	ФЗЗПР	34.6%	29.0%
	Стопа образовања становништва	ФЗС	1,46	2.0

их циљева.

Стратешки циљ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине

Трећи стратешки циљ базира се на неколико кључних претпоставки:

- усмјеравања пажње на потребу очувања околиша/животне средине и заштите и рационалног коришћења његових компоненти, као битног предуслова укупне добробити и квалитета живота заједнице,
- идентификовања и смањења антропогених оптерећења и негативних утицаја на компоненте околиша/животне средине и посљедичног утицаја истих на здравље људи,
- смањења утицаја климатских сценарија и других природних ризика и јачања капацитета за управљање природним ризицима и катастрофама,
- јачања инфраструктуре (дигиталних технологија, комуналне, саобраћајне, енергетске) и околишне легислативе у сврху одрживог управљања водама, шумама, отпадом, биодиверзитетом,
- оптимизација коришћења постојећих природних, просторних и инфраструктурних капацитета,
- подстицања прекограничне и међународне сарадње у области заштите околиша/животне средине и инфраструктуре и самоодрживости заштићених подручја кроз околишно прихватљиве и дозвољене привредне дјелатности и умрежавање.

Трећи **стратешки циљ** и елементи који се односе на околишни и инфраструктурни развој у Стратегији развоја ХНК-а дефинисани су узимајући у обзир и **Оквир за циљеве одрживог развоја у БиХ**, који утврђује заједничке подциљеве и индикаторе за све нивое власти у БиХ (заједнички минимум), гдје су дефинисани елементи релевантни у односу на сљедеће развојне правце и акцелераторе:

ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА	ОДРЖИВОГ	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	
		ПРАВАЦ РАЗВОЈА: ПАМЕТНИ РАСТ	
		АКЦЕЛЕРАТОРИ	ПОКРЕТАЧИ
		Повећање инвестиција у инфраструктуру	Једнак приступ савременој транспортној инфраструктури
			Већи удио јавних инвестиција у инфраструктуру
			Јачати инфраструктуру у области дигиталних технологија
		Зелени раст и чиста енергија	Смањење енергетског сиромаштва
			Развој „зелених“ вјештина и послова
			Децентрализација електро-енергетског система
			Декарбонизација енергетског сектора
		Паметно управљање природним ресурсима и околишем/ животном средином	Деминирање контаминираних подручја
			Управљање ризицима од катастрофа
			Заштита и обнова природног капитала
			Развити систем циркуларне економије
Јачање контроле и праћења квалитета екосистема			
	Одрживи туризам		

Преглед индикатора за мониторинг утицаја стратешког циља 3: „Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/ животне средине“ дат је у Табели 15.

Табела 6. Индикатори утицаја реализације Стратешког циља 3

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима	Индикатори утицаја	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
	Степен прикључености на систем водоснабдијевања (%)	АВЈПМ (План управљања)	72,76%	85%
	Степен прикључености на систем одводње отпадних вода (%)	АВЈПМ (План управљања)	41,50%	60%

околиша/ животне средине	Покривеност услугама одвоза комуналног отпада (%)	МГПУ/МТТЗО	77%	85%
	Број реконструисаних и утопљених објеката/установа (број)	Влада ХНК-а	45	90

3. Приоритети и мјере с индикаторима

Приоритети представљају кључна поља и смјерове дјеловања за остварење визије и стратешких циљева и као такви имају највећи утицај на развој, односно остварење стратешких индикатора. Дефинисани приоритети су групирани под релевантним стратешким циљевима како је приказано у наставку.

Приоритети за Стратешки циљ 1

Стратешки циљ 1. „Динамичан и одржив економски развој уз одрживо коришћење ресурса“ операционализује се кроз 4 приоритета и 19 мјера⁵ чије ће се остварење пратити преко 57 индикатора.

Табела 7. Преглед приоритета и индикатора излазних резултата са изворима, полазним и циљним вриједностима у оквиру Стратешког циља 1

Приоритет	Индикатори излазних резултата	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)	
Стратешки циљ 1.	1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта	Број пословних субјеката	ФЗЗПР	17.593	20.000
		Вриједност извоза ХНК-а	ФЗС	721.180.000	1.000.000.000
		Број запослених у прерађивачкој индустрији	ФЗС	7.546	8.000
	1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја	Број регистрованих пословних субјеката у пољопривреди, шумарству и рибарству (основна правна лица и обрти)	ФЗС	652	800
		Број регистрованих обрта у П/Ш/Р	ФЗС	473	600
		Остварене инвестиције у П/Ш/Р	ФЗС	8.193.000	9.000.000
	1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а	Број ноћења туриста	ФЗС	607.500	4.000.000
		Број смјештајних објеката 4* и 5*	ФМОИТ	52	100
		Број студената туризма на подручју ХНК-а	МПНКС	220	460
	1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе	Унапријеђен и функционалан систем управљања интегралним развојем на нивоу ХНК-а	Кабинет предсје дника Владе ХНК-а	НЕ	ДА

⁵Мјере су детаљно описане у Прилогу 3.

	Број одобрених апликација за финансирање развојних приоритета ХНК-а из спољних извора	МФ	4	30
	Функционални контролни механизми за спровођење превентивних мјера за смањење могућности за настанак коруптивних појава у институцији, односно за спровођење плана интегритета	Кабинет предсје дника Владе ХНК-а	НЕ	ДА

*ФЗС – Федерални завод за статистику

**ФЗЗПР – Федерални завод за програмирање развоја

***ФМОИТ – Федерално министарство околиша/животне средине и туризма

****МПНКС – Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а

*****МФ – Министарство финансија ХНК-а

Приоритет 1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта

Креирање подстицајног пословног амбијента у којем се успјешно одвија нова, али и постојећа, предузетничка активност фокус је развојних активности у области привреде ХНК-а. Обезбјеђење подршке и олакшање приступа финансијским средствима кроз програме подршке за привредне субјекте и обртнике како би се успјешно носили с изазовима очувања, раста и развоја пословних подухвата, али и изазовима које носи глобализација и све конкурентније окружење, у том контексту је од посебне важности. Успостављање предузетничке инфраструктуре остварује допринос бржем расту предузетништва и повећању инвестиција и запослености и у функцији је равномјерног развоја јединица локалне самоуправе на подручју ХНК-а, па ће се, кроз функционалну мрежу предузетничких потпорних институција и пословних зона, олакшати улазак у предузетништво, подржавати развој предузећа свих величина и генерисати специфично знање корисно за све привредне субјекте. У том контексту, бизнис центри и центри за предузетништво младих у локалним заједницама ХНК-а могу значајно допринијети укупној подршци развоју предузетништва у цијелом ХНК-у, али и задржавању становништва на подручју ХНК-а. Од посебног значаја је и развој *triple helix* модела, а у оквиру њега и подршке повезивању привреде и научно-истраживачких институција за стварање базе за успјешнију и ефикаснију имплементацију развојних пројеката, инвестиција и сл.

Предузећа са подручја ХНК-а се суочавају са све већом конкурентношћу како на домаћем тако и на иностраном тржишту, па је неопходно јачати капацитете и развој иновативних дигиталних рјешења извозно оријентисаних предузећа стратешких области прерађивачке индустрије и предузећа у софтверској дјелатности које су од посебног стратешког интереса и значаја за привредни развој ХНК-а. Уједно, важно је идентификовати лидере развоја око којих се умрежавају, или би се могла умрежити, мања предузећа и тако формирати ланац вриједности/кластер/, чију би одрживост надлежне кантоналне власти могле подржати кроз своје политике ланца вриједности и подстакнути улазак у глобалне ланце вриједности.

Циљ приоритета је створити повољан административни и пословни амбијент за инвеститоре на подручју ХНК-а и обезбиједити подршку унапређењу конкурентности привредних субјеката ХНК-а како би обезбиједили развој заснован на иновацијама и новим технологијама и постали дио глобалних ланаца вриједности.

Реализација приоритета оствариће се кроз активности на унапређењу пословног амбијента, укључујући развој предузетничке инфраструктуре, реализацију програма подршке унапређењу пословања и конкурентности нових и постојећих привредних субјеката, подстицање веће сарадње између привредних субјеката и научних институција. Очекује се да наведене активности резултују повећањем броја пословних субјеката на подручју ХНК-а, већом вриједношћу извоза, али и повећањем броја запослених у прерађивачкој индустрији.

Приоритет се операционализује кроз 7 мјера, чије ће се остварење пратити преко 20 индикатора.

Табела 8. Преглед мјера унутар Приоритета 1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта

Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
1.1.1. Унапређење пословног амбијента кроз смањење административних препрека и јачање институционалне подршке постојећим и новим пословним субјектима	Број актуелних донесених просторних планова на нивоу ХНК-а	МГПУ и ЈЛС	5	11
	Функционалан једношалтерски систем регистрације пословних субјеката	МПУЛС и ЈЛС	0	1
	Број основаних привредних субјеката од стране ино-улагача	Општински суд (регистар правних лица)	548	650
1.1.2. Подржати унапређење конкурентности постојећих и нових предузећа и обрта	Број подржаних новооснованих привредних субјеката	МП	22	154
	Вриједност реализованих средстава подршке за нове почетничке подухвате, обрте, ТСО, социјалне предузетнике, младе предузетнике и жене предузетнице.	МП	205.000	1.450.000
	Број укупно подржаних субјеката мале привреде	МП	110	700
1.1.3. Подржати повезивање привреде и научно-истраживачких институција	Број припремљених и реализованих заједничких пројеката привреде, универзитета и научно-истраживачких института	МПНКС	0/0	10/5
	Број склопљених меморандума о сарадњи на реализацији заједничких активности између привредних субјеката и универзитета	МП и МПНКС	0	7
1.1.4. Подршка успостави и развоју	Урађена анализа стања, потреба, потенцијала и	МП	0	1

пословних зона и предузетничких потпорних институција	могућности развоја предузетничке инфраструктуре ХНК-а			
	Вриједност реализованих средстава за подршку предузетничким потпорним институцијама	МП	120.000 КМ	840.000 КМ
	Број предузетничких потпорних институција на подручју ХНК-а	МП	1	12
1.1.5. Подршка за јачање капацитета и развој иновативних дигиталних рјешења извозно оријентисаних предузећа стратешких области прерађивачке индустрије и предузећа у софтверској дјелатности	Број предузећа корисника средстава из Револвинг фонда за подршку мале привреде ХНК-а	МП	0	12
	Вриједност реализованих финансијских средстава усмјерених за подршку модернизацији – дигитализацији, технолошком развоју пословних процеса	МП	740.000 КМ	5.180.000 КМ
	Број предузећа корисника подршке из сектора прерађивачке индустрије и ИТ индустрије	МП	60	300
1.1.6. Јачати интернационализацију и укључивање у глобалне ланце вриједности (кластери)	Број кластера који дјелују на подручју ХНК-а	МП	4	7
	Број привредних субјеката покренутих од стране дијаспоре на подручју ХНК-а	МП ИНТЕРА ТП МОСТАР	8	20
	Број одржаних предузетничких сусрета на подручју ХНК-а	МП	1	7
1.1.7. Ослобађање послодаваца од плаћања пореза и доприноса за новозапослене раднике који стичу прво радно искуство	Број корисника мјере	СЗЗ ХНК	0	140
	Број додатно запослених лица унутар подржаних послодаваца	СЗЗ ХНК	0	70

Приоритет 1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта доприноси остварењу Стратешког циља 1. „Динамичан и одржив економски развој уз одрживо коришћење ресурса“.

Са циљем обезбјеђења даљњег развоја привреде ХНК-а, потребно је унаприједити пословни амбијент кроз смањење административних препрека и јачање институционалне подршке постојећим и новим пословним субјектима, при чему је од посебне важности унапређење регулаторног окружења које ће бити у функцији подстицања оснивања нових привредних субјеката, али и лакшег пословања постојећих, уз хаморнизацију прописа и подстицаја како би се олакшало пословање на подручју ХНК-а. Од посебне важности за cjелокупни развој је успостава катастра некретнина како би се велики број некретнина у општинама у којима не постоје поуздани и тачни подаци о некретнинама и правима на њима могао дефинисати у простору и утврдити стварни власнички односи над њима, чиме би се отклониле значајне препреке за инвестирање.

Потребно је креирати амбијент у којем ће се помоћи оснивању нових предузећа, али и очувању постојећих, кроз директну финансијску помоћ и друге програме подршке, са посебним фокусом на стандардизацију пословања.

Подршка заједничким пројектима привреде, универзитета и научно-истраживачких института, оснивању и раду струковних удружења, и бољој сарадњи привредног, академског, невладиног и владиног сектора, у функцији је стварања услова за креирање квалитетнијих услова и базе за конкуретност привреде ХНК-а.

Развојем предузетничке инфраструктуре подстакнуће се убрзани развој предузетничке активности на подручју ХНК-а и повећање прихода и броја запослених, односно укупног економског развоја градова/општина на подручју ХНК-а.

Програмима подршке јачању конкурентности привредних субјеката који припадају стратешки важним привредним областима на подручју ХНК-а у дигитализацији пословања и унапређењу иновативног и извозног потенцијала ових компанија, уз подршку кластерском повезивању субјеката мале привреде и раду формираних кластера у ХНК-у, допринијет ће се унапређењу конкурентности привредних субјеката ХНК-а, њиховој иновативности и лакшем укључивању у глобалне ланце вриједности.

Програмом подршке послодавцима на подручју ХНК-а за запошљавање лица без радног искуства омогућиће се унапређење ефикасности рада, али и превазилажење негативних посљедица ЦОВИД 19 пандемије, и подржати очување пословних субјеката на тржишту.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ8 - Достојанствен рад и економски раст и СДГ9 - Индустрија, иновације и инфраструктура.

*МП- Министарство привреде ХНК-а

**ЈЛС – Јединице локалне самоуправе (градови и општине ХНК-а)

***МПНКС – Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а

****МГПУ – Министарство грађења и просторног уређења ХНК-а

*****МПУЛУ – Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а

Приоритет 1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја

Пољопривредна дјелатност је значајна компонента у укупној привредној структури ХНК-а. Осим економског, важност пољопривредне дјелатности се огледа и у социјалним и еколошким аспектима, те формалном и неформалном запошљавању становништва, посебно у руралним подручјима. Ревитализација, развој и диверсификација активности у руралним подручјима представља неопходан процес који ће довести до оживљавања руралних заједница и одрживог развоја руралних подручја уз привредну и еколошку одрживост ХНК-а. Иако ХНК обилује ресурсима, пољопривреда није на реалном ступњу развоја. Реализација приоритета оствариће се кроз активности подршке за биљну производњу, односно за производњу ратарских, повртарских, воћарских култура, производњу грожђа и дувана и подршке за анималну производњу које се додјељују за: говедарску, овчарску и козарску, свињогојску, перадарску, пчеларску производњу и узгој слатководне и морске рибе. Подршке конкурентности пољопривредних производа додјељују се за: инвестиције у пољопривредне машине и

прикључне уређаје за биљну и сточарску производњу и инвестиције у опрему за биљну и сточарску производњу.

Реализација мјера ће утицати на прилагођавање захтјевима ЕУ-а у области управљања водама као дио процеса стабилизације и придруживања БиХ Европској унији: адекватно интегрисање области управљања водама у економски систем као цјелину уз већу заступљеност економских инструмената у процесу управљања водним ресурсима; побољшање ефикасности, унапређење транспарентности и повећање одговорности у управљању водама; осигурање финансијске одрживости у управљању водама и реформа система цијена водних услуга, уз постепено увођење економске цијене воде. Реализација мјере *квалитет и конкурентност пољопривредно-прехрамбене индустрије* ће утицати на предуслове пољопривредним газдинствима за производњу за тржиште и остварење привредне профитабилности коју прате инвестицијске активности за унапређење и побољшање услова за пољопривредну производњу, уз коришћење свих расположивих ресурса које пољопривредно газдинство посједује. Реализација мјере *одрживог руралног развоја* ће утицати на подстицање конкурентности пољопривреде, обезбјеђивање одрживог управљања природним ресурсима те стварање нових и задржавање постојећих радних мјеста на подручју ХНК-а. Реализација одрживог и руралног развоја подстиче подршку за заштиту и јачање аутохтоних генетских ресурса, реализацију пољопривредно-околишних мјера и мјера за ублажавање климатских промјена, промоцију сарадње међу пољопривредним произвођачима, промоцију и пружање услуга за рурално становништво, промоцију прерађивачких активности малог обима, маркетинг локалних производа и услуга, подршку формирању група произвођача (формирање кластера), реализацију инвестиција у инфраструктуру и опрему за прераду и маркетинг пољопривредних производа те подршку органској производњи. Реализација мјере *Успостава функционалне, савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју пољопривреде, шумарства и водопривреде* ће утицати на обликовање бољих услова пословања у пољопривреди, шумарству и водопривреди у сврху унапређења конкурентности сектора.

Циљ приоритета је одржива пољопривреда уз одрживо коришћење водних ресурса и шума, подстичући квалитет и конкурентност пољопривредно-прехрамбене производње, одрживи рурални развој и успоставу функционалне савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Приоритет се операционализује кроз 5 мјера чије остварење ће се пратити преко 14 индикатора.

Табела 9. Преглед мјера унутар Приоритета 1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја

Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)	
Приоритет 1.2.	1.2.1. Одржива пољопривреда	Просјечна плата пољопривреде, шумарства, водопривреде	МПШ В	713 КМ	850 КМ
		Остварене инвестиције у пољопривреди у нова стална средства у 000 КМ	МПШ В	8.193 КМ	11.000 КМ
		Нови насади у хектарима (годишње повећање)	МПШ В	70 ха	200 ха
	1.2.2. Одрживо коришћење водних ресурса и шума	Број донесених законских прописа, спроведбених планова, пројектне документације	МПШ В	2	Мин 5
		Број спроведених поступака и додјељених концесија	МПШ В	15	50

	Јачање кадровске структуре сектора вода/повећање броја и едукација постојећег кадра	МПШ В	2	4 нова службеника / 10 едукација
	Вриједност подржаних пројеката за одрживо управљење шумама	МПШ В	0	20% повећање
1.2.3. Квалитет и конкурентност пољопривредно-прехранбене производње	Број одржаних манифестација као подршка пољопривреди и повећању конкурентности пољопривредног сектора	МПШВ	19	25% повећање
	Извоз (000 КМ)	МПШ В	721.180 КМ	850.000 КМ
	Дигитална тржница - број ППГ-а који пласирају на дигиталној тржници	МПШ В	100	1.000
1.2.4. Одрживи рурални развој	Регистар пољопривредних газдинстава (ППГ)	МПШ В	5.684	6.500
	Број подржаних пољопривредних произвођача за органску пољопривредну производњу	МПШ В	0	5% од подстицаја, за органску производњу
1.2.5. Успоставити функционалне савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју пољопривреде, шумарства и водопривреде	Број корисника савјетодавних услуга у пољопривреди, водопривреди и шумарству	МПШ В	2.500	3.500
	Број одржаних стручних скупова, конференција, симпозијума, семинара и сајмова у области пољопривреде, водопривреде и шумарства	МПШ В	80	150

Приоритет 1.2 Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја доприноси остварењу Стратешког циља 1. „Динамичан и одржив економски развој уз одрживо коришћење ресурса“.

Циљ мјере *Одржива пољопривреда* је подизање конкурентности одрживе пољопривредне производње, чиме се стварају бољи темељи за повећање продуктивности пољопривредних газдинстава и подизање квалитета пољопривредних производа, за брже прилагођавање ЕУ стандардима, правилима и процедурама као и лакши приступ домаћем и иностраном тржишту. Требају се обезбиједити предуслови пољопривредним газдинствима за производњу за тржиште и остварење привредне профитабилности коју прате инвестицијске активности за унапређење и побољшање услова за пољопривредну производњу, уз коришћење свих расположивих ресурса за које пољопривредно газдинство посједује компаративне предности, како би се остварило смањење производних губитака и унапређење одрживе пољопривредне производње. Од посебног значаја јест и подршка промоцији, укључујући подршку пољопривредним сајмовима, манифестацијама и изложбама.

Циљ мјере *Одрживо коришћење водених ресурса и шума* огледа се у правној реформи сектора вода, која произилази из потребе за прилагођавањем новим друштвеним условима, уз прилагођавање захтјевима ЕУ-а у области управљања водама и шумама као дио процеса стабилизације и придруживања БиХ Европској унији: адекватно интегрисање области управљања водама у економски систем као цјелину, уз већу заступљеност економских инструмената у процесу управљања водним ресурсима; побољшање ефикасности, унапређење транспарентности и повећање одговорности у управљању водама; обезбјеђење финансијске одрживости у управљању водама и реформа система цијена водних услуга, уз постепено увођење економске цијене воде; дјелотворна институционална организација и администрација способна за спровођење процеса придруживања и примјену захтјева ЕУ-а у сектору вода; повећање обухвата и

побољшање јавног водоснабдијевања; обезбјеђење услова за одрживу употребу вода у областима чији развој зависи од потреба тржишта; постизање и одржавање доброг стања површинских и подземних вода у циљу заштите акватичне флоре и фауне и потреба корисника; смањење ризика при екстремним хидролошким појавама. Циљ мјере је да се, кроз успоставу инвентара шума и шумског земљишта, омогући системски мониторинг стања шума и шумског земљишта те унаприједи одрживо управљење истим.

Квалитет и конкурентност пољопривредно-прехрамбене индустрије као мјера има циљ обезбиједити предуслове пољопривредним газдинствима за производњу за тржиште и остварење привредне профитабилности коју прате инвестицијске активности за унапређење и побољшање услова за пољопривредну производњу, уз коришћење свих расположивих ресурса које пољопривредно газдинство посједује.

Циљ мјере *Одрживи рурални развој* је подстицање конкурентности пољопривреде, осигуравање одрживог управљања природним ресурсима те стварање нових и задржавање постојећих радних мјеста на подручју ХНК-а. Одрживи рурални развој подстиче подршку за заштиту и јачање аутохтоних генетских ресурса, реализацију пољопривредно-околишних мјера и мјера за ублажавање климатских промјена, промовисање сарадње међу пољопривредним произвођачима, промовисање и пружање услуга за рурално становништво, промовисање прерађивачких активности малог обима, маркетинг локалних производа и услуга, подршку формирању група произвођача (формирање кластера), реализацију инвестиција у инфраструктуру и опрему за прераду и маркетинг пољопривредних производа те подршку органској производњи.

Мјера *Успостава функционалне, савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју пољопривреде, шумарства и водопривреде* има циљ обликовања бољих услова пословања у пољопривреди, шумарству и водопривреди у сврху унапређења конкурентности сектора. Циљ мјере се огледа кроз: креирање различитих програма савјетовања младих пољопривредника, шумопосједника, пољопривредних газдинстава, младих који се желе бавити туризмом и др.; подршку изради научних и стручних програма из пољопривреде и руралног развоја; суфинансирање опремања лабораторија, суфинансирање стручних скупова, конгреса, симпозијума, семинара и сајмова; подршку промотивним и информативним активностима (сајмови пољопривредно-прехрамбених производа, стручна и научна савјетовања итд.); подршку осигурању примарне пољопривредне производње и управљању ризицима; подршку откупу пољопривредних производа, промовисање одрживе производње висококвалитетних пољопривредних производа веће додане вриједности те осигурање повезивања приватног сектора са пољопривредним факултетима, школама, институтима, заводима и локалним и регионалним развојним агенцијама.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја СДГ 2 - Свијет без глади и СДГ8 - Достојанствен рад и економски раст.

*МПШВ – Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а

Приоритет 1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а

ХНК је један од туристички најактивнијих и најразвијенијих региона у Федерацији БиХ и туристички најразвијенији регион у Босни и Херцеговини. Међутим, без обзира на релативно добре показатеље туристичког промета и квалитетну и диверсифицирану туристичку ресурсну основу, туризам се на подручју ХНК-а још увијек већином развија стихијски, а потенцијали које нуди туристички развој су тек мањим дијелом искориштени.

За даљњи развој туризма ХНК-а, потребна је иновација постојећих и развој нових садржаја туристичке понуде, подизање видљивости и препознатљивости ХНК-а на туристичком тржишту и јачање људских потенцијала оспособљених савременим знањима и вјештинама, који доприносе одрживости туризма ХНК-а, посебно узимајући у обзир како је туризам радно интензивна услужна дјелатност, па је квалитет кадрова једна од кључних одређења укупног квалитета туристичког производа. Наведено је од посебног значаја кад се узме у обзир да

системски, плански, уравнотежен и дугорочно одржив развој туризма на подручју ХНК-а и изградња имиџа ХНК-а као препознатљивог и пожељног туристичког одредишта представљају кључна развојна одећења у области туризма у предстојећем планском периоду.

Пољопривреда је, уз туризам, једна од главних привредних грана на подручју ХНК-а, па је неопходно радити на њиховом већем повезивању и стављању у функцију развоја туристичке понуде (нпр. ревитализација и развој винских путева) и садржаја домаћих/локалних пољопривредних производа, што је директно повезано са брендирањем ХНК-а као препознатљиве и пожељне туристичке дестинације која се ослања на домаће/локалне и аутохтоне туристичке производе.

Циљ приоритета је подизање квалитета туристичке понуде, осигурање системског и планског туристичког развоја, подизање пожељности и препознатљивости ХНК-а као дестинације на туристичком тржишту, уз јачање туристичких капацитета у свим аспектима.

Реализација приоритета ће омогућити убрзан и плански развој туризма на подручју ХНК-а, што ће, кроз мултипликативне ефекте туризма, директно подстакнути развој и других привредних активности на подручју ХНК-а, и допринијети укупном економском развоју ХНК-а.

Реализација овог приоритета ће резултирати повећањем броја туристичких ноћења, већим бројем смјештајних објеката високе категорије, али и подизањем јавне свијести о могућностима које пружа туристички развој, што ће бити видљиво и кроз веће занимање за средње и високо образовање са подручја туризма.

Приоритет се операционализује кроз 4 мјере чије ће се остварење пратити преко 13 индикатора.

Табела 10. Преглед мјера унутар Приоритета 1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а

	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
Приоритет 1.3.	1.3.1. Развој нових и квалитетних садржаја туристичке понуде	Број ноћења туриста у ХНК-у	ФЗС	607.500	4.000.000
		Број категорисаних смјештајних објеката 4* и 5*	ФМОИ Т	52	100
		Просјечна дужина боравка туриста	Израчу н	1,9 дана	5 дана
	1.3.2. Промоција и брендирање ХНК-а као препознатог и пожељног туристичког одредишта	Стратегија развоја туризма ХНК-а 2022.-2030.	Влада ХНК-а	0	1
		Годишњи број наступа на сајмовима ТЗ ХНК-а	ТЗ ХНК-а	15	25
		Број посјетилаца веб- сајта ХНК-а	ТЗ ХНК-а	Цца. 50 хи љ	500 хиљ.
		Досег ТЗ ХНК-а на друштвеним медијима/дигиталним каналима (ФБ и ИГ)	ТЗ ХНК-а	ФБ – 1.050 ИГ - 0	ФБ – 100 хиљ. ИГ – 10 хи љ.
	1.3.3. Повезивање туризма и пољопривреде	Број сеоских газдинстава која се баве пружањем услуга смјештаја и припремањем и послуживањем хране и пића	ТЗ ХНК-а	15	50

	1.3.4. Развој људских потенцијала у туризму	Број ученика уписаних у средње туристичко-угоститељске школе	МОНК С	667	800
		Број студената туризма на подручју ХНК-а	МОНК С	220	450

Приоритет 1.3 *Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а* доприноси остварењу Стратешког циља 1. „Динамичан и одржив економски развој уз одрживо коришћење ресурса“.

Кроз изградњу нових и подизање квалитета постојећих смјештајних објеката, развој иновативних садржаја туристичке понуде, туризма догађања и манифестација, „нишних“ туристичких производа високе додане вриједности, означавање и интерпретацију туристичких атракција на подручју ХНК-а те развој система „лабелинга“ и система означавања квалитета (нпр. „ецо-лабелинг“ и сл.) доприносиће те подизању квалитета и конкурентности туристичке понуде ХНК-а.

Активности усмјерене на оснаживање дестинацијског менаџмента и плански развој, промовисање и брендирање ХНК-а као препознатљивог и пожељног туристичког одредишта доприносиће у равнотеженом и дугорочно одрживом развоју туризма на подручју ХНК-а те изградњи имиџа ХНК-а као препознатљивог и пожељног туристичког одредишта.

За развој руралног туризма ХНК-а посебну ће важност имати активности на повезивању пољопривреде и туризма, подстицању аутохтоне и органске пољопривредне производње и пласмана у туристичку потрошњу те развој система сертификације ППГ-ова (сеоских газдинстава).

Кадровско оснаживање ХНК-а кроз формалну едукацију туристичких кадрова, која се проводи у установама средњег и високог образовања, те кроз неформалну едукацију, која је првенствено усмјерена на одрасле особе (течајеви, преквалификација, доквалификација и сл.), ојачат ће људске капацитете у области туризма, те оснажити ресурсну основу његовог даљег развоја. У овом контексту, посебно је важно и унапређење рада туристичких заједница и њихових дјелатника.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ8 - Достојанствен рад и економски раст и СДГ9 - Индустрија, образовање и инфраструктура

*ФМОИТ- Федерално министарство околиша/животне средине и туризма

**ФЗС – Федерални завод за статистику

***ТЗХНК-а – Туристичка заједница ХНК-а

***Влада ХНК-а – Влада Херцеговачко-неретванског кантона

Приоритет 1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе

Ефикасна и дјелотворна јавна управа ослонац је будућег привредног, али и укупног, развоја ХНК-а. Развоју привреде посебно ће допријети дјелотворна јавна управа и правосуђе, који ће уједно одговорити на очекивања грађана у погледу квалитета јавних услуга, јасније и широј јавности приступачније комуникације, те изградње друштва заснованог на владавини права. У том контексту, неопходна је интензивнија сарадња са јединицама локалне самоуправе и заједнички рад на проналажењу рјешења за повећање њихове дјелотворности и ефикасности. У оквиру наведеног приоритета, посебну важност има даљњи развој система за интегрисано управљање развојем, а у оквиру њега оснивање тијела за послове развојног планирања и управљања развојем на основу Закона о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ, Закона о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19) и Закона о извршењу Буџета ХНК-а. Уз дигитализацију процеса пружања јавних услуга, па тако и допринос

унапређењу пословног амбијента који је подстицајан за нове и постојеће предузетнике, важно је и предузимање потребних мјера за унапређење система управљања имовином на нивоу ХНК-а.

Унапређење ефикасности система јавних финансија у планирању и трошењу јавних финансијских средстава ће, упоредо са повећањем ефекта у трошењу јавних средстава и обима и ефикасности јавних инвестиција и континуираним радом на анализи, смањивању и евентуалном укидању парафискалних намета, допринијети већем повјерењу грађана у јавну управу. Повећаном повјерењу грађана у јавну управу ће придонијети и ефикасно управљање корупцијским ризицима примјеном адекватних антикорупцијских механизма и унапређењем регулаторног оквира за борбу против корупције на нивоу ХНК-а.

Функционисање и рад правосуђа једна је од темељних компоненти квалитета пословног амбијента и повјерења грађана и привредника у јавне институције, па даље повећање ефикасности правосуђа на нивоу ХНК-а остаје један од највећих приоритета. Унапређивање рада правосуђа укључује, прије свега, јачање инфраструктуре, али и људских капацитета за ефикаснији и продуктивнији рад дјелатника у правосуђу, уз унапређење дигитализације у области правосуђа, а посебно на подручју размјене докумената и комуникације у судским поступцима.

Уз стављање јавне управе у службу грађана, од посебне важности у наредном планском периоду ће бити јачање политичког и институционалног вођења и координисања реформе јавне управе на нивоу ХНК-а. Како је и у процесу консултација, односно јавне расправе о нацрту Стратегије развоја ХНК-а, наглашена потреба од стране низа учесника, посебно представника локалних заједница, за већом транспарентношћу, односно јавним објављивањем докумената, информација, закључака и слично који се доносе на сједницама Владе и Скупштине ХНК-а, наведеном аспекту ће бити посвећена посебна пажња у наредном планском периоду.

Циљ приоритета је, кроз унапређење ефикасности система управљања јавним финансијама, правосудног система, система борбе против корупције и управљања развојем, оптимизацијом и дигитализацијом услуга и процеса јавне управе и јачањем људских капацитета у јавној управи, допринијети стварању компетентне, ефикасне, дјелотворне, отворене и одговорне јавне управе ХНК-а, која је у функцији унапређења пословног амбијента, привредног развоја као и цијелокупног квалитета живота на подручју ХНК-а.

Приоритет се операционализује кроз 4 мјере чије ће се остварење пратити преко 10 индикатора.

Табела 11. Преглед мјера унутар Приоритета 1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе

	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
Приоритет 1.4.	1.4.1. Компетентна, доступна и ефикасна јавна управа	Функционално тијело за послове развојног планирања и управљање развојем	МПУЛ С	НЕ	ДА
		Приходи од управљања имовином ХНК-а	МФ	21.500.000	30.000.000
	1.4.2. Транспарентност у управљању јавним финансијама	Имплементација и унапређење програмског буџетирања	МФ	НЕ	ДА
		Висина непореских прихода (у КМ)	МФ	9.631.000	14.000.000

1.4.3. Ефикасно и дјелотворно правосуђе и правни систем	Просјечно трајање судских поступака	МПУЛ С	443,9	374
	Број едукованих стечајних судија и управника	МПУЛ С	4	5
	Износ средстава уложених у побољшање услова рада и дигитализацију услуга и процеса	МПУЛ С	61.498,59	126.000
1.4.4. Борба против корупције	Функционално професионално тијело за спречавање корупције	МПУЛС	НЕ	ДА
	Број израђених планова интегритета у кантоналним органима управе	МПУЛС	0	1*(за сваки орган)
	Израђени планови интегритета у општинском/кантоналном суду	МПУЛС	5	5

Приоритет 1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе доприноси остварењу Стратешког циља 1. „Динамичан и одржив економски развој уз одрживо коришћење ресурса“.

Изградња функционалне, компетентне, ефикасне јавне управе остварит ће се кроз унапређење система управљања развојем на нивоу ХНК-а, оптимизацију и дигитализацију услуга и процеса јавне управе, унапређење управљања људским ресурсима као и функционалности и одрживости локалне самоуправе, уз подизање квалитета и поједностављивање писмене и интернетске комуникације јавних институција, те отворености према савјетовању и учествовању грађана и цивилног друштва у обликовању и провођењу јавних политика. Посебно мјесто у наведеном процесу има и унапређење система управљања имовином ХНК-а.

Кроз унапређење ефикасности система јавних финансија у планирању и трошењу јавних финансијских средстава планира се допринијети и мобилизацији јавних финансијских ресурса и расту економије као и растеређењу привреде на одржив начин. У овом контексту, значајан је рад на смањењу и/или укидању парафискалних намета, али и рад на припреми и имплементацији пројеката за (су)финансирање из екстерних извора.

Даљи ће се развој ефикасног и дјелотворног правосуђа ХНК-а осигурати кроз реализацију активности усмјерених ка побољшању организационих и инфраструктурних предуслова за дјелотворан рад јавног правосуђа и управе, јачање и подршку борбе против различитих облика криминалитета те координисање реформе јавне управе.

Изградњом ефикасног система превенције и борбе против корупције, уз повећање транспарентности рада и смањења нивоа корупције, створиће се услови за дјелотворнији рад кантоналних органа управе, а ХНК учинити атрактивнијом дестинацијом за живот, рад и долазак инвеститора и туриста.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајућа мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ5 - Родна равноправност, СДГ16 - Мир, правда и јаке институције и СДГ17 - Партнерством до циљева.

*МФ- Министарство финансија ХНК-а

**МПУЛС – Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а

Приоритети за Стратешки циљ 2

Стратешки циљ 2. „Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора“ операционализује се кроз 4 приоритета и 16 мјера⁶, чије ће се остварење пратити преко 16 индикатора.

Табела 12. Преглед приоритета и индикатора излазних резултата са изворима, полазним и циљним вриједностима у оквиру Стратешког циља 2.

Приоритет	Индикатори излазних резултата	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)	
Стратешки циљ 2.	2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима	% Опремљеност образовних установа	МПНКС	50%	90%
		Број ученика ОШ на 1 рачунар	МПНКС	20	5
		Број ученика СШ на 1 рачунар	МПНКС	10	2
		Одређена висина студентског стандарда	МПНКС	НЕ	ДА
	2.2. Унапређење културе и спорта	% инвестиција у културу	МПНКС	30%	70%
		% инвестиција у спорт	МПНКС	30%	70%
	2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите	Стопа наталитета на 1.000 становника	МЗРСЗ	7,50	12
		% инклузија ЛСИ у друштво	МЗРСЗ	10%	50%
		% додатно едукованих и обучених запосленика у центрима за социјални рад	МЗРСЗ	60%	100%
		Број општина и градова у ХНК-у у којима је формирано вијеће младих	МПНКС	4	10
	2.4. Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и безбједности друштва	% Опремљен и модернизован центар цивилне заштите	ЦЦЗВ	50%	90%
		Број евидентираних казних дјела	МУП	9,29	600

Приоритети у оквиру Стратешког циља 2. везани су за циљеве одрживог развоја

*МПНКС – Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а

**МЗРСЗ – Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК-а

***ЦЦЗВ – Центар цивилне заштите и ватрогаства

****МУП – Министарство унутрашњих послова ХНК-а

Приоритет 2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима

Приоритет *Унапређење науке и образовања на свим нивоима* усмјерен је на развој и модернизацију васпитно-образовног система и представља улагање у будућност, што је од велике важности за развој ХНК-а.

⁶Мјере су детаљно описане у Прилогу 3.

Главни циљ је осавременити институције и програме како би се могли прилагодити потребама савремене привреде које утичу на квалитет живота грађана, али и како би испуњавале критеријуме, стандарде и нормативе у образовању, посебно високом образовању.

Улагањем у науку, која је посебан друштвени интерес, и подстицањем употребе информационих технологија и иновација ствара се савремени технолошки развој. Развој науке биће пропраћен и подржан адекватним финансирањем из Буџета ХНК-а сходно могућностима Буџета. Потребно је осавременити програме и тиме их ускладити са потребама тржишта рада, па ће се подстицати цјеложивотно учење. Сходно наведеном, потребно је јачати техничке капацитете васпитно-образовних институција, научно-истраживачких института и центара, обезбиједити опрему и додатно едуковати наставно и стручно особље, уз отварање расправе о могућностима и потребама оснивања нових високошколских установа. Наставници и стручни кадар имају кључну улогу у образовању, те је стога важно јачање њихових компетенција. Подручја дјеловања односе се на све нивое образовања - од предшколске, основне, средње до високообразовне. У контексту наведеног, од посебне је важности и доношење закона о научно-истраживачкој дјелатности и технолошком развоју.

На овај ће се начин допринијети развоју свих нивоа образовања, унапређењу квалитета основног, средњег и високог образовања, заснованог на развојним стратегијама и курикуларним реформама, реконструкцијом и опремањем објеката васпитно-образовних установа и Свеучилишта и Универзитета, уз континуирано подстицање инклузивног образовања за све. Са друге стране, развојем научно-истраживачког рада циљ је ојачати мост између академске заједнице и привреде ХНК-а и иновацијама подстакнути бржи економски развој.

Реализација приоритета ће се остварити кроз програме подршке унапређењу инфраструктурних предуслова за повећање обухвата дјеце предшколским васпитањем и образовањем, развоја и унапређења квалитета основног, средњег и високог образовања, кроз курикуларне реформе засноване на резултатима учења и програмима унапређења и модернизације просторних капацитета образовних установа, Свеучилишта и Универзитета, дигитализацију образовања на свим нивоима, промовисању и подстицају цјеложивотном учењу и образовању одраслих и програмима јачања научно-истраживачког рада и формирања научно-технолошких паркова. Очекује се да напријед наведено резултује повећањем обухвата дјеце предшколским образовањем (3-6 год), повећањем удјела радно способног становништва са вишом и високом школом, магистратом и докторатом у укупној радној снази те бољим рангирањем Свеучилишта и Универзитета на међународној лествици.

Приоритет се операционализује кроз 5 мјера чије ће се остварење пратити преко 23 индикатора.

Табела 13. Преглед мјера унутар Приоритета 2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима

	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
Приоритет 2.1.	2.1.1. Јачање инфраструктурних, техничких и дигиталних капацитета за васпитање и образовање	% реконструисаних основних и средњих школа	МПНК С	50%	90%
		Усвојени стратешки документи из области образовања	МПНКС	НЕ	ДА
		Број инфраструктурних објеката у оквиру кампуса Свеучилишта и Универзитета	МПНКС	30	50

	Број рачунара које користе ученици на 100 ученика (укупно основна + средња)	МПНК	5	10
	Обухват школа које користе електронске дневнике	МПНК	0	100%
2.1.2. Побољшати квалитет основног, средњег и високог образовања	Број имплементованих наставних планова и програма на основу исхода учења за све нивое образовања	МПНК С	0	5
	Број изграђених, реконструисаних и опремљених објеката васпитно-образовних установа	МПНК С	0	4
	Број усвојених стратешких документа	МПНК С	1	4
2.1.3. Јачање капацитета научно-истраживачких и високообразовних институција у складу с ЕУ нормама	Ниво истраживачко-развојних пројеката у сарадњи с привредом	МПНК	20%	50%
	Број програма за усавршавање и мобилност професора	МПНК	0	50
	Број нових студијских програма	МПНК	0	20
	Ниво инфраструктурних и техничких капацитета у образовним установама	МПНК	50%	80%
	Донесена стратегија научног и технолошког развоја ХНК-а	МПНК	НЕ	ДА
	Број формираних научно-технолошких паркова на подручју ХНК-а	МПНК	0	2
	Центар за економско-друштвена истраживања	МПНК	НЕ	ДА
2.1.4. Јачање укључености у предшколско васпитање, иновативне и креативне потенцијале ученика и студената	Удио укључене дјеце у предшколско образовање барем годину прије обавезног образовања	МПНК	70%	100%
	% модернизованих основношколских и средњошколских програма	МПНК	0	100%
	% средњошколаца и студената који похађају праксу за вријеме студија у трајању преко мјесец дана	МПНК	10%	50%
	% студената и професора који учествују у међународним програмима и иновативним пројектима	МПНК	10%	50%
2.1.5. Развој цјеложивотног учења	Капацитет инфраструктурних објеката који имају намјену за цјеложивотно учење	ФЗС	н/д	н/д
	Број регистрованих и сертификованих установа за ЦО	МПНК	1	4
	Број програма образовања одраслих	МПНК	0	20

	% samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja	МПНКС	0	50%
--	---	-------	---	-----

Приоритет 2.1. доприноси остварењу Стратешког циља 2. „Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора“.

Унапређењем образовања и услуга предшколског васпитања, првенствено формирањем нових јавних предшколских установа, и изградњом нових и проширењем постојећих просторних капацитета образовних установа повећаће се обухват дјеце предшколским васпитањем и учинити услуге предшколског васпитања доступним у свим општинама, а образовање дјеце у основним и средњим школама подићи ће се на виши ниво квалитета, чиме се стварају услови за квалитетнији живот младих брачних парова у мање развијеним срединама.

Јачање капацитета у образовним установама односи се на инвестицијску обнову и техничку модернизацију средствима за наставу (информатичка и комуникациона опрема те наставна помагала: лаптопи, таблети, пројектори, плоче итд.), са фокусом на опрему за рад на даљину. Циљ је побољшати услове боравка и рада те квалитет образовања кроз подстицајан процес учења.

Инвестицијско улагање и техничку обнову захтијевају и високошколске институције. Додатним улагањем унаприједиће се услови за научно-истраживачки рад и укупно образовање. Такође, унапређењем развоја науке, технологије и високог образовања подстаћи ће се друштвени и економски развој, усмјерити друштво ка иновацијама и подизању општег нивоа технологија у привреди и очувати цивилизацијско наслеђе и идентитет ХНК-а.

За предшколско васпитање и образовање кључна подручја дјеловања односе се на стварање одговарајућих услова за боравак већег броја дјеце и већу укљученост дјеце са тешкоћама у развоју те квалитетан и подстицајан рад одгајатеља са дјецом, уз подстицање веће социјалне укључености дјеце са тешкоћама у развоју.

Приоритет се ставља на cjеложивотно образовање којим се подстиче ниво образовања и/или преквалификација. Удио у ширини образовања имају омладинске организације које проводе програме едукације за младе.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ4 - Квалитетно образовање

Приоритет 2.2. Унапређење културе и спорта

Приоритет 2.2., *Унапређење културе и спорта*, усмјерен је на развој и јачање сектора културе и спорта у ХНК-у.

Култура и спорт су помало запостављене области у ХНК-у. С обзиром на богато културно наслеђе и потенцијал који има овај кантон, култура се не развија плански и константно. Сваки град и општина има препознатљиве културне капацитете који се временом могу везати у културну руту ХНК-а. Поред постојећих музејских и галеријских објеката, потребно је обезбиједити приступе старим кулама и градовима, што може бити један од водећих адута и у туристичкој понуди. Уз такмичарске спортске активности, дефиниција спорта данас у потпуности укључује моторичке и физичке активности које не само да подстичу пораст спортских активности, него промовишу здравље, усвајање здравих животних навика и спречавање појаве хроничних болести код становништва као што су претилост, дијабетес типа 2, кардиоваскуларна обољења, менталне болести итд. Како би се наведено постигло, потребна је стална промоција бављења спортом cjелокупне популације, посебно дјеце у школама од најраније доби, укључивање у спортске активности лица са инвалидитетом и лица треће доби, али да би исто било ефикасно, потребно је имати квалитетну, приступачну и одговарајућу спортску инфраструктуру. Неопходно је обезбиједити услове за равномјерну заступљеност бављења спортом на подручју цијелог ХНК-а те израдити планове изградње, обнове, реконструкције и одржавања спортских објеката и простора за рекреацију, као битне претпоставке за успјешно бављење спортом.

Главни циљ је, улагањем у институције и модернизацијом капацитета, створити боље услове за што квалитетнији рад спортско-рекреативних клубова и друштава те обезбиједити промоцију и важност очувања културно-историјског наслеђа становника ХНК-а.

Реализација приоритета оствариће се кроз програме обнове и изградње спортско-рекреативних зона, базена и дворана при основним и средњим школама на подручју ХНК-а које, поред спортских активности, могу бити кориштене за организацију других манифестација. Реализација ових активности треба да буде дефинисана стратегијом развоја спорта. Развој културе манифестоваће се повећањем учесника и корисника културе у ХНК-у. Спорт и култура увелике зависе од улоге у сектору туризма. Због тога је важна синергија спортских и културних манифестација у туризму као и развој спортског и рекреативног туризма и подстицај туриста да повећањем корисника доживе и „оживе“ културно наслеђе ХНК-а.

Приоритет се операционализује кроз 3 мјере чије ће се остварење пратити преко 10 индикатора.

Табела 14. Преглед мјера унутар Приоритета 2.2. Унапређење културе и спорта

Приоритет	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
2.2. Унапријеђење културе и спорта	2.2.1. Јачање капацитета културе	Број активних културних институција	МПНКС	31	50
		Број културних манифестација, фестивала, изложби и др.	МПНКС	40	100
		Број запослених у културном сектору (умјетност, забава и рекреација)	МПНКС	1.453	2.500
	2.2.2. Подршка даљњем развоју спорта	Број спортско-рекреативних зона	МПНКС	15	30
		Заступљеност већине спортова	МПНКС	60%	90%
		Број регистрованих спортских клубова/удружења	МПНКС	134	200
		Усвојена стратегија развоја спорта	МПНКС	НЕ	ДА
	2.2.3. Јачање културе и спорта кроз туризам	% туриста културног туризма	МПНКС МТТЗО	50%	80%
		% туриста спортско-рекреативног туризма	МПНКС МТТЗО	20%	50%
		Број нових послова у области спортског и културног туризма	МПНКС МТТЗО	0	50

Приоритет 2.2. Унапређење културе и спорта доприноси остварењу Стратешког циља 2. „Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора“.

Подршка даљем развоју културе односи се на унапређење рада културних институција, повећање укупног улагања у културу подстицањем броја запослених те, сходно томе, подстицање већег броја културних манифестација и сличних активности. Модернизацијом инфраструктуре у области културе осигураће се предуслови за квалитетније обављање културних дјелатности сходно савременим кретањима у струци, односно створиће се претпоставке да установе културе могу да обављају своју дјелатност на начин како је то прописано законима који регулишу културне дјелатности на подручју ХНК-а.

Циљ је подстакнути афирмацију културе на свим нивоима и укљученост у више сектора. Подстицање културног туризма као једног од основних грана туризма у градовима.

Инвестицијским улагањем у спорт повећаће се предуслови за квалитетан развој спорта, број спортова и корисника. Спорт је један од подстицаја развоју туризма, па се због тога развојем спортских манифестација очекује раст туризма.

Унапређењем и изградњом спортске инфраструктуре омогућиће се развој више сродних сектора. Појачаће се одвијање културних, привредних и спортских манифестација на подручју ХНК-а те побољшати услови за рад спортских клубова и удружења, односно јачање врхунског спорта. Успостављањем регистара правних и физичких лица у области спорта, као и изработом стратегије развоја спорта, осигураће се квалитетнији услови за развој спорта на подручју ХНК-а те ће се успоставити системско и стратешко усмјеравање активности на оне области које ће остваривати највеће развојне ефекте у области спорта. Имплементацијом мјере стварају се бољи услови за рад спортских организација које, кроз квалитетно усмјеравање програма подршке, представљају највећег партнера за повећање базе спортиста (дјеце и омладине), а у циљу што бољих резултата на пољу квалитетног и врхунског спорта.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су с одрживим развојним циљевима СДГ3 - Здравље и благостање, СДГ4 -Квалитетно образовање и СДГ10 - Смањење неједнакости.

2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите

Унапређење здравства и социјалне заштите је циљ сваког савременог и развијеног друштва. Како би се постигао задовољавајући ниво развоја овог сектора, потребно је континуирано промовисати право здравствене заштите за све грађане, побољшавати покривеност здравственим осигурањем, примјењивати превентивно учење о здрављу, цјеложивотно учење о здравом животном стилу и здравим изборима, континуирано осигуравати и побољшавати квалитет здравствених услуга, територијално равномјерније пружати здравствене услуге и јачати вертикалну и хоризонталну координисаност и спремност, посебно у кризним јавно-здравственим ситуацијама попут епидемија и пандемија високо преносивих и заразних болести (попут ЦОВИД-19, САРС, МЕРС, туберкулоза, ХИВ итд.).

Побољшање компетенција људских потенцијала, побољшање социјалне заштите и смањење сиромаштва, повећање социјалне укључености и радне активације становништва, посебно најрањивијих скупина, унапређење квалитета живљења кроз димензију здравља те повећање сигурности грађана, уз ефикасност услуга и пружања подршке реформама у подручју социјалне заштите, планирано је кроз два приоритета.

Програми промоције здравља, превенције болести (посебно малигних и болести крвотока) и унапређења квалитета живота имају за циљ укључити и оснажити појединце и заједницу у прављењу одабира здравог понашања и извршити промјене које смањују ризик од раног развоја хроничних обољења и других болести. Посебна пажња у области превенције и промоције здравља требало би да се усмјери на дјецу и омладину како би се спријечио развој нездравих стилова живота и како би се млади стимулисали за прихваћање здравих стилова живота. Неопходна је дигитална трансформација система здравствене заштите, коришћењем јединствених стандардизованих протокола. Као основни предуслов за повезаност, адекватну и правовремену размјену информација, неопходно је постојање база података и знања на свим нивоима здравственог сектора, подржаних одговарајућом информатичком и информационом структуром и увезаних у један систем. То подразумеје вертикалну и хоризонталну размјену

података и информација свих учесника у здравственом сектору и унапређење протокола за проток информација.

Циљ приоритета је допринијети развоју капацитета свих нивоа здравствене заштите да адекватно одговоре здравственим изазовима данашњице (укључујући и лако преносиве заразне болести) и унапређењу превенције водећих болести кроз доношење и имплементацију јавних политика и програма превенције и јачање инфраструктурних, материјалних и људских капацитета ургентних центара и дигитализацију система здравствене заштите.

Реализација приоритета оствариће се кроз програме јачања материјално-техничких и људских капацитета здравствених установа, опремање лабораторија, програме превенције и сузбијања заразних и водећих болести те дигитализацију система здравствене заштите. Резултат ових активности испољава се кроз смањену стопу морталитета те информатички увезану примарну, секундарну и терцијарну здравствену заштиту у оквиру цјелокупног система здравствене заштите у ХНК-у.

Приоритет се операционализује кроз 5 мјера чије ће се остварење пратити преко 22 индикатора.

Табела 15. Преглед мјера унутар Приоритета 2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите

Приоритет	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите	2.2.1. Унапређење система здравствене заштите	% реконструкција здравствених установа	МЗРСЗ	60%	100%
		% становништва обухваћеног здравственим осигурањем	МЗРСЗ	90%	100%
		% опремљености здравствених установа	МЗРСЗ	60%	100%
		Број опремљених лабораторија за брзу детекцију заразних болести	МЗРСЗ	1	3
		Информатички увезана примарна, секундарна и терцијарна здравствена заштита	МЗРСЗ	60%	100%
		% здравствених установа укључених у јединствен информациони систем	МЗРСЗ	60%	100%
	2.2.2. Унапређење система социјалне заштите и инклузија дјеце са тешкоћама у развоју и лица с инвалидитетом	Број удружења чија је примарна задаћа социјални рад	МЗРСЗ	122	200
		% активног стручног особља у центрима за социјални рад	МЗРСЗ	60%	100%
		Усвојена стратегија социјалног укључивања	МЗРСЗ	НЕ	ДА
		Успостављена база података пружалаца социјалних услуга (јавних институција и организација)	МЗРСЗ	НЕ	ДА
		Израђен Регистар ЛСИ-а (лица с инвалидитетом)	МЗРСЗ	НЕ	ДА
		Износ финансијских средстава за удружења ЛСИ (годишње)	МЗРСЗ	30.000	100.000
		Број основаних вијећа младих	МПНКС	4	10

2.2.3. Јачање институционалних капацитета у подручју имплементације политике према младима	Износ годишњег нивоа издвајања за средства за рад вијећа младих	МПНКС	0	100.000
	Израђена и усвојена стратегија према младима	МПНКС	НЕ	ДА
	Број омладинских организација које проводе програме едукације	МПНКС	177	250
2.2.4. Јачање сарадње јавног и невладиног сектора	Израђена и усвојена стратегија развоја невладиних организација	МПУЛС	НЕ	ДА
	% суфинансирања развојних пројеката НВО-а	МФ	20%	40%
	Формирано координационо тијело НВО-а на нивоу ХНК-а	МПУЛС	НЕ	ДА
2.2.5. Унапређење система подршке борачкој популацији	Број стамбено збринутих бораца и ратних војних инвалида те породица погинулих	МБ	77	500
	Број борачких удружења/задруга	МБ	22	40
	Износ финансирања удружења и задруга	МБ	479.180,0 0	1.000.000

Приоритет 2.3. *Унапређење здравства и социјалне заштите* доприноси остварењу Стратешког циља 2. „Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора“.

Јачањем инфраструктурних, техничких и информационих капацитета здравствених установа развија се квалитетнија, ефикаснија и савременија здравствена заштита.

Обезбјеђењем бољих услова за квалитетнији живот дјеце, младих и одраслих, а посебно лица с инвалидитетом, лица у стању социјалне потребе, породице са дјецом као и дјеце и лица без породичне подршке смањиће се негативне друштвене појаве попут малољетничке делинквенције, болести овисности, сви облици насиља и сл.

Стварањем боље сарадње и координисања развојних активности између јавног сектора и невладиног сектора омогућиће се мултипликација развојних ефеката.

Кроз боље услове за живот младих, смањио би се негативан тренд одласка младих људи изван граница државе и позитивно би се утицало на унутрашњу миграцију становништва на подручју ХНК-а.

Унапређењем и повећањем ефикасности тржишта рада, кроз имплементацију програма активне политике запошљавања и samozapoшљавања бораца и чланова њихових породица, ствара се стимулативан амбијент за олакшан приступ тржишту рада и повећања њихове економске независности кроз програме запошљавања и samozapoшљавања. Подстицање развоја привреде путем борачких удружења и задруга представља корак даље у одрживој економији ових група.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су с одрживим развојним циљевима СДГ3 - Здравље и благостање, СДГ8 - Достојанствен рад и економски раст и СДГ10 - Смањење неједнакости.

Приоритет 2.4. Јачање капацитета за управљање природним и другим ризицима и безбједност друштва

Рано упозоравање од природних ризика и безбједносних ризика подразумијева успостављање потребних капацитета за израду и достављање правовремених информација и упозорења, како би се омогућило појединцима, заједници и организацијама којима пријети опасност да се припреме и дјелују на одговарајући начин и у одговарајуће вријеме како би се смањили могући губици и штете.

Циљ приоритета је да се, кроз јачање капацитета структура Цивилне заштите, полицијских снага и унапређењем законске регулативе, унаприједи лична и имовинска безбједност грађана.

Реализација приоритета оствариће се кроз програме повећања броја запосленика МУП-а а посебно ће пажња бити посвећена пројектима и обукама јер су конкретне едукације од изузетне важности за стицање нових знања и вјештина од значаја за рад Управе полиције МУП-а ХНК-а јер се на овај начин ствара повољан амбијент за модернизацију и тренд рада МУП-а ХНК-а као и свих полицијских структура у Босни и Херцеговини. У процесу планирања, Управа полиције је усмјерена на набавку опреме: уредска опрема, превозна опрема, специјалистичка опрема, наоружање и друга полицијска опрема, лабораторијска опрема, информатичка опрема и криминалистичко-техничка опрема. Успостављањем система раног упозоравања у систему цивилне заштите, стварају се претпоставке за правовремено обавјештавање и узбуњивање становништва о надлазећој опасности и активирање људских и материјалних ресурса за дјеловање на заштити и спашавању угрожених људи и материјалних добара. Наведени систем чине систем осматрања и обавјештавања и систем узбуњивања, а он функционише у оквиру органа управе за цивилну заштиту ХНК-а и општина као центри осматрања, обавјештавања и узбуњивања, односно оперативни центри цивилне заштите.

Приоритет се операционализује кроз 3 мјере чије ће се остварење пратити преко 9 индикатора.

Табела 16. Преглед мјера унутар Приоритета 2.4. Јачање капацитета за управљање природним и другим ризицима и безбједности друштва

Приоритет	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
Приоритет 2.4.	2.4.1. Унапређење система управљања кризама, заштите и спашавања од природних и других непогода	% Модернизован центар цивилне заштите	УЦЗВ	60%	90%
		Број учесника едукације система заштите и спашавања	УЦЗВ	0	200
		Број опремљених тимова за заштиту и спашавање	УЦЗВ	1	10
	2.4.2. Модернизација и обезбјеђење кључне инфраструктуре за оптимално функционисање	% изграђена приступна путна мрежа	УЦЗВ МПВШ	30%	50%
		Изграђен водоводни систем у подручјима са високим ризиком од пожара	УЦЗВ МПВШ	НЕ	ДА
	2.4.3. Унапређење система безбједности	Број евидентираних казнених дјела	МУП	929	650
Број евидентираних саобраћајних несрећа		МУП	2029	1.850	

	% инфраструктурна и технолошка модернизација система безбједности	МУП	60%	90%
	Број новозапослених полицијских службеника	МУП	0	400

Приоритет 2.4. *Јачање капацитета за управљање природним и другим ризицима и сигурност друштва* доприноси остварењу Стратешког циља 2. „Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора“.

Мјером *Управљање ризицима из области безбједности* омогућава се сагледавање и предузимање активности за смањење ризика по безбједност у ХНК-у. Кључни изазови на које је усмјерена ова мјера су ризици за здравље људи узроковани пандемијом ЦОВИД -19 и штете од природних катастрофа (нпр., пожари, потреси, поплаве, суше). Модернизацијом центра цивилне заштите, опремањем служби за заштиту и спашавање, подићи ће се спремност ХНК-а у превенцији и борби против природних и осталих несрећа и утицај на могуће ризике, чиме се смањује негативан утицај на државу и личну имовину грађана. Такође, унапређењем система безбједности повећаће се безбједност грађана, што ће се испољити кроз смањење броја пријављених казних дјела, евидентираних прекршаја из области јавног реда и мира и смањење броја евидентираних саобраћајних несрећа у ХНК-у. Унапређењем система безбједности ће се повећати безбједност грађана, што се испољава кроз мањи број казних дјела, модернизацију МУП-а и запошљавање већег броја полицијских службеника у ХНК-у.

Детаљна разрада мјера дата је у Прилогу 3 документа.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су с одрживим развојним циљевима СДГ15 - Очување живота на земљи и СДГ16 - Мир, правда и снажне институције.

Приоритети за Стратешки циљ 3

Стратешки циљ 3. „Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околице/животне средине“ операционализује се кроз 3 приоритета и 8 мјера⁷ чије ће се остварење пратити преко 21 индикатора.

Табела 17. Преглед приоритета и индикатора излазних резултата са изворима, полазним и циљним вриједностима у оквиру Стратешког циља 3.

Приоритет	Индикатори излазних резултата	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
Стратешки циљ 3.	3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса	МТТЗО	0	5
		МТТЗО	0	5
		МТТЗО	61	+20%

⁷Мјере су детаљно описане у Прилогу 3.

		Број дозвола из Регистра околишних дозвола МТТЗО и ФМОИТ			
3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре		Број модернизованих регионалних путева	МСВ	0	11
		Број финансираних пројеката из области јачања свијести о рециклажи и смањењу настанка отпада	МТТЗО	41	120
		Модернизован систем земљишне администрације	УГИП	НЕ	ДА
3.3 Подстицати ефикасну енергетску транзицију		Износ утрошених средстава за пројекте јачања енергетске ефикасност јавних објеката (КМ)	Влада ХНК-а	11.616.161,3 8	40.000.00 0
		Број нових програма јачања свијести о ЕЕ-у и ОИЕ-у	ФЗО	0	20
		Број уговора о концесији за ОИЕ	МП	19	35

*МТТЗО– Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а

**АВПЈМ – Агенција за водно подручје Јадранског мора

***ФЗПР – Федерални завод за програмирање развоја

***МСВ– Министарство саобраћаја и веза ХНК-а

****МГПУ– Министарство грађења и просторног уређења ХНК-а

****МП– Министарство привреде ХНК-а

Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса

Очување јединственог природног наслеђа ХНК-а, кроз заштиту специфичне биолошке и геолошке разноликости крашког подручја, компоненти околиша/животне средине и екосистема овог подручја претпоставка је дугорочног одрживог развоја ХНК-а. Како би очували ово велико природно богатство, али и одрживо управљали природним ресурсима, неопходно је имати релевантне информације о стању компоненти околиша/животне средине те усмјеравати пажњу на потребе очувања и рационалног коришћења ресурса и услуга које екосистеми у ХНК-у пружају, као битног предуслова укупне добробити и квалитета живота заједнице. ХНК је у протеклом периоду проводио низ активности на праћењу стања и заштити околиша/животне средине, смањењу емисија стакленичких гасова и других загађивача и прилагођавању на климатске промјене. У наредном периоду потребно је јачање институционалних капацитета Министарства трговине, туризма и заштите околиша/животне средине и локалних заједница, кроз подршку унапређењу програма праћења стања компоненти околиша/животне средине (земљиштем, ваздух, биолошка и пејзажна разноликост) и успоставу јединственог средишњег околишног информационог система као и регистра загађивача у ХНК-у, у циљу очувања околиша/животне средине и одрживог коришћења природних ресурса. Израда недостајућих и хармонизација постојећих стратешко-планских докумената из области околиша/животне средине и усвајање истих такође је обухваћена унутар овог приоритета. ХНК има документе из околишне легислативе. Међутим, потребна је њихова даљња хармонизација и израда оних докумената (планова заштите појединих компоненти околиша/животне средине) који недостају. Јачање билатералних и мултилатералних сарадњи, партнерстава у окружењу и заједничких пројектних активности битна је компонента у имплементацији околишних политика и повлачењу средстава, посебно из доступних ЕУ фондова за околиш, климатске промјене и циркуларну привреду. Умрежавања и нова партнерства допринос су и за јачање одрживости јавних институција које управљају заштићеним подручјима у ХНК-у. Унапређење физичке инфраструктуре постојећих заштићених

подручја омогућиће проширење понуде посјетиоцима и љубитељима природе, уз очување њихових изворних природних вриједности. Изузетне природне карактеристике овог подручја, као једног од центара ендемизма и простора високе биолошке и пејзажне разноликости, основа су за њихово увезивање кроз заједничку понуду и могућност за привлачење већег броја посјетилаца и јачање њихове самоодрживости. Реализација приоритета доприноси очувању биолошке и пејзажне разноликости, смањењу загађења компоненти околиша/животне средине, ефикасном коришћењу природних капацитета и умрежавању и одрживом привредном и друштвеном развоју.

Приоритет се операционализује кроз три мјере чије ће се остварење пратити преко 8 индикатора.

Табела 18. Преглед мјера унутар Приоритета 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса

Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)	
	Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса	3.1.1. Мониторинг околиша/животне средине и успостава околног информационог система	Израђене нове студије и проведена теренска истраживања	МТТЗО	0	5
Успостављен информациони систем заштите околиша/животне средине (ИСЗО ХНК-а)			МТТЗО	НЕ	ДА	
Израђен Регистар загађивача ХНК-а			МТТЗО	НЕ	ДА	
3.1.2. Подстицање сарадње, израде и хармонизације стратешко-планске документације у области заштите околиша/животне средине		Број нових пројектних приједлога за међународне пројекте у области заштите околиша/животне средине	МТТЗО	0	41	100
		Број реализованих пројеката јачања свијести о заштити околиша/животне средине				
3.1.3. Јачање самоодрживости заштићених подручја		Нове понуде у заштићеним подручјима	МТТЗО	НЕ	0	ДА
		Број нових пројеката у заштићеним подручјима				10
		Број нових промотивних материјала о заштићеним подручјима ХНК-а				15

Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса доприноси остварењу Стратешког циља 3. „Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине.“

Мјером Мониторинг околиша/животне средине и успостава околног информационог система осигураће се подршка новим истраживањима и обједињавање података о компонентама околиша/животне средине (ваздух, земљиштем, биолошка и пејзажна разноликост). Уз заштиту и промоцију природних вриједности овог подручја, мјера предвиђа ревитализацију и ограничавање негативних утицаја на кључне екосистеме и услуге које они пружају (услуге снабдијевања, регулације, пружања станишта и културне услуге).

Мјера *Подстицање сарадње, израде и хармонизације стратешко-планске документације у области заштите околиша/животне средине* предвиђа израду недостајућих околишних аката на кантоналном нивоу као и њихово усклађивање са правним прописима ЕУ-а. Мјера предвиђа и јачање свијести о узроцима, посљедицама и мјерама ублажавања климатских промјена те јачање партнерстава у смањењу њихових негативних посљедица као и подстицање међународне сарадње и јачање капацитета за имплементацију пројеката из програма кохезијске политике за зеленију Европу.

Мјера *Јачање самоодрживости заштићених подручја* подстиче инвентаризацију и дигитализацију података у заштићеним дијеловима природе ХНК-а као подлоге за мрежу Натура 2000. Мјером се, такође, подстиче промоција и брендирање заштићених подручја, развој нових производа и понуде у сврху јачања туристичких дјелатности и руралне привреде као и активности које доприносе одрживом коришћењу природних потенцијала.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ 2 – Свијет без глади, СДГ 11 – Одрживи градови и заједнице, СДГ 13 – Очување климе, СДГ 14 – Очување воденог свијета, СДГ 15 – Очување живота на Земљи и СДГ 17 – Партнерством до циља.

Приоритет 3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре

Савремена инфраструктура, уз ефикасан систем просторног планирања, доприноси постизању циљева сва три стуба одрживог развоја, доприносећи квалитету живота и повећању безбједности становништва, уз истовремено јачање привреде и конкурентности те ефикасно коришћење природних ресурса. Одрживо управљање простором, отпадом, саобраћајном и комуналном инфраструктуром основна је претпоставка за развој циркуларне привреде и чистијих образаца производње.

Битан сегмент у развоју ХНК-а је унапређење транспортних и саобраћајних капацитета, чиме се остварује боља саобраћајна повезаност како унутар ХНК-а тако и у региону. Такође, побољшањем техничких елемената локалних путева и унапређењем мреже регионалних путева, доприноси се повећању безбједности учесника у саобраћају. Различити видови саобраћаја који су заступљени у ХНК-у компаративна су предност ХНК-а и битна претпоставка за развој интермодуларне саобраћајне мреже.

Одрживо управљање отпадом, које ће резултовати повећањем обухвата становништва организованим прикупљањем и одвозом отпада, доноси вишеструке предности у ХНК-у. Потребно је створити услове за одвојено прикупљање, рециклажу и санитарно одлагање отпада те извести санацију постојећих илегалних одлагалишта отпада, који представљају опасност првенствено за здравље људи, али и за компоненте околиша/животне средине. Инфраструктура везана за одводњу отпадних вода и њихово прочишћавање прије испуштања у природне реципијенте има велику важност за очувању водног богатства ХНК-а, односно слива ријеке Неретве. Унапређење система прочишћавања отпадних вода има за циљ одржавање/постизање високог или доброг стања површинских и подземних вода у ХНК-у, у складу са националном и водном легислативом ЕУ-а. Ово подручје, с обзиром на пропусност кршке подлоге, посебно је осјетљиво на загађење, па је потребно обезбиједити адекватну заштиту водних богатстава ХНК-а у сврху заштите водене флоре и фауне, и потреба корисника вода.

У сврху ефикаснијег управљања простором, потребно је увођење просторних информационих система и дигитализација података. Унос референтних просторних података у неки од подржаних ГИС формата укључује прикупљање просторних података и њихово претварање у дигитални облик, анализу и управљање подацима, и њихову презентацију. Оваква евиденција ће омогућити формирање базе података и савремени начин њихове обраде, анализу

истражених и приступачних података о земљишту, увезивање топографских, графичких и нумеричких података, истраживање догађања и утицаја на просторну организацију и развој јединица локалне самоуправе и ХНК-а у цјелини, а тиме и на континуитет процеса планирања, усмјеравања и осмишљеног дјеловања у простору. У слиједу динамичког плана остварења предложених активности, приоритет је на првој, уједно и најопсежнијој фази - спремању просторним плановима верификованих података у векторском и растерском облику. Приоритет се операционализује кроз три мјере чије ће се остварење пратити преко 9 индикатора

Табела 19. Преглед мјера унутар Приоритета 3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре

	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
Приоритет 3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре	3.2.1. Унапређење саобраћајне инфраструктуре	Дужина аутопутева (км)	Аутопутеви ФБиХ, МСВ	10,25	105,9
		Дужина модернизованих магистралних и регионалних путева (км)	ФЗПР, МСВ	0	160
			БИХАМК/М УП	8	5
	3.2.2. Подстицање рјешења одрживог управљања отпадом и отпадним водама	Удио рециклованог (комуналног и опасног) отпада (%)	ЈЛС, МГПУ	6	10
		Усвојен план управљања отпадом ХНК-а (2021.-2026.)	МТТЗО	НЕ	ДА
		Удио ЈСЛ-а покривених системима третмана отпадних вода	ЈЛС	44%	65%
	3.2.3. Подстицање одрживог и околично прихватљивог просторног планирања	Успостављена база дигитализованих просторних података	МГПУ	НЕ	ДА
		Израђен регистар просторних јединица по ЈСЛ-има (Мостар, Јабланица, Прозор-Рама, Коњиц, Столац, Чапљина и Равно)	УГИП	НЕ	ДА
		Број упита према Геопорталу ХНК-а на годишњем нивоу	УГИП	35.624	250.000

Приоритет 3.2 *Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре* доприноси остварењу Стратешког циља 3. „Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине.“

Мјера *Унапређење саобраћајне инфраструктуре* заснива се на модернизацији постојеће и развоју квалитетне, поуздане, одрживе и прилагодљиве саобраћајне инфраструктуре, која подржава мобилност, економски раст и благостање и повећање животног стандарда.

Мјера *Подстицање рјешења одрживог управљања отпадом и отпадним водама* има за циљ смањити настанак отпада, повећати удио његова прерађивања и поновне употребе. Такође, мјера предвиђа подршку јачању капацитета и оснаживање учествовања органа јавне управе и локалних заједница у унапређењу система одводње отпадних вода, увођењу технологија за прочишћавање отпадних вода, побољшање санитарних услова. Мјера доприноси смањењу загађења и притисака на околиш, те се тиме доприноси повећању квалитета живота и здравља људи.

Мјера *Подстицање одрживог и околишно прихватљивог просторног планирања* предвиђа дигитализацију просторних података у сврху формирања информационог система (ГИС), који ће осигурати савремени начин обраде података и континуитет процеса планирања, усмјеравања и осмишљеног дјеловања у простору те модернизацију система земљишне администрације у ХНК-у.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ 6 – Чиста вода и санитарни услови, СДГ 9 – Индустрија, иновације и инфраструктура, СДГ 11 – Одрживи градови и заједнице, СДГ 14 – Очување воденог свијета, СДГ 15 – Очување живота на Земљи и СДГ 17 – Партнерством до циља.

Приоритет 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију

Ефикасна енергетска транзиција подразумијева континуирано повећање енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије (ОИЕ) у складу с иновативним технолошким рјешењима усмјереним ка заштити околиша/животне средине као и континуирано јачање сазнања и информисаности шире јавности о примјерима добре праксе у енергетском сектору. Одрживи енергетски развој, заснован на одрживим обрасцима производње и потрошње електричне енергије, један је од предуслова јачања енергетске стабилности, обезбјеђујући одговарајућу доступност енергије, али и њену економску, друштвену и околишну прихватљивост. Приоритетом се подстиче употреба чистијих технологија и рјешења која доприносе смањењу емисија стакленичких гасова те заокрет према привреди са ниском нивоом угљика, у сврху заштите ваздуха и очувања климе.

Циљ предложеног приоритета је јачање енергетске сигурности и енергетских политика у ХНК-у, као предуслова подизања квалитета живота становништва и развоја привреде. Како је зградарство највећи потрошач енергије (више од 40% са тенденцијом раста), а уједно сектор који емитује више од 30% стакленичких гасова, у склопу приоритета предвиђено је побољшање енергетске ефикасности јавних и стамбених објеката у ХНК-у. Наиме, управо је у овом сектору и највећи потенцијал уштеде енергије, а да се при томе оствари исти или бољи услови уз уштеду зависних трошкова. С обзиром на природне потенцијале, ХНК има значајне потенцијале за производњу енергије из обновљивих извора – ОИЕ-а, а посебно енергије Сунца, вјетра и биомасе. Повећањем удјела ОИЕ-а у укупној производњи енергије, уз подстицање енергетске ефикасности, осигурава се одрживи енергетски развој ХНК-а, а, уз побољшање квалитета ваздуха и смањење емисија загађивача који доприносе климатским промјенама, приоритет

доприноси даљњој транзицији овог подручја ка ЕУ политикама из области заштите околиша/животне средине.

Приоритет се операционализује кроз двије мјере чије ће се остварење пратити преко 5 индикатора.

Табела 20. Преглед мјера унутар Приоритета 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију

Приоритет 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију	Мјера	Индикатори	Извор	Полазна вриједност (2019.)	Циљна вриједност (2027.)
	3.3.1. Побољшање енергетске ефикасности јавних објеката	Број отопљених школа Број отопљених здравствених и других јавних установа Број отопљених стамбених објеката	Влада ХНК-а	32 12 1	60 20 5
3.3.2. Повећање удјела производње електричне енергије из обновљивих извора	Производња електричне енергије из фотонапонских и вјетроелектрана (MWx/год) Број нових концесија за објекте ОИЕ-а	ОИЕиЕ К МП	2.078 14	+20% 130	

Приоритет 3.3 *Подстицати ефикасну енергетску транзицију* доприноси остварењу Стратешког циља 3. „Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине.“

Мјера *Побољшање енергетске ефикасности* је мјера усмјерена на унапређење одрживих образаца потрошње енергије, посебно у сектору зградарства, као највећег потрошача енергије и значајног извора емисије стакленичких гасова. Енергетском обновом јавних и стамбених објеката и примјеном мјера енергетске ефикасности система јавне расвјете остварују се значајне уштеде енергената. Мјера такође доприноси побољшању квалитета живота и услова рада, подстицању развоја домаћег малог и средњег предузетништва у сектору грађења те доприноси заштити околиша/животне средине смањењем емисија стакленичких гасова.

Мјера *Повећање удјела производње електричне енергије из обновљивих извора* подстиче производњу енергије у ХНК-у из алтернативних извора као што су енергија сунца, вјетра и биомасе. Мјером се осигурава приступ савременим енергетским услугама и подстиче употреба технологија за добијање околишно прихватљивијих облика енергије, чиме се позитивно утиче на смањење притисака на околиш, а дугорочно и на очување климе. Уз наведено, значајно је унаприједити ефикасност управљања и надзора у увођењу и имплементацији пројеката ОИЕ-а у ХНК-у.

Овај приоритет и припадајуће мјере у складу су са циљевима одрживог развоја: СДГ 7 – Приступачна енергија из чистих извора СДГ 8 – Достојанствен рад и економски раст, СДГ 9 – Индустрија, иновације и инфраструктура, СДГ 11 – Одрживи градови и заједнице, СДГ 12 – Одговорна потрошња и производња, СДГ 13 – Очување климе.

4. Стратешки пројекти

Успјешној имплементацији Стратегије развоја ХНК-а ће допринијети и имплементација пет стратешких пројеката, као интервенције од највећег значаја за остварење стратешких циљева. Стратешки пројекти имају вишеструки ефекат на развој ХНК-а. Резултати стратешких пројеката треба да допринесу позитивном утицају на побољшање квалитета живота грађана те омогуће одрживи раст и развој.

СП1 . Влада под једним кровом

Кратак опис: Кантонални органи управе ХНК-а не налазе се у једном простору, него су министарства, управе и други органи управе смјештени у различитим пословном просторима који су у својини Владе ХНК-а или се изнајмљују. Поред трошкова за изнајмљивање простора, негативни аспекти овакве просторно-смјештајне расцјепканости кантоналних органа управе доприносе и лошијој ефикасности рада и повезаности органа управе, што има утицај и на ефикасност пружања услуга за грађане, привреднике и друге кориснике органа управе ХНК-а. Влада ХНК-а је 2018. године извршила куповину зграде бившег Хотела Еро у Мостару те су израђени идејни и главни пројекат за зграду Владе ХНК-а. Ради се о површини простора од 9.565 м² у којем ће бити смјештени кантонални органи управе.

Очекивани ефекти: Изградњом зграде Владе и смјештајем свих кантоналних органа управе на једно мјесто омогућила би се квалитетнија интерна комуникација између органа управе, али и спољна комуникација, уз ефикасније пружање јавних услуга. Уједно би се оствариле уштеде по основу плаћања простора за смјештај кантоналних органа управе.

Индикативни финансијски оквир: Укупна вриједност пројекта је 11.000.000,00 КМ

СП2 . Изградња Велетржнице „Херцеговина“ у ПЗ Звировићима

Кратак опис: Привредна и туристичка зона у Звировићима једно је од најатрактивнијих подручја ХНК-а, чему је допринио и аутопут Коридора Vц. Доласком на подручје Херцеговине, аутопут је са собом донио велике могућности развоја, посебно када је у питању развој привредних зона. Управо на овом подручју које спаја два кантона (ХНК и ЗХЖ) постоји велики број пољопривредних произвођача, који би на новоизграђеној велетржници могли понудити своје пољопривредне производе, чиме би се омогућио развој додатних продајних канала и потпомогао пласман пољопривредних производа овог подручја. Ријеч је о међукантоналном пројекту од регионалног значаја, који би осигурао значајну подршку пласману пољопривредних производа. Успјешној реализацији пројекта, али и функционисању велетржнице, доприноси и близина границе с ЕУ-ом (Републиком Хрватском), савремена транспортна комуникација осигурана кроз Коридор Vц те близина туристичких одређишта у Херцеговини и Хрватској, из којих разлога велики број туриста гравитира и пролази наведеним подручјем.

Очекивани ефекти: Реализација овог пројекта допринијела би развоју пољопривреде ХНК-а, повећала приходе од пољопривреде, осигурала могућност већег пласмана пољопривредних производа и допринијела свеукупном привредном развоју подручја.

Индикативни финансијски оквир: Укупна вриједност пројекта је 6.000.000,00 КМ.

СП 3. Унапређење капацитета Аеродрома Мостар

Аеродром Мостар од стратешке је важности за град Мостар и ХНК. Постоји велика потреба оспособљавања Аеродрома Мостар за његову максимално активну улогу у транспорту људи и роба. Поред властитих регионалних потреба, могуће га је корисити као алтернативу сарајевском аеродрому у зимским мјесецима (због повољније климе) као и сплитском и дубровачком аеродрому у љетним мјесецима због њихове близине.

Због тренутне власничке структуре и стања на терену установљено је како је најбоља опција наћи стратешког партнера/инвеститора с којим ће се, кроз модел концесије или јавно-приватног партнерства, радити на максималном коришћењу капацитета Аеродрома Мостар. Пројекат обухвата анализу постојећег стања Аеродрома Мостар, пројектирање оптималног стања, доношење одлуке о одабиру стратешког партнера, израду студије изводљивости те реализацију активности.

Реализацијом пројекта, чији су носиоци Град Мостар и ЈУ Аеродром Мостар, очекује се успостава јавно-приватног партнерства или давање под концесију Аеродрома Мостар.

Очекивани ефекти: побољшан капацитет Аеродрома Мостар у односу на постојеће стање, повећање саобраћаја путника, повећање саобраћаја теретног превоза, повећање броја међународних летова са крајњим ефектом доприноса развоју туризма, запошљавању и цијелокупној привредној активности на подручју града Мостара и ХНК-а.

Индикативни финансијски оквир: Укупна вриједност пројекта је 2.000.000,00 КМ, од чега се износ од 1.000.000,00 КМ планира издвојити из Буџета Града Мостара, а 1.000.000,00 КМ из екстерних извора, односно стратешких партнера.

СП 4. Изградња моста и опремање пословне зоне Чехари

Кратак опис: У просторном плану општине Јабланица за период 2016. – 2025. године планирано је 13 нових привредних зона, укупне површине 53,6 ха. Поред планираних зона, ОВ Јабланица је донијело Одлуку о формирању нових пословних зона: УНИС-Горња Колонија и Гранит. Тренутно у Јабланици постоји привредна зона Шљункара. На предметној локацији формирано је 12 парцела, на којима тренутно дјелатност обавља шест привредних субјеката, и иста је капацитирана у складу са просторним могућностима. Уз извођење инфраструктурних радова на изградњи саобраћајнице, водоводне, канализационе, електро и ПТТ мреже на локалитету привредне зоне Чехари, а, с обзиром на то да се пословна зона налази на лијевој обали старог корита ријеке Неретве, за приступ истој је потребно изградити и мост у дужини од цца 100 м. На нивоу реализације пројектних активности интервенција подразумијева извођење радова на изградњи моста, инфраструктурних радова на изградњи саобраћајнице, водоводне, канализационе, електро и ПТТ мреже на локацији привредне зоне Чехари.

Очекивани ефекти: Опремањем нове привредне зоне створиће се претпоставке за бржи привредни развој општине Јабланица и обезбиједити могућности предузетницима за брже инвестирање у отварање нових погона и ставарање претпоставки за ново запошљавање.

Индикативни финансијски оквир: 11.000.000,00 КМ

СП 5. Унапређење туристичке инфраструктуре Борачког језера

Кратак опис: Борачко језеро је један од природних бисера Херцеговине и једно од омиљених излетишта туриста из свих дијелова БиХ, али и региона. Подручје Борачког језера је од 2000. године препознато у међународним размјерама као кључно подручје за очување биоразноликости птица, тзв. ИБА подручје (*Important Bird Area*), што наглашава важност одрживог управљања и одрживих праваца развоја туризма овог природног бисера. У сврху унапређења одрживих туристичких дјелатности, потребно је уредити прилазне и едукативне стазе око језера, плаже као и додатне туристичке садржаје попут спортских терена и пјешачких стаза. У склопу пројекта планирани су инфраструктурни радови на уређењу туристичке инфраструктуре као и активности на даљем мониторингу стања околиша/животне средине и унапређења заштите природних вриједности.

Очекивани ефекти: Реализацијом овог пројекта створили би се предуслови за привлачење већег броја туриста, али и заштите овог вриједног природног подручја, као подлоге за друге пројекте.

Индикативни финансијски оквир: 1.000.000,00 КМ

5. Индикативни финансијски оквир

Индикативни финансијски оквир имплементације Стратегије развоја ХНК-а садржи преглед финансијског оквира према стратешким циљевима, приоритетима, мјерама као и стратешким пројектима ХНК-а у наведеном планском периоду (Табела 30).

Табела 21. Индикативни финансијски оквир имплементације Стратегије развоја ХНК-а

Ознака стратешког циља, приоритета и мјере	Структура финансирања (%)	Укупно (КМ)	Буџети (КМ)	Остали извори	
				Износ (КМ)	Назив потенцијалног извора
1. СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1. Динамичан и одржив економски развој уз одрживо коришћење ресурса	38,8%	134.900.000	90.500.000	44.400.000	
1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта	6,0%	20.800.000	17.200.000	3.600.000	
1.1. 1. Унапређење пословног амбијента кроз смањење административних препрека и јачање институционалне подршке постојећим и новим пословним субјектима		5.000.000	3.300.000	1.700.000	Федерална управа за геодетске и имовинско-правне послове и ЈЛС
1.1. 2. Подржати унапређење конкурентности постојећих и нових предузећа и обрта		2.100.000	2.100.000	0	
1.1. 3. Подржати повезивање привреде и научно-истраживачких институција		1.000.000	700.000	300.000	
1.1. 4. Подршка успостави и развоју пословних зона и предузетничких потпорних институција		3.000.000	2.800.000	200.000	
1.1. 5. Подршка јачању капацитета, технолошки развој и развој иновативних дигиталних рјешења МСП-а		8.000.000	6.600.000	1.400.000	Револвинг фонд
1.1. 6. Јачати интернационализацију и укључивање у глобалне ланце вриједности (кластери)		1.000.000	1.000.000	0	
1.1. 7. Ослобађање послодаваца од плаћања пореза и доприноса за новозапослене раднике који стичу прво радно искуство		700.000	700.000	0	
1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја	29,1%	101.200.000	69.100.000	32.100.000	
1.2. 1. Одржива пољопривреда		42.000.000	14.000.000	28.000.000	ФБиХ
1.2. 2. Одрживо коришћење водних ресурса и шума		45.000.000	45.000.000	0	
1.2. 3. Квалитет и конкурентност пољопривредно-прехранбене производње		1.800.000	1.800.000	0	
1.2. 4. Одрживи рурални развој		9.300.000	6.500.000	2.800.000	ФБиХ
1.2. 5. Успоставити функционалне савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју		3.100.000	1.800.000	1.300.000	Остали извори

	пољопривреде, шумарства и водопривреде					
1.3.	Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а	2,2%	7.700.000	800.000	6.900.000	
1.3.1.	Развој нових и квалитетних садржаја туристичке понуде		4.600.000	450.000	4.150.000	Кредит, ЕУ
1.3.2.	Промоција и брендирање ХНК-а као препознатог и пожељног туристичког одредишта		600.000	150.000	450.000	Кредит, ЕУ
1.3.3.	Повезивање туризма и пољопривреде		1.300.000	100.000	1.200.000	Кредит, ЕУ
1.3.4.	Развој људских потенцијала у туризму		1.200.000	100.000	1.100.000	Кредит, ЕУ
1.4.	Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе	1,5%	5.200.000	3.400.000	1.800.000	
1.4.1.	Компетентна, доступна и ефикасна јавна управа		1.000.000	700.000	300.000	ЕУ средства
1.4.2.	Транспарентност у управљању јавним финансијама		800.000	500.000	300.000	ЕУ средства
1.4.3.	Ефикасно и дјелотворно правосуђе и правни систем		2.000.000	1.500.000	500.000	ЕУ средства
1.4.4.	Борба против корупције		1.400.000	700.000	700.000	ЕУ средства
2.	СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора	31,2%	108.300.000	68.950.000	39.350.000	
2.1.	Унапређење науке и образовања на свим нивоима	2,4%	8.200.000	5.850.000	2.350.000	
2.1.1.	Јачање инфраструктурних, техничких и дигиталних капацитета за васпитање и образовање		1.300.000	1.000.000	300.000	ЕУ средства, остали извори
2.1.2.	Побољшати квалитет основног, средњег и високог образовања		1.650.000	1.250.000	400.000	Остали извори
2.1.3.	Јачање капацитета научно-истраживачких и високообразовних институција у складу с ЕУ нормама		4.000.000	3.000.000	1.000.000	ЕУ средства, остали извори
2.1.4.	Јачање укључености у предшколско васпитање, иновативне и креативне потенцијале ученика и студената		1.000.000	500.000	500.000	ЕУ средства, остали извори
2.1.5.	Развој цјеложивотног учења		250.000	100.000	150.000	Остали извори
2.2.	Унапређење културе и спорта	5,2%	18.100.000	17.100.000	1.000.000	
2.2.1.	Јачање капацитета културе		8.000.000	7.500.000	500.000	-
2.2.2.	Подршка даљњем развоју спорта		8.000.000	8.000.000	0	-
2.2.3.	Јачање културе и спорта кроз туризам		2.100.000	1.600.000	500.000	Остали извори
2.3.	Унапређење здравства и социјалне заштите	12,1%	42.000.000	29.000.000	13.000.000	
2.3.1.	Унапређење система здравствене заштите		15.000.000	10.500.000	4.500.000	0
2.3.2.	Унапређење система социјалне заштите и инклузија дјеце са тешкоћама у развоју и лица с инвалидитетом		15.000.000	10.500.000	4.500.000	0
2.3.3.	Јачање институционалних капацитета у подручју имплементације политике према младима		5.000.000	3.000.000	2.000.000	Остали извори

2.3.4.	Јачање сарадње јавног и невладиног сектора		3.000.000	1.500.000	1.500.000	ЕУ средства, остали извори
2.3.5.	Унапређење система подршке борачкој популацији		4.000.000	3.500.000	500.000	ЕУ средства, остали извори
2.4.	Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и сигурности друштва	11,5%	40.000.000	17.000.000	23.000.000	
2.4.1.	Унапређење система управљања кризама, заштите и спашавања од природних и других непогода		5.000.000	3.000.000	2.000.000	Остали извори
2.4.2.	Модернизација и осигурање кључне инфраструктуре за оптимално функционисање		5.000.000	4.000.000	1.000.000	Остали извори
2.4.3.	Унапређење система безбједности		30.000.000	10.000.000	20.000.000	Остали извори
3.	УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША	30,0%	104.300.000	67.000.000	37.300.000	
3.1.	Мониторинг околиша/животне средине и успостава околишног информационог система	6,5%	22.500.000	7.500.000	15.000.000	
3.1.1.	Мониторинг околиша/животне средине и успостава околишног информационог система		5.500.000	1.500.000	4.000.000	ЕУ средства, остали извори
3.1.2.	Подстицање сарадње, израде и хармонизације стратешко-планске документације у области заштите околиша/животне средине		7.000.000	3.000.000	4.000.000	ЕУ средства, остали извори
3.1.3.	Јачање самоодрживости заштићених подручја		10.000.000	3.000.000	7.000.000	ЕУ средства, ЈЛС, остали извори
3.2.	Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре	17,6%	61.000.000	49.200.000	11.800.000	
3.2.1.	Унапређење саобраћајне инфраструктуре		36.000.000	36.000.000	0	
3.2.2.	Подстицање рјешења одрживог управљања отпадом и отпадним водама		20.000.000	11.000.000	9.000.000	ЕУ средства, остали извори
3.2.3.	Подстицање одрживог и околишно прихватљивог просторног планирања		5.000.000	2.200.000	2.800.000	ЈЛС, остали извори
3.3.	Подстицати ефикасну енергетску транзицију	6,0%	20.800.000	10.300.000	10.500.000	
3.3.1.	Побољшање енергетске ефикасности		20.000.000	10.000.000	10.000.000	ЕУ средства, остали извори
3.3.2.	Повећање удјела производње електричне енергије из обновљивих извора		800.000	300.000	500.000	ЕУ средства, остали извори
	УКУПНО СТРАТЕГИЈА		347.500.000	226.450.000	121.050.000	0

Табела 22. Индикативни финансијски оквир имплементације Стратегије развоја ХНК-а по изворима

ПРЕГЛЕД ПО ИЗВОРИМА (износи у КМ и постотци)			
Буџети, грантови, међународне финансијске институције и организације, кредитна средства и остали извори	Кредитна средства	Средства ЕУ-а	Остале донације

226.450.000KM	2.400.000 KM	31.200.000 KM	87.450.000 KM
65,16%	0,70%	8,98%	25,16%

* Структура учешћа финансирања (у %) приоритета и стратешких циљева у укупном износу финансирања стратешког документа.

** Структура финансирања по изворима финансирања.

* Структура учешћа финансирања (у %) приоритета и стратешких циљева у укупном износу финансирања стратешког документа.

** Структура финансирања по изворима финансирања.

6. Оквир за имплементацију, мониторинг, извјештавање и евалуацију Стратегије развоја ХНК-а

У складу са прописаним регулаторним оквиром у области планирања и управљања развојем у наредном планском периоду, као један од приоритета за успоставу ефикасног система управљања развојем ХНК-а намеће се потреба успоставе тијела за развојно планирање и управљање развојем како би се осигурало адекватно планирање, мониторинг, имплементација и извјештавање о реализацији стратешких приоритета за ХНК. Уз успоставу, приоритетна активност јест капацитирање и стварање предуслова за ефикасно функционисање овог тијела као битне претпоставка провођења Закона о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број 32/17), Закона о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закона о извршењу Буџета ХНК-а, али и истинског управљања Стратегијом развоја ХНК-а и укупним развојем ХНК-а. Успостава наведеног тијела треба да се заснива на анализи система за управљање развојем на нивоу министарстава и органа управе ХНК-а, са препорукама за успоставу тијела за развојно планирање и управљање развојем у ХНК-у.

Уз наведено, неопходна је и континуирана изградња капацитета свих укључених у процес имплементације Стратегије развоја ХНК-а, како би постојали развијени капацитети који ће на најбољи начин одговорити изазовима развојних процеса. Такође је нужно јачање координисања и комуникације између ширег круга социо-економских партнера у циљу активног укључивања у процесе развојног планирања, имплементације и извјештавање, што истовремено доприноси стварању власништва над процесима.

При успостављању институционалног и организационог оквира за спровођење Стратегије развоја ХНК-а, потребно је свакако, уз Закон о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 32/17), Закон о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закон о извршењу Буџета ХНК-а, водити рачуна и о преосталим подзаконским актима: Уредби о евалуацији стратешких докумената у Федерацији БиХ, Уредби о изради стратешких докумената у Федерацији БиХ и Уредби о трогодишњем и годишњем планирању рада, мониторингу и извјештавању у Федерацији Босне и Херцеговине као и налазима анализе о досадашњем процесу функционисања система за развојно планирање и управљање развојем ХНК-а.

Имплементација

Имплементација Стратегије развоја ХНК-а прописана је Законом о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 32/17), Законом о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19) и Законом о извршењу Буџета ХНК-а те Уредбом о трогодишњем и годишњем планирању рада, мониторингу и извјештавању у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 74/19).

Уредба о трогодишњем и годишњем планирању рада, мониторингу и извјештавању у Федерацији БиХ прописује израду и усвајање трогодишњих и годишњих планова рада органа управе на нивоу кантоналних органа управе, који се израђују у складу са члановима 11. и 12. наведене уредбе. Сам процес трогодишњег планирања рада започиње израдом смјерница за трогодишње планирање, које припрема предсједник Владе ХНК-а у сарадњи са тијелом за послове развојног планирања и управљања развојем за ХНК, који усваја Влада ХНК-а. Процес израде и усвајања смјерница усаглашен је с израдом акционог плана за имплементацију Стратегије развоја ХНК-а, чију израду треба да координише Тијело за послове развојног планирања и управљања развојем сваке планске године по принципу 1+2.

Трогодишњи план рада кантоналних органа управе је документ спроведбе који операционализује стратешке циљеве, приоритете и мјере из Стратегије развоја ХНК-а у складу са надлежностима органа управе те представља основу за израду Документа оквирног буџета и Програма јавних инвестиција.

Трогодишњи план рада се усваја сваке године, а приликом израде истог преузимају се мјере из Стратегије развоја ХНК-а са припадајућим индикаторима као и полазне и циљне вриједности индикатора за сваку годину трогодишњег периода. Дефинисане мјере из Стратегије развоја ХНК-а су програми у трогодишњем плану рада, док се сваки програм у трогодишњем плану рада утврђује и као програм у Документу оквирног буџета (ДОБ) са додијељеном шифром. У односу на сваку утврђену мјеру или програм утврђују се активности/пројекти чија реализација у трогодишњем периоду доприноси остварењу мјера, приоритета и стратешког циља из Стратегије развоја ХНК-а.

Годишњи план рада је спроведбени документ који, поред редовних активности садржи и активности на годишњем нивоу које ће се предузимати како би се реализовали стратешки циљеви, приоритети и мјере из усвојених стратешких докумената. Годишњи план рада се припрема на основу усвојених трогодишњих планова. Уз годишњи план рада, кантонални органи управе преузимају одабаране програме из трогодишњег плана рада.

Уредба о трогодишњем и годишњем планирању рада, мониторингу и извјештавању у Федерацији БиХ прописује да координисање у процесу планирања, мониторинга и извјештавања у кантоналном органу управе врши секретар, а помоћник руководиоца је одговоран за непосредну израду дијела трогодишњег плана рада, годишњег плана рада и годишњег извјештаја о раду основне организационе јединице којом руководи, док је за израду трогодишњег плана рада, годишњег плана рада и годишњег извјештаја о раду, као и других аката у процесу програмирања развоја, одговоран руководиоца кантоналног органа управе. Уколико кантонални органи управе, поред трогодишњих и годишњих планова рада, израђују и акционе планове за имплементацију секторских стратешких документа, обавеза је да се активности из таквих планова евидентирају у годишњим плановима рада.

Усвојени трогодишњи и годишњи планови рада објављују се на веб- сајту Владе ХНК-а.

Мониторинг и извјештавање

Мониторинг представља системско и континуирано прикупљање, анализирање и коришћење података и индикатора ради мјерења напретка реализације Стратегије развоја ХНК-а у сврху предузимања одговарајућих мјера ради евентуалних корекција и унапређења ефикасности извршења и извјештавање о оствареним резултатима.

Закон о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ, Закон о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), и Закон о извршењу Буџета ХНК-а те Уредба о трогодишњем и годишњем планирању рада, мониторингу и извјештавању у Федерацији БиХ прописују обавезу мониторинга реализације трогодишњег плана рада, односно годишњег плана рада и припадајућег извјештавања сваке организационе јединице у кантоналном органу управе.

У процесу мониторинга, успостављају се и редовно ажурирају електронске евиденције индикатора остварења стратешких циљева, приоритета и мјера из стратешких докумената те

индикатори из годишњег плана рада, а наведене су евиденције истовремено основа за израду годишњег извјештаја о раду и извјештаја о развоју.

Годишњи извјештај о раду је спроведбени документ који садржи преглед и анализу извршења програма (мјера) и активности/пројеката из годишњег плана рада кантоналног органа управе и припрема се са циљем праћења спровођења планираних програма (мјера) и активности/пројеката и оцјене доприноса у остваривању главног програма кантоналног органа управе. У годишњем извјешћу о раду прецизно се наводи да ли су и у којој мјери извршене планиране активности из годишњих програма рада, остварени очекивани резултати, утрошена планирана средства за извршење активности, док се за евентуално неизвршавање наводе разлози за неизвршавање или објашњење за дјелимично извршавање.

Годишње извјештаје о раду израђују кантонални органи управе, а секретар Владе ХНК-а обједињава годишње извјештаје о раду кантоналних министарстава у јединствени извјештај о раду Владе ХНК-а, најкасније до 15. фебруара текуће године за претходну годину.

Извјештај о развоју је спроведбени документ којим се на годишњем нивоу приказује степен спроведбе, општи развојни трендови као и напредак у остварењу стратешких циљева из стратешких докумената у Федерацији, па тако и у кантонима. Извјештај о развоју Стратегије развоја ХНК-а ће израдити тијело за развојно планирање и управљање развојем ХНК-а. Поред наведеног, новоуспостављено тијело за развојно планирање и управљање развојем ХНК-а ће обављати координисање процеса мониторинга, евалуације и извјештавања о реализацији Стратегије развоја ХНК-а, што подразумијева активну сарадњу са свим институцијама носиоцима имплементације и мониторинга.

У области мониторинга и извјештавања важну улогу има и кантонално Вијеће за развој које, кроз савјетодавну улогу у процесима имплементације, мониторинга, евалуације и извјештавања о реализацији развојних приоритета, разматра годишњи извјештај о развоју, даје препоруке за унапређење спроведбе те тиме утиче и на квалитет припремљеног извјештаја.

Влада ХНК-а усваја извјештаје о развоју која је, уз годишње извјештаје о раду, потребно објавити на веб- сајту Владе.

Евалуација

Закон о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 32/17), Закон о буџетима у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19), Закон о извршењу Буџета ХНК-а као и Уредба о евалуацији стратешких докумената у Федерацији БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 74/19) дефинисали су процес евалуације стратешких докумената.

Евалуација је процес којим се одређује вриједност и важност интервенције, односно програма, пројекта или укупне стратегије развоја, према унапријед дефинисаним критеријима. Према наведеном регулаторном оквиру, за кантоналне стратешке документе обавезна је евалуација у току. Евалуација у току се проводи са циљем утврђивања степена имплементације стратешких докумената, остваривања те дјелотворности и ефикасности планираних мјера и директних резултата према зацртаним циљевима и очекивањима као и сумирање резултата и осигурање улазних елемената за сљедеће стратешке документе. Евалуација у току обавезно се проводи у предзадњој години имплементације стратешких докумената у Федерацији, а постигнути резултати доступни су и користе се током израде нових стратешких докумената. Евалуација у току Стратегије развоја ХНК-а радиће се у предзадњој години имплементације Стратегије развоја (2026. године), а исту је могуће урадити и на половини периода имплементације (2024.године) уколико се утврди потреба, а првенствено у сврху праћења остварења циљева, приоритета и мјера зацртаних Стратегијом развоја ХНК-а.

Табела 23. Преглед активности и одговорности за имплементацију, мониторинг, извјештавање и евалуацију Стратегије развоја ХНК-а

Основне активности и одговорности за имплементацију, мониторинг, извјештавање и евалуацију Стратегије развоја ХНК-а	
Активности ^(*)	Надлежност (ко?)
Припрема/ажурирање календара активности надлежног тијела за планирање и управљање развојем ХНК-а	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а Учесници процеса: Остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а
Припрема механизма и алата за мониторинг и извјештавање о остварењу Стратегије развоја ХНК-а (укључујући локализоване циљеве одрживог развоја БиХ)	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а Учесници процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем /координатор КОР-а;
Израда акционог плана за имплементацију Стратегије 1+2	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем Учесници процеса: Службеници Тијела за планирање и управљање развојем у сарадњи са КОР-ом
Дефинисање смјерница на основу стратешко-програмских докумената за наредни 1+2 плански циклус	Носилац процеса: предсједник Владе ХНК-а заједно са руководиоцем Тијела за планирање и управљање развојем или координатором КОР-а Учесници у процесу: руководиоци надлежних органа управе ХНК-а; остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а
Припрема трогодишњих и годишњих планова рада служби, укључујући пројекте из Стратегије развоја ХНК-а и везане редовне активности	Носилац процеса: руководиоци надлежних органа управе ХНК-а, секретари/помоћници у органима управе Учесници процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а
Израда трогодишњег и годишњег плана рада ХНК-а (за наредну годину)	Носилац процеса: руководицац Стручне службе Владе Учесници процеса: руководиоци надлежних органа управе ХНК-а; остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР ХНК-а
Укључивање кључних стратешких пројеката и активности у план Буџета (за наредну годину)	Носилац процеса: руководицац органа управе ХНК-а/Одјел за буџет Министарства финансија ХНК-а Учесници процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем /координатор КОР- а;
Усклађивање годишњих планова рада органа управе и годишњег плана рада Владе ХНК-а с усвојеним Буџетом (за наредну годину)	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а заједно са руководиоцима Стручних служби Ваде, руководиоци органа управе ХНК-а; остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР Учесници процеса: руководиоци надлежних органа
Усвајање годишњег плана рада Владе ХНК-а (за наредну годину)	Носилац процеса: Скупштина ХНК-а Учесници процеса: Стручна служба Владе, Влада ХНК-а
Разрада пројеката из годишњег плана рада	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а Учесници процеса: остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а, надлежни органи управе ХНК-а
Праћење и привлачење екстерних извора финансирања пројеката	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а; надлежни органи управе ХНК-а Учесници процеса: остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а
Праћење провођења годишњег плана рада органа управе и остварења стратешких циљева	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а Учесници процеса: остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а; секретари министарстава
Израда годишњих извјештаја о раду органа управе	Носилац процеса: руководиоци органа управе Учесници процеса: секретари/помоћници у органима управе; руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а; остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а
Укључивање јавности у мониторинг спроведбе Стратегије развоја ХНК-а	Носилац процеса: руководицац Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а Учесници процеса: остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/чланови КОР-а;

Припрема и разматрање извјештаја о развоју (за претходну годину)	<p>Носилац процеса: руководиоца Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а, Вијеће за развој ХНК-а</p> <p>Учесници процеса: остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а; руководиоци органа управе</p>
Припрема и разматрање годишњег извјештаја о раду Владе (за претходну годину)	<p>Носилац процеса: руководиоца Стручне службе Владе</p> <p>Учесници процеса: руководиоци органа управе ХНК-а</p>
Усвајање и објављивање извјештаја о развоју (за претходну годину)	<p>Носилац иницијатор и власник процеса: Влада ХНК-а, тијело за планирање и управљање развојем</p> <p>Учесници процеса: Стручна служба Владе</p>
Усвајање и објављивање годишњег извјештаја о раду Владе (за претходну годину)	<p>Носилац процеса: Скупштина ХНК-а</p> <p>Учесници процеса: Стручна служба Владе ХНК-а</p>
<p>Остале важне активности:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Успостављање и унапређење међуопштинске сарадње ▪ Покретање процеса евалуације Стратегије развоја ХНК-а 	<p>Носилац процеса: руководиоца Тијела за планирање и управљање развојем или координатор КОР-а</p> <p>Учесници процеса: остали службеници Тијела за планирање и управљање развојем/КОР-а</p>

7. ПРИЛОЗИ

7.1. Усаглашеност стратешких циљева ХНК-а са кључним стратешким документима у ФБиХ/БиХ

Везани стратешки циљ, приоритет и/или мјера из Стратегије развоја ХНК-а	Стратешки документ вишег нивоа
Стратегија развоја ФБиХ 2021.– 2027.	
<p>Стратешки циљ 1. Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса</p> <p>Приоритет 1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта</p> <p>Приоритет 1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја</p> <p>Приоритет 1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а</p> <p>Приоритет 1.4. Ефикасна јавна управа, финансије и правосуђе</p>	<p>Стратешки циљ 1. Убрзан економски развој</p> <p>ПРИОРИТЕТ 1.2. Унапређење пословног амбијента; Мјера 1.2.1. Подршка развоју предузетништва; Мјера 1.2.2. Унапређење пословне инфраструктуре и промоција и пословних зона; Мјера 1.2.3. Унапређење техничких и кадровских ресурса пружалаца пословних услуга; Мјера 1.2.4. Побољшање квалитета људских ресурса и успостављање динамичног тржишта рада усаглашеног са потребама привреде.</p> <p>ПРИОРИТЕТ 1.3. Унапређење конкурентности прерађивачке индустрије; Мјера 1.3.1. Подршка увођењу нових и унапређењу постојећих технологија у прерађивачкој индустрији; Мјера 1.3.2. Увођење и подстицање иновација у привреди; Мјера 1.3.3. Подршка интернационализацији пословних активности и пласману производа прерађивачке индустрије на међународном тржишту; Мјера 1.3.4. Подржавати развој предузетништва туристичког сектора</p> <p>Стратешки циљ 4. Транспарентан, ефикасан и одговоран јавни сектор</p> <p>ПРИОРИТЕТ 4.1. промовисати владавину права; Мјера 4.1.1. Повећавати ефикасност правосудног система; Мјера 4.1.2. Јачати заштиту људских права; Мјера 4.1.3. Промовисати борбу против криминала, говора мржње и тероризма; Мјера 4.1.4. Развијати ефикасан систем спречавања и борбе против корупције</p> <p>ПРИОРИТЕТ 4.2. Ставити јавну управу у службу грађана; Мјера 4.2.1. Јачати политичко и институционално вођење и координисање реформе јавне управе и економских реформи; Мјера 4.2.2. Успоставити функционалну и рационалну организацију јавног сектора; Мјера 4.2.3. Јачати систем и координисање израде, имплементације и извјештавања о развојним политикама; Мјера 4.2.4. Обезбиједити предуслове за већу апсорпцију ЕУ фондова; Мјера 4.2.5. Провести дигиталну трансформацију јавне управе</p> <p>ПРИОРИТЕТ 4.3. Унапређивати одговорност у области јавних финансија; Мјера 4.3.1. Унапређивати транспарентност у управљању јавним финансијама; Мјера 4.3.3. Повећавати ефикасност у наплати јавних прихода; Мјера 4.3.2. Рационализовати текуће јавне расходе и повећати обим и ефикасност јавних инвестиција</p>

<p>Стратешки циљ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора</p> <p>Приоритет 2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима</p> <p>Приоритет 2.2. Унапређење културе и спорта</p> <p>Приоритет 2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите</p> <p>Приоритет 2.4. Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и сигурности друштва</p>	<p>Стратешки циљ 2. Просперитетан и инклузиван друштвени развој</p> <p>ПРИОРИТЕТ 2.1. Унапређивати образовни систем; Мјера 2.1.1. Унапређивати квалитет високог образовања, научног рада и научне базе; Мјера 2.1.2. Побољшавати квалитет предшколског, основног и средњег образовања за потребе развоја и обезбиједити инклузивно образовање за све; Мјера 2.1.3. Развити функционалан систем образовања одраслих и цјеложивотног учења; Мјера 2.1.4. Подстицати образовне институције на пружање већег степена знања и праксе у области ИКТ-а; 2.1.5. Побољшати рад са талентима и стандард ученика и студената</p> <p>ПРИОРИТЕТ 2.2. Побољшавати исходе здравственог система; Мјера 2.2.1. Унаприједити приступ и смањити неједнакост у здравственим услугама; Мјера 2.2.3. Јачати информатизацију и дигитализацију система здравствене заштите; Мјера 2.2.4. Унапређење дјеловања у кризним јавноздравственим ситуацијама</p> <p>ПРИОРИТЕТ 2.3. Побољшавати раст становништва, стабилност породица и положај младих; Мјера 2.3.1. Подстицати наталитет и заштиту породица са дјецом; Мјера 2.3.2. Унапређивати репродуктивно здравље и област раног раста и развоја дјетета; 2.3.4. Промовисати толеранцију, ненасиље и родну равноправност у породици и друштву, и развијати програме социјалне укључености; Мјера 2.3.5. Унаприједити услове за развој и бављење спортом</p> <p>ПРИОРИТЕТ 2.5. Смањивати сиромаштво и социјалну искљученост; Мјера 2.5.1. Подржавати бољу циљаност социјалне заштите; Мјера 2.5.2. Побољшати социјалну укљученост маргинализованих група; Мјера 2.5.3. Унапређивати међусекторску сарадњу, инфраструктуру и компетенције пружалаца услуга социјалне заштите; Мјера 2.5.4. Побољшати позицију рањивих група на тржишту рада</p> <p>ПРИОРИТЕТ 3.6. Повећати отпорност на кризе; Мјера 3.6.3. Побољшати функционисање система заштите и спашавања од природних и других несрећа</p>
<p>Стратешки циљ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околице/животне средине</p> <p>Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса</p> <p>Приоритет 3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре</p> <p>Приоритет 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију</p>	<p>Стратешки циљ 3 Ресурсно ефикасан и одржив развој</p> <p>ПРИОРИТЕТ 3.1. Унапређивати заштиту и коришћење природних ресурса; Мјера 3.1.1. Подизати свијест о заштити околице/животне средине, климатским промјенама и нужности развоја зелених вјештина; Мјера 3.1.2. Унапређивати правни и институционални оквир регулације околице/животне средине и развој комуналне инфраструктуре; Мјера 3.1.4. Осигуравати одрживо коришћење водних ресурса; Мјера 3.1.7. Унапређивати интегрално управљање отпадом и систем циркуларне економије</p> <p>ПРИОРИТЕТ 3.2. Унапређивати квалитет ваздуха; Мјера 3.2.1. Смањивати емисију загађујућих материја и</p>

	<p>стакленичких гасова; Мјера 3.2.2. Смањивати негативан утицај сектора транспорта на околиш</p> <p>ПРИОРИТЕТ 3.3. Повећати енергетску ефикасност; Мјера 3.4.2. Повећавати удио обновљивих извора енергије у финалној потрошњи енергије</p>
Стратешки план руралног развоја БиХ 2018 - 2021 (оквирни документ)	
<p>Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса</p> <p>Приоритет 1.3. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја</p>	<p>Стратешки циљ: Побољшање квалитета живота у руралним подручјима кроз остваривање нових извора прихода и унапређење физичке инфраструктуре, друштвене укључености и доступности јавних услуга</p> <p>ПРИОРИТЕТ 1.1. Успостављање система за одрживо коришћење и одговорно управљање природним ресурсима; Мјера 1.1.1. Унапређење капацитета за одрживо коришћење пољопривредног земљишта и повезивање са прерађивачким капацитетима</p>
Стратешке смјернице за хармонизацију подршке развоју малих и средњих предузећа и предузетништва у БиХ за период 2021.– 2027. (радна верзија)	
<p>Стратешки циљ 1. Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса</p> <p>Приоритет 1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта</p>	<p>ПРИОРИТЕТ 1.2. Унапређење пословног амбијента; Мјера 1.2.1. Подршка развоју предузетништва; Мјера 1.2.2. Унапређење пословне инфраструктуре и промоција пословних зона; Мјера 1.2.3. Унапређење техничких и кадровских ресурса пружалаца пословних услуга; Мјера 1.2.4. Побољшање квалитета људских ресурса и успостављање динамичног тржишта рада усаглашеног са потребама привреде</p> <p>ПРИОРИТЕТ 1.3. Унапређење конкурентности прерађивачке индустрије; Мјера 1.3.1. Подршка увођењу нових и унапређењу постојећих технологија у прерађивачкој индустрији; Мјера 1.3.2. Увођење и подстицање иновација у привреди; Мјера 1.3.3. Подршка интернационализацији пословних активности и пласману производа прерађивачке индустрије на међународном тржишту</p>
Шумарски програм ФБиХ	
<p>Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса</p> <p>Приоритет 1.3. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Очување стабилности и унапређење шумских екосистема - Програм интегралне заштите шума - Вриједност шума и шумског земљишта
Приоритети за развој високог образовања у БиХ за период 2016. – 2026. година	
<p>Стратешки циљ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора</p> <p>Приоритет 2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима</p>	<p>Стратешки програм 1: Добро управљање и менаџмент; ПРИОРИТЕТ 1.3. Осигурање квалитета; ПРИОРИТЕТ 1.4. Научно-истраживачки рад</p> <p>Стратешки програм 2. Ресурси; ПРИОРИТЕТ 2.1: Усклађивање система образовања с ЕУ праксама; Мјера 2.1.1. Модернизација програма образовних институција у складу са потребама привреде</p>

	<p>Стратешки програм 3. Повезаност тржишта рада и високог образовања; ПРИОРИТЕТ 3.1. Модернизовати постојеће и повећати број студијских програма за квалификације које се траже на тржишту рада; ПРИОРИТЕТ 3.3. Истраживачком раду и иновацијама на ВШУ дати висок приоритет</p> <p>Стратешки програм 4: Стандарди квалификација, ПРИОРИТЕТ 4.2. Предвидјети посебну буџетску ставку за иновације наставних планова и програма на јавним ВШУ и успоставити механизме за консултације са студентима и субјектима пословног амбијента о изради програма и пратити реализацију промјена</p>
Стратегија прилагођавања на климатске промјене и нискоемисијског развојка БиХ за период 2020.-2030. (нацрт)	
<p>Стратешки циљ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине</p> <p>Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса</p> <p>Приоритет 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију</p>	<p>Стратешки циљ 1. Повећавање отпорности Босне и Херцеговине на климатску варијабилност и климатске промјене, при чему ће се обезбиједити остваривање развојних добити</p> <p>Стратешки циљ 2. Постизање највише вриједности и престанак раста годишњих вриједности емисија гасова стаклене баште у Босни и Херцеговини отприлике 2025. године, на нивоу који је испод просјека емисија по глави становника у ЕУ27</p>
Стратегија борбе против дијабетеса у ФБиХ 2014. – 2024.	
<p>Стратешки циљ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора</p> <p>Приоритет 2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите</p>	<p>Стратешки циљ 2. Унаприједити рано откривање дијабетеса</p> <p>ПРИОРИТЕТ 2.3: Унапређење система интегрисаних здравствених услуга; Мјера 2.3.1. Подршка материјално-техничкој опремљености здравствених установа; Мјера 2.3.2. Подршка доношењу и имплементацији јавних политика превенције болести; Мјера 2.3.3. Подршка успостављању и развоју високодиференцираних и специјализованих услуга у систему терцијарне здравствене заштите</p>
Стратегија управљања водама ФБиХ 2010. – 2022.	
<p>Стратешки циљ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине</p> <p>Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса</p>	<p>Стратешки циљ 3. Побољшање ефикасности, унапређење транспарентности и повећање одговорности у управљању водама</p> <p>ПРИОРИТЕТ 3.1: Подршка примјени интегралног система управљања животном средином и простором; Мјера 3.1.1. Заштита природног наслеђа и биоразноликости, земљишта, шума, изворишта и вода, биљних и животињских врста; Мјера 3.1.2. Успостава одрживог система управљања отпадом у складу са кључним ЕУ принципима</p> <p>ПРИОРИТЕТ 3.2: Развој комуналне и јавне инфраструктуре на принципима одрживог околишног развоја; Мјера 3.2.1. Подршка доношењу просторно-планских докумената на нивоу јединица локалне самоуправе и управљање простором и Мјера 3.2.2. Проширење и модернизација капацитета јавне и комуналне инфраструктуре и објеката</p>

	<p>Стратешки циљ 6: Повећање обухвата и побољшање јавног водоснабдијевања</p> <p>Стратешки циљ 8: Постизање и одржавање доброг стања површинских и подземних вода у циљу заштите водене флоре и фауне и потреба корисника вода</p>
Акциони план Владе Федерације Босне и Херцеговине за спречавање и борбу против тероризма у Федерацији Босне и Херцеговине 2020. - 2025. године	
<p>Стратешки циљ 2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора</p> <p>Приоритет 2.4. Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и сигурности друштва</p>	<p>Подциљ Стратегије ПЦ4: Одговор/реакција на могуће терористичке нападе</p>
Транспортна Стратегија Федерације Босне и Херцеговине 2016.-2030.	
<p>Стратешки циљ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине</p> <p>Приоритет 3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре</p>	<p>Стратешки циљ: Задовољавање потреба у смислу одржавања, унапређења и развоја транспортне инфраструктуре</p> <p>Подциљеви: Уклањање уских грла на путевима са малим брзинама; развој регионалне мреже путева; проширење капацитета аеродрома.</p>
Оквирна енергетска стратегија БиХ до 2035.	
<p>Стратешки циљ 3. Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша/животне средине</p> <p>Приоритет 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију</p>	<p><i>Стратешки приоритет:</i> коришћење ресурса <i>Специфична стратешка смјерница:</i> Одговарајуће коришћење и управљање потенцијалима обновљивих извора енергије те постизање већег удјела чишће енергије у сектору електричне енергије, гријању и хлађењу те транспорту кроз израду акционих планова</p> <p><i>Стратешки приоритет:</i> Ефикасно коришћење енергије <i>Специфична стратешка смјерница:</i> Даљи развој и спровођење мјера енергетске ефикасности у подручју уштеда за финалну потрошњу зградарства, индустрије, транспорта и осталих подручја према новој Директиви 2012/27/ЕУ</p> <p><i>Специфична стратешка смјерница:</i> Промоција и експанзија система даљинског гријања и високо ефикасне когенерације коришћењем отпадне топлине, отпада и обновљивих извора енергије гдје год је то могуће и економски исплативо</p>
Стратегија реформе јавне управе у Федерацији БиХ	
<p>Стратешки циљ 1. Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса</p> <p>ПРИОРИТЕТ 1.4. Ефикасна јавна управа, финансије и правосуђе</p>	<p>Циљ: Институционално комуницирање - Развити јавну управу на начин да она буде транспарентнија, отворенија, видљивија и одговорнија у складу с европским стандардима.</p>
Стратегија комуницирања институција у БиХ о процесу приступања ЕУ-у	
<p>Циљ новог приступа који се предвиђа стратегијом је постизање:</p>	<p>Мјера 1.4.1. Компетентна, доступна и ефикасна јавна управа</p>

- отворености и транспарентности институција/носиоца комуникационих активности у процесу европских интеграција и континуиране размјене информација међу њима;
- синхронизованог комуницирања актера/партнера о процесу приступања БиХ ЕУ-у;
- укљученост и заинтересованост циљних јавности;
- разумијевања процеса европских интеграција;
- разумијевања реформских активности.

7.2. Сажети преглед Стратегије развоја ХНК-а

Редни број и ознака	Индикатор	Извор индикатора	Полазна вриједност	Циљна вриједност	Укупно (КМ)	Буџети (КМ)	Остали извори (КМ)
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1. Динамичан економски развој уз одрживо коришћење ресурса	Ниво развијености – индекс/ранг	ФЗЗП Р	1,2 (2)	1,3 (2)	134.900.000	90.500.000	44.400.000
	Индустријска производња - индекс	ФЗЗП Р	97,5	105			
	Просјечан број запослених	ФЗЗП Р	552.013	70.000			
	Нето плата - просјечна у КМ	ФЗЗП Р	11.011	1.400			
	Број пословних субјеката – број са стањем 31.12.	ФЗЗП Р	14.200	16.000			
	Покривеност увоза извозом (%)	ФЗЗП Р	49,9	60			
1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта	Број пословних субјеката	ФЗЗП Р	17.593	20.000	20.800.000	17.200.000	3.600.000
	Вриједност извоза ХНК-а	ФЗС	721.180.000	1.000.000.000			
	Број запослених у прерађивачкој индустрији	ФЗС	7.546	8.000			
1.1.1. Унапређење пословног амбијента кроз смањење административних препрека и јачање институционалне подршке постојећим и новим пословним субјектима	Број актуелних донесених просторних планова на нивоу ХНК-а	МГПУ	5	11	5.000.000	3.300.000	1.700.000
	Функционалан једношалтерски систем регистрације пословних субјеката	МПУЛ С И (ЈЛС)	0	1			
	Број основаних привредних субјеката од стране ино-улагача	Општински суд (регистар правних лица)	548	650			
1.1.2. Подржати унапређење конкурентности постојећих и нових предузећа и обрта	Број подржаних новооснованих привредних субјеката	МП	22	154	2.100.000	2.100.000	0
	Вриједност реализованих средстава подршке за нове почетничке подухвате, обрте, ТСО, социјалне предузетнике, младе	МП	205.000	1.450.000			

	предузетнике и жене предузетнице.						
	Број укупно подржаних субјеката мале привреде	МП	110	700			
1.1.3. Подржати повезивање привреде и научно-истраживачих институција	Број припремљених и реализованих заједничких пројеката привреде, универзитета и научно-истраживачких института	МПНК С	0/0	10/5	1.000.000	700.000	300.000
	Број склопљених меморандума о сарадњи на реализацији заједничких активности између привредних субјеката и универзитета	МП и МПНК С	0	7			
1.1.4. Подршка успостави и развоју пословних зона и предузетничких потпорних институција	Урађена анализа стања, потреба, потенцијала и могућности развоја предузетничке инфраструктуре ХНК-а	МП	0	1	3.000.000	2.800.000	200.000
	Вриједност реализованих средстава за подршку предузетничким потпорним институцијама	МП	120.000 КМ	840.000 КМ			
	Број предузетничких потпорних институција на подручју ХНК-а	МП	1	12			
1.1.5. Подршка за јачање капацитета и развој иновативних дигиталних рјешења извозно оријентисаних предузећа стратешких области прерађивачке индустрије и предузећа у софтверској дјелатности	Број предузећа корисника средстава из Револвинг фонда за подршку мале привреде ХНК-а	МП	0	12	8.000.000	6.600.000	1.400.000
	Вриједност реализованих финансијских средстава усмјерених за подршку модернизацији – дигитализацији, технолошком развоју пословних процеса	МП	740.000	5.180.000			
	Број предузећа корисника подршке из сектора прерађивачке индустрије и ИТ индустрије	МП	60	300			
1.1.6. Јачати интернационализацију и укључивање у глобалне ланце вриједности (кластери)	Број кластера који дјелују на подручју ХНК-а	МП	4	7	1.000.000	1.000.000	0
	Број привредних субјеката покренутих од стране дијаспоре на подручју ХНК-а	МП - ИНТЕРА ТП МОСТАР	8	20			
	Број одржаних предузетничких сусрета на подручју ХНК-а	МП	1	7			
1.1.7. Ослобађање	Број корисника мјере	СЗЗ ХНК-а	0	140	700.000	700.000	0

послодаваца од плаћања пореза и доприноса за новозапослене раднике који стичу прво радно искуство	Број додатно запослених лица унутар подржаних послодаваца	СЗЗ ХНК-а	0	70			
ПРИОРИТЕТ 1.2.Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја	Број регистрованих пословних субјеката у пољопривреди, шумарству и рибарству (основна правна лица и обрти)	ФЗС	652	800	101.200.000	69.100.000	32.100.000
	Број регистрованих обрта у П/Ш/Р	ФЗС	473	600			
	Остварене инвестиције у П/Ш/Р	ФЗС	8.193.000	9.000.000			
1.2.1.Одржива пољопривреда	Просјечна плата пољопривреде, шумарства, водопривреде	МПШ В	713 КМ	850 КМ	42.000.000	14.000.000	28.000.000
	Остварене инвестиције у пољопривреди у нова стална средства у 000 КМ	МПШ В	8.193 КМ	11.000 КМ			
	Нови насади у хектарима	МПШ В	70 ха	200 ха			
1.2.2. Одрживо коришћење водних ресурса и шума	Број донесених законских прописа, спроведбених планова, пројектне документације	МПШ В	2	Мин 5	45.000.000	45.000.000	0
	Број проведених поступака и додјелих концесија	МПШ В	15	50			
	Јачање кадровске структуре сектора вода / повећање броја и едукација постојећег кадра	МПШ В	2	4 нова службеника / 10 едукација			
	Вриједност подржаних пројеката за одрживо управљење шумама	МПШ В	0	20% повећање			
1.2.3. Квалитет и конкурентност пољопривредно-прехранбене производње	Број одржаних манифестација као подршка пољопривреди и повећању конкурентности пољопривредног сектора	МПШ В	19	25% повећање	1.800.000	1.800.000	0
	Извоз (000 КМ)	МПШ В	721.180 КМ	850.000 КМ			
	Регистрована дигитална тржница - број ППГ-а који пласирају на дигиталној тржници	МПШ В	100	1.000			
1.2.4. Одрживи рурални развој	Регистар пољопривредних газдинстава (ППГ-а)	МПШ В	5.684	6.500	9.300.000	6.500.000	2.800.000
	Број подржаних пољопривредних произвођача за органску пољопривредну производњу	МПШ В	0	5% од подстицаја, за органску производњу			

1.2.5. Успоставити функционалне савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју пољопривреде, шумарства и водопривреде	Број корисника савјетодавних услуга у пољопривреди, водопривреди и шумарству	МПШ В	2.500	3.500	3.100.000	1.800.000	1.300.000
	Број одржаних стручних скупова, конференција, симпозијума, семинара и сајмова у области пољопривреде, водопривреде и шумарства	МПШ В	80	150			
ПРИОРИТЕТ 1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа ХНК-а	Број ноћења туриста	ФЗС	607.500	4.000.000	7.700.000	800.000	6.900.000
	Број смјештајних објеката 4* и 5*	ФМО ИТ	52	100			
	Број студената туризма на подручју ХНК-а	МПНК С ХНК-а	220	460			
1.3.1. Развој нових и квалитетних садржаја туристичке понуде	Број ноћења туриста у ХНК-у	ФЗС	607.500	4.000.000	4.600.000	450.000	4.150.000
	Број категорисаних смјештајних објеката 4* и 5*	ФМО ИТ	52	100			
	Просјечна дужина боравка туриста	Израч ун	1,9 дана	5 дана			
1.3.2. Промоција и брендирање ХНК-а као препознатог и пожељног туристичког одређишта	Стратегија развоја туризма ХНК-а 2022.-2030.	Влада ХНК-а	0	1	600.000	150.000	450.000
	Годишњи број наступа на сајмовима ТЗ ХНК-а	ТЗ ХНК-а	15	25			
	Број посјетилаца веб-сајта ХНК-а	ТЗ ХНК-а	Цца. 50 хиљ.	500 хиљ.			
	Досег ТЗ ХНК-а на друштвеним медијима/дигиталним каналима (ФБ и ИГ)	ТЗ ХНК-а	ФБ – 1.050 ИГ - 0	ФБ – 100 хиљ. ИГ – 10 хиљ.			
1.3.3. Повезивање туризма и пољопривреде	Број сеоских газдинстава која се баве пружањем услуга смјештаја и припремањем и послуживањем хране и пића	ТЗ ХНК-а	15	50	1.300.000	100.000	1.200.000
1.3.4. Развој људских потенцијала у туризму	Број ученика уписаних у средње туристичко-угоститељске школе	МОНК С	667	800	1.200.000	100.000	1.100.000
	Број студената туризма на подручју ХНК-а	МОНК С	220	450			
ПРИОРИТЕТ 1.4. Ефикасна јавна управа, финансије и правосуђе	Унапријеђен и функционалан систем управљања интегралним развојем на нивоу ХНК-а	Кабинет предсједника Владе ХНК-а	ДА	НЕ	5.200.000	3.400.000	1.800.000
	Број одобрених апликација за финансирање развојних приоритета ХНК-а из екстерних извора	МФ	4	30			
	Функционални контролни механизми за спроведбу превентивних мјера за смањење могућности за настанак коруптивних појава у	Кабинет предсједника Владе ХНК-а	НЕ	ДА			

	институцији, односно за спроведбу плана интегритета						
1.4.1. Компетентна, доступна и ефикасна јавна управа	Функционално тијело за послове развојног планирања и управљање развојем	МПУЛ С	НЕ	ДА	1.000.000	700.000	300.000
	Приходи од управљања имовином ХНК-а	МФ	21.500.000	30.000.000			
1.4.2. Транспарентност у управљању јавним финансијама	Имплементација и унапређење програмског буџетирања	МФ	НЕ	ДА	800.000	500.000	300.000
	Висина непореских прихода	МФ	9.631.000 КМ	14.000.000 КМ			
1.4.3. Ефикасно и дјелотворно правосуђе и правни систем	Просјечно трајање судских поступака	МПУЛ С	443,9	374	2.000.000	1.500.000	500.000
	Број едукованих стечајних судија и управника	МПУЛ С	4	5			
	Износ средстава уложен у побољшање услова рада и дигитализацију услуга и процеса	МПУЛ С	61.498,59	126.000,00			
1.4.4. Борба против корупције	Функционално професионално тијело за спречавање корупције	МПУЛ С	НЕ	ДА	1.400.000	700.000	700.000
	Број израђених планова интегритета у кантоналним органима управе	МПУЛ С	0	1*(за сваки орган)			
	Број израђених планова интегритета у општинском/кантоналном суду	МПУЛ С	5	5			
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора	Број ученика на 1.000 становника				108.300.000	68.950.000	39.350.000
	- Основно образовање	ФЗЗП Р	83	85			
	- Средње образовање		34	40			
	Број становника на						
	- 1 доктора	ФЗЗП Р	314	250			
	- 1 стоматолога		3.444	2.700			
	Просјечна нето пензија	ФЗС	465	510			
	Стопа регистроване незапослености, %	ФЗЗП Р	34.6%	29.0%			
Стопа образовања становништва	ФЗС	1,46	2.0				
2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима	% опремљености образовних установа	МПНК С	50%	90%	8.200.000	5.850.000	2.350.000
	Број ученика ОШ на 1 рачунар	МПНК С	20	5			
	Број ученика СШ на 1 рачунар	МПНК С	10	2			
	Одређена висина студентског стандарда	МПНК С	НЕ	ДА			
2.1.1. Јачање инфраструктурних, техничких и	% реконструисаних основних и средњих школа	МПНК С	50%	90%	1.300.000	1.000.000	300.000

дигиталних капацитета за васпитање и образовање	Усвојени стратешки документи из области образовања	МПНК С	НЕ	ДА			
	Број инфраструктурних објеката у оквиру кампуса Свеучилишта и Универзитета	МПНК С	30	50			
	Број рачунара које користе ученици на 100 ученика (укупно основна + средња)	МПНК С	5	10			
	Обухват школа које користе електронске дневнике	МПНК С	0	100%			
2.1.2. Побољшати квалитет основног, средњег и високог образовања	Број имплементираних наставних планова и програма на основи резултата учења за све нивое образовања	МПНК С	0	5	1.650.000	1.250.000	400.000
	Број изграђених, реконструисаних и опремљених објеката васпитно-образовних установа	МПНК С	0	4			
	Број усвојених стратешких документа	МПНК С	1	4			
2.1.3. Јачање капацитета научно-истраживачких и високообразовних институција у складу с ЕУ нормама	Ниво истраживачко-развојних пројеката у сарадњи с привредом	МПНК С	20%	50%	4.000.000	3.000.000	1.000.000
	Број програма за усавршавање и мобилност професора	МПНК С	0	50			
	Број нових студијских програма	МПНК С	0	20			
	Ниво инфраструктурних и техничких капацитета у образовним установама	МПНК С	50%	80%			
	Донесена стратегија научног и технолошког развоја ХНК-а	МПНК С	НЕ	ДА			
	Број формираних научно-технолошких паркова на подручју ХНК-а	МПНК С	0	2			
	Центар за економско-друштвена истраживања	МПНК С	НЕ	ДА			
2.1.4. Јачање укључености у предшколско васпитање, иновативне и креативне потенцијале ученика и студената	Удио укључене дјеце у предшколско образовање барем годину прије обавезног образовања	МПНК С	70%	100%	1.000.000	500.000	500.000
	% модернизованих основношколских и средњошколских програма	МПНК С	0	100%			
	% средњошколаца и студената који похађају праксу за вријеме студија у трајању преко мјесец дана	МПНК С	10%	50%			
	% студената и професора који учествују у међународним програмима и иновативним пројектима	МПНК С	10%	50%			

2.1.5. Развој цјеложивотног учења	Капацитет инфраструктурних објеката који имају намјену за цјеложивотно учење	ФЗС	н/д	н/д	250.000	100.000	150.000
	Број програма образовања одраслих	МПНК С	0	20			
	Број регистрованих и сертификованих установа за ЦО	МПНК С	1	4			
	% samozapošljavanja кроз преквалификацију занимања	МПНК С	0	50%			
Приоритет 2.2. Унапређење културе и спорта	% инвестиција у културу	МПНК С	30%	70%	18.000.000	17.500.000	500.000
	% инвестиција у спорт	МПНК С	30%	70%			
2.2.1. Јачање капацитета културе	Број активних културних институција	МПНК С	31	50	8.000.000	7.500.000	500.000
	Број културних манифестација, фестивала, изложби и др.	МПНК С	40	100			
	Број запослених у културном сектору (умјетност, забава и рекреација)	МПНК С	1.453	2.500			
2.2.2. Подршка даљњем развоју спорта	Број спортско- рекреативних зона	МПНК С	15	30	8.000.000	8.000.000	0
	Заступљеност већине спортова	МПНК С	60%	90%			
	Број регистрованих спортских клубова/удружења	МПНК С	134	200			
	Усвојена стратегија развоја спорта	МПНК С	НЕ	ДА			
2.2.3. Јачање културе и спорта кроз туризам	% туриста културног туризма	МПНК С МТТЗ О	50%	80%	2.100.000	1.600.000	500.000
	% туриста спортско- рекреативног туризма	МПНК С МТТЗ О	20%	50%			
	Број нових послова у области спортског и културног туризма	МПНК С МТТЗ О	0	50			
Приоритет 2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите	Стопа наталитета на 1.000 становника	МЗРС З	7.50	12	42.000.000	29.000.000	13.000.000
	% инклузија ЛСИ у друштво	МЗРС З	10%	50%			
	% додатно едукованих и обучених запосленика у центрима за социјални рад	МЗРС З	60%	100%			
	Број општина и градова у ХНК-у у којима је формирано вијеће младих	МПНК С	4	10			
2.3.1. Унапређење система здравствене заштите	% реконструкција здравствених установа	МЗРС З	60%	100%	15.000.000	10.500.000	4.500.000
	% становништва обухваћеног здравственим осигурањем	МЗРС З	90%	100%			
	% опремљености здравствених установа	МЗРС З	60%	100%			
	Број опремљених лабораторија за брзу	МЗРС З	1	3			

	детекцију заразних болестих						
	Информатички увезана примарна, секундарна и терцијарна здравствена заштита	МЗРС 3	60%	100%			
	% здравствених установа укључених у јединствен информациони систем	МЗРС 3	60%	100%			
2.3.2. Унапређење система социјалне заштите и инклузија дјеце са потешкоћама у развоју и лица с инвалидитетом	Број удружења чија је примарна задаћа социјални рад	МЗРС 3	122	200	15.000.000	10.500.000	4.500.000
	% активног стручног особља у центрима за социјални рад	МЗРС 3	60%	100%			
	Усвојена стратегија социјалног укључивања	МЗРС 3	НЕ	ДА			
	Успостављена база података пружалаца социјалних услуга (јавних институција и организација)	МЗРС 3	НЕ	ДА			
	Израђен регистар ЛСИ-а (лица са инвалидитетом)	МЗРС 3	НЕ	ДА			
	Износ финансијских средстава за удружења ЛСИ-а (годишње)	МЗРС 3	30.000	100.000			
2.3.3. Јачање институционалних капацитета у подручју имплементације политике према младима	Број основаних вијећа младих	МПНК С	4	10	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	Износ годишњег нивоа издвајања за средства за рад вијећа младих	МПНК С	0	100.000			
	Израђена и усвојена стратегија према младима	МПНК С	НЕ	ДА			
	Број омладинских организација које проводе едукацијске програме	МПНК С	177	250			
2.3.4. Јачање сарадње јавног и невладиног сектора	Израђена и усвојена Стратегија развоја невладиних организација	МП	НЕ	ДА	3.000.000	1.500.000	1.500.000
	% суфинансирања развојних пројеката НВО-а	МФ	20%	40%			
	Формирано координационо тијело НВО-а на нивоу ХНК-а	МП	НЕ	ДА			
2.3.5. Унапређење система подршке борачкој популацији	Број стамбено збринутих бораца и ратних војних инвалида те породица погинулих	МБ	77	500	4.000.000	3.500.000	500.000
	Број борачких удружења/задруга	МБ	22	40			
	Износ финансирања удружења и задруга	МБ	479.180,00	1.000.000			
Приоритет 2.4. Јачати капацитете за управљање	% Опремљен и модернизован центар цивилне заштите	ЦЦЗВ	50%	90%	40.000.000	17.000.000	23.000.000

природним и другим ризицима и сигурности друштва	Број евидентираних казnenих дјела	МУП	9,29	600			
2.4.1. Унапређење система управљања кризама, заштите и спасавања од природних и других непогода	% модернизован центар цивилне заштите	УЦЗВ	60%	90%	5.000.000	3.000.000	2.000.000
	Број учесника едукације система заштите и спасавања	УЦЗВ	0	200			
	Број опремљених тимова за заштиту и спасавање	УЦЗВ	1	10			
2.4.2. Модернизација и осигурање кључне инфраструктуре за оптимално функционисање	% изграђена приступна путна мрежа	УЦЗВ МПВ Ш	30%	50%	5.000.000	4.000.000	1.000.000
	Изграђен водоводни систем у подручјима са високим ризиком од пожара	УЦЗВ МПВ Ш	НЕ	ДА			
2.4.3. Унапређење система безбједности	Број евидентираних казnenих дјела	МУП	929	600	30.000.000	10.000.000	20.000.000
	Број евидентираних саобраћајних несрећа	МУП	2029	1850			
	% инфраструктурна и технолошка модернизација система безбједности	МУП	60%	90%			
	Број новозапослених полицијских службеника	МУП	0	400			
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: Управљање ресурсима и услугама екосистема у складу са постојећим капацитетима околиша	Степен прикључености на систем водоснабдијевања (%)	АВЈП М (План управљања)	72,76%	85%	104.300.000	67.000.000	37.300.000
	Степен прикључености на систем одводње отпадних вода (%)	АВЈП М (План управљања)	41,5%	60%			
	Покривеност услугама одвоза комуналног отпада (%)	МГПУ /МТТЗ О	77%	85%			
	Број реконструисаних и утопљених објеката/установа (број)	Влада ХНК-а	45	90			
Приоритет 3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса	Број нових израђених/усвојених докумената из области заштите околиша/животне средине	МТТЗ О	0	5	22.500.000	7.500.000	15.000.000
	Број нових мониторинг програма компоненти околиша/животне средине	МТТЗ О	0	5			
	Број дозвола из Регистра околишних дозвола МТТЗО и ФМОИТ	МТТЗ О	61	+20%			
3.1.1. Мониторинг околиша/животне средине и успостава околишног	Израђене нове студије и проведена теренска истраживања	МТТЗ О	0	5	5.500.000	1.500.000	4.000.000
	Успостављен информациони систем заштите	МТТЗ О	Не	Да			

информационог система	околиша/животне средине (ИСЗО ХНК-а)						
	Израђен регистар загађивача ХНК-а	МТТЗ О	Не	Да			
3.1.2. Подстицање сарадње, израде и хармонизације стратешко-планске документације у области заштите околиша/животне средине	Број нових пројектних приједлога за међународне пројекте у области заштите околиша/животне средине	МТТЗ О	0	5	7.000.000	3.000.000	4.000.000
	Број реализованих пројеката јачања свијести о заштити околиша/животне средине	МТТЗ О	41	100			
3.1.3. Јачање самоодрживости заштићених подручја	Нове понуде у заштићеним подручјима	МТТЗ О	НЕ	ДА	10.000.000	3.000.000	7.000.000
	Број нових пројеката у заштићеним подручјима	МТТЗ О	0	10			
	Број нових промотивних материјала о заштићеним подручјима ХНК-а	МТТЗ О	0	15			
Приоритет 3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре	Број модернизованих регионалних путева	МСВ	-	11	61.000.000	49.200.000	11.800.000
	Број финансираних пројеката из области јачања свијести о рециклирању и смањењу настанка отпада	МТТЗ О	41	120			
	Модернизован систем земљишне администрације	УГИП	НЕ	ДА			
3.2.1. Унапређење саобраћајне инфраструктуре	Дужина аутопутева (км)	Аутоп утеви ФБиХ, МСВ	10.25	105.9	36.000.000	36.000.000	0
	Дужина модернизованих магистралних и регионалних путева (км)	ФЗПР, МСВ	0	160			
	Стопа смртности услед повреда у саобраћајним несрећама (на 100.000 становника) (%)	МПУЗ О	8	5			
3.2.2. Подстицање рјешења одрживог управљања отпадом и отпадним водама	Удио рециклованог (комуналног и опасног) отпада (%)	ЈЛС, МГПУ	6	10	20.000.000	11.000.000	9.000.000
	Усвојен План управљања отпадом ХНК-а (2021.-2026.)	МТТТ ЗО	НЕ	ДА			
	Удио ЈСЛ-а покривених системима третмана отпадних вода	ЈЛС, МГПУ	44%	65%			
3.2.3. Подстицање одрживог и околишно прихватљивог просторног планирања	Успостављена база дигитализованих просторних података	МГПУ	НЕ	ДА	5.000.000	2.200.000	2.800.000
	Израђен регистар просторних јединица по ЈСЛ-има (Мостар, Јабланица, Прозор/Рама, Коњиц, Столац, Чапљина и Равно)	УГИП	НЕ	ДА			

	Број постављених упита према Геопорталу ХНК-а на годишњем нивоу	УГИП	35.624	250.000			
Приоритет 3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију	Износ утрошених средстава за пројекте јачања енергетске ефикасности јавних објеката (КМ)	Влада ХНК-а	11.616.16 1.38	40.000.00 0	20.800.000	10.300.000	10.500.00 0
	Број нових програма јачања свијести о ЕЕ-у и ОИЕ-у	ФЗО	0	20			
	Број уговора о концесији за ОИЕ	МП	19	35			
3.3.1. Побољшање енергетске ефикасности јавних објеката	Број утопљених школа	Влада ХНК-а	32	60	20.000.000	10.000.000	10.000.00 0
	Број утопљених здравствених и других јавних установа	Влада ХНК-а	12	20			
	Број утопљених стамбених објеката	Влада ХНК-а	1	5			
3.3.2. Повећање удјела производње електричне енергије из обновљивих извора	Производња електричне енергије из фотонапонских и вјетроелектрана (МВтх/год)	ОИЕИ ЕК	2078	+20%	800.000	500.000	300.000
	Број нових концесија за објекте ОИЕ-а	МП	14	130			

7.3. Детаљан преглед мјера

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта
Назив мјере	1.1.1. Унапређење пословног амбијента кроз смањење административних препрека и јачање институционалне подршке постојећим и новим пословним субјектима
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је да се, кроз унапређење регулаторног окружења те осигурања предуслова за лакшу регистрацију пословних субјеката, издавања дозвола, јединствене регистре и слично, подстакну домаћи и страни инвеститори за реализацију инвестиција на подручју ХНК-а.
	Активности мјере
	Активности мјере укључују: <ol style="list-style-type: none"> Израду и доношење просторног плана ХНК-а и просторних планова градова/општина ХНК-а, Иницирање побољшања правно-регулаторног оквира у складу са потребама МСП-а и хармонизације прописа са вишим нивоима власти те измјене кантоналних закона о

	<p>административним и судским таксама у циљу смањења трошкова регистрације,</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Успоставу функционалног једношалтерског система регистрације пословних субјеката, добијање потребних дозвола и омогућавање онлине регистрације пословних субјеката уз јединствен регистар пословних субјеката и лиценцирање, 4. Успоставу катастра некретнина у општинама у којима не постоје поуздани подаци о некретнинама и правима над њима (највећи дио подручја општина: Прозор-Рама, Столац и Неум, брдски дио подручја града Мостара и мањи дио подручја општина Равно и Коњиц), 5. Унапређење регулативе у циљу смањења обима потребне документације за издавање урбанистичке и грађевинске сагласности, 6. Успоставу централног регистра инфраструктурних планова (електро, водоводне, телекомуникационе, канализационе и др. инфраструктуре), 7. Укидање обавезе прибављања сагласности о намјени пословног простора (измјена општинске регулативе), 8. Подршку успостави cjеловите <i>vaucher</i> схеме савјетодавних услуга за МСП-е и обрте, 9. Промоцију инвестицијских могућности у ХНК, 10. Успостављање базе инвестиција у ХНК-у. 				
<p>Индикатори за мониторинг резултата мјере</p>	<p>Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)</p>	<p>Полазне вриједности (2019.)</p>	<p>Циљне вриједности и (2027.)</p>	<p>Извор верификације</p>	
	<p>– Број актуелних донесених просторних планова на нивоу ХНК-а</p>	<p>5</p>	<p>11</p>	<p>МГПУ</p>	
	<p>- Функционалан једношалтерски систем регистрације пословних субјеката</p>	<p>0</p>	<p>1</p>	<p>МПУЛС И (ЈЛС)</p>	
	<p>- Број основаних привредних субјеката од стране ино-улагача</p>	<p>548</p>	<p>650</p>	<p>Општински и суд (регистар правних лица)</p>	
<p>Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета</p>	<p>Развојни ефекат мјере укључује смањење незапослености на подручју ХНК-а, кроз оснивање нових пословних субјеката, и јачање конкурентности привреде ХНК-а кроз унапређење услова за инвестирање и пословног амбијента у којем привредни субјекти лакше и ефикасније обављају пословање.</p>				
<p>Индикативна финансијска конструкција са</p>	<p>Укупно (КМ)</p>	<p>Буџетска средства (КМ)</p>	<p>Кредитна средства (КМ)</p>	<p>Средства ЕУ-а (КМ)</p>	<p>Остали извори (КМ)</p>

изворима финансирања	5.000.000	3.300.000	/	/	1.700.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство грађења и просторног уређења ХНК-а (МГР)				
Носиоци мјере	Министарство грађења ХНК-а, Министарство правосуђа ХНК-а (МПР) Министарство привреде ХНК-а (МП) , Влада и Скупштина ХНК-а, ЈЛС-ови на подручју ХНК-а – одјели за привреду и просторно уређење, градска/општинска вијећа на нивоу ХНК-а				
Циљне групе	Потенцијални и постојећи предузетници, Привредна комора ХНК-а, Обртничка комора ХНК-а, домаћи и страни инвеститори, бх. дијаспора				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА			
Приоритет	1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта			
Назив мјере	1.1.2. Подржати унапређење конкурентности постојећих и нових предузећа и обрта			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ мјере је створити услове за оснивање нових те очување, раст и развој постојећих привредних субјеката и развој различитих типова и врста предузетничке активности, уз подршку унапређењу конкурентности привредних субјеката кроз стандардизацију пословања.			
	Активности мјере			
	Активности мјере укључују: <ul style="list-style-type: none"> - Подршку предузетницима почетницима, - Подршку обртима, старим и традиционалним дјелатностима, посебно сертификацији традиционалних заната, - Подршку социјалном предузетништву, - Подршку предузетништву младих, - Подршку женском предузетништву, - Подршку примјени међународних стандарда и добровољној сертификацији. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности и (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	- Број подржаних новооснованих привредних субјеката	22	154	МП

	- Вриједност реализованих средстава подршке за нове почетничке подухвате, обрте, ТСО, социјалне предузетнике, младе предузетнике и жене предузетнице.	205.000	1.450.000	МП	
	- Број укупно подржаних субјеката мале привреде	110	700	МП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Мјера ће допринијети оснивању нових и расту и развоју привредних субјеката на подручју ХНК-а, јачању конкурентности сектора МСП-а и обртништва, повећању броја нових радних мјеста те свеукупном привредном развоју ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	2.100.000	2.100.000	/	/	/
Период имплементације мјере	2021.-2027.година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство привреде ХНК-а, Привредна комора ХНК-а, Обртничка комора ХНК-а, ИНТЕРА Технолошки парк				
Циљне групе	Обртници, мала и средња предузећа, потенцијални предузетници (запослене и незапослене особе са подручја ХНК-а које желе покренути властити бизнис), удружења предузетника и обртника				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта
Назив мјере	1.1.3. Подржати повезивање привреде и научно-истраживачких институција
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је да се, кроз подршку повезивању привреде и научно-истраживачких институција, допринесе бољој сарадњи у реализацији развојних пројеката, инвестиција и сл. те тиме и унапређењу квалитета живота и пословања на подручју ХНК-а.
	Активности мјере
	Активности мјере укључују: - Подршку заједничким пројектима привреде, универзитета и научно-истраживачких института те технолошких паркова,

	<ul style="list-style-type: none"> - Подршку оснивању и раду струковних удружења кроз издавање научних часописа, одржавање конференција и др., а све у сарадњи са свеучилиштима, институтима, струковном и академском заједницом, - Подршку сарадњи универзитета и привреде: „Јачање високо-технолошког образовања кроз више студената, бољу опрему и инфраструктуру.“ 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједност и (2019.)	Циљне вриједност и (2027.)	Извор верификације	
	- Број припремљених и реализованих заједничких пројеката привреде, универзитета и научно-истраживачких института	0/0	10/5	МПНК С	
	- Број склопљених меморандума о сарадњи на реализацији заједничких активности између привредних субјеката и универзитета	0	7	МП и МПНК С	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере је стварање квалитетнијих услова подршке оснивању нових и развоју постојећих привредних субјеката и, кроз подршку развојних пројеката и инвестиција, подржати економски развој ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.000.000	700.000	/	/	300.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство привреде ХНК-а и Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а.				
Циљне групе	Универзитети, научни институти и друге научно-истраживачке институције, привредни субјекти ХНК-а, удружења студената, удружења предузетника и обртника				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.1.Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта

Назив мјере	1.1.4. Подршка успостави и развоју пословних зона и предузетничких потпорних институција				
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања*	Циљ мјере				
	Циљ ове мјере јест креирање повољног пословног амбијента у свим општинама/градовима на подручју ХНК-а, гдје ће се, кроз функционалну мрежу предузетничких потпорних институција и пословних зона, олакшати улазак у предузетништво, подржавати развој предузећа свих величина те генерисати специфично знање корисно за све привредне субјекте.				
	Активности мјере				
	Активности мјере укључују: <ul style="list-style-type: none"> • Подршка изградњи и унапређењу пословних зона у свим јединицама ЈЛС-а на подручју ХНК-а, • Подршка изградњи и унапређењу предузетничких потпорних институција (развојне агенције, предузетнички центри, пословни инкубатори, предузетнички акцелератори, пословни паркови, научно-технолошки паркови, центри компетенција, кластер), • Подршка успостави бизнис центара и центара за предузетништво младих у општинама Прозор-Рама, Јабланица, Читлук и Коњиц, • Подршка програмима унапређења које реализује Обртничка комора ХНК-а, • Подршка програмима унапређења које реализује Привредна комора ХНК-а. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	- Урађена анализа стања, потреба, потенцијала и могућности развоја предузетничке инфраструктуре ХНК-а	0	1	МП	
	- Вриједност реализованих средстава за подршку предузетничким потпорним институцијама	120.000 КМ	840.000 КМ	МП	
	- Број подржаних предузетничких потпорних институција на подручју ХНК-а	1	12	МП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере је стварање подстицајног пословног амбијента који ће довести до повећања предузетничке активности, раста прихода и броја запослених, односно свеукупног економског развоја градова/општина на подручју ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)

изворима финансирања	3.000.000	2.800.000	/	/	200.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а, ЈЛС				
Носиоци мјере	Министарство привреде ХНК-а, ЈЛС				
Циљне групе	Субјекти предузетничке инфраструктуре, обртници, МСП, потенцијални предузетници				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА			
Приоритет	1.1.Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта			
Назив мјере	1.1.5. Подршка за јачање капацитета, технолошки развој и развој иновативних дигиталних рјешења МСП-а			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ ове мјере јест јачање конкурентности привредних субјеката који припадају стратешко-важним привредним областима на подручју ХНК-а кроз дигитализацију пословања и унапређење иновативног и извозног потенцијала ових компанија.			
	Активности мјере			
	Активности мјере укључују: <ul style="list-style-type: none"> • Формирање Револвинг фонда за подршку малој привреди ХНК-а и његовим програмима (нпр. програм помоћи при припреми извоза), • Подршка фирмама у сектору прерађивачке индустрије и ИТ индустрије, • Подршка активностима тражења инвеститора и интернационализације, • Подршка модернизацији – дигитализацији, технолошком развоју пословних процеса МСП-а, • Осигурање фонда за суфинансирање пројектних апликација и програма ЕУ-а. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједност и (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	- Број предузећа корисника средстава из Револвинг фонда за подршку мале привреде ХНК-а	0	12	МП

	- Вриједност реализованих финансијских средстава усмјерених за подршку модернизацији – дигитализацији, технолошком развоју пословних процеса	740.000	5.180.000	МП	
	• Број предузећа корисника подршке из сектора прерађивачке индустрије и ИТ индустрије	60	300	МП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере укључује повећање запослености као и повећање плата радника запослених у овом сектору те јачање конкурености привреде ХНК-а кроз јачање извозног потенцијала ових сектора.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ (КМ)	Остали извори (КМ)
	8.000.000	6.600.000	1.400.000 – Револвинг фонд	/	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство привреде ХНК-а, Министарство предузетништва и обрта ФБиХ				
Циљне групе	Постојећи привредни субјекти из области прерађивачке индустрије и софтверске дјелатности, потенцијални привредни субјекти из ове двије области који намјеравају започети предузетничку активност				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта
Назив мјере	1.1.6. Јачати интернационализацију и укључивање у глобалне ланце вриједности (кластери)
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере Циљ мјере је подстакнути предузетнике на удруживање и умрежавање у циљу повећања конкурентности и успјешности пословања, како међусобно на подручју ХНК-а кроз функционалне

	кластере тако и са предузетницима из бх. дијаспоре, чиме би се додатно осигурао трансфер знања и технологије.				
	Активности мјере				
	Активности мјере укључују:				
	<ul style="list-style-type: none"> • Подршка кластерском повезивању субјеката мале привреде и подршка рада формираних кластера у ХНК-у, • Подршка повезивању са бх. дијаспором, • Подршка организовању предузетничких сусрета у ХНК-у. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	- Број кластера који дјелују на подручју ХНК-а	4	7	МП	
	- Број привредних субјеката покренутих од стране дијаспоре на подручју ХНК-а	8	20	МП ИНТЕРА Техн.парк	
	- Број одржаних предузетничких сусрета на подручју ХНК-а	1	7	МП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере се огледа у повећању конкурентности привредних субјеката са подручја ХНК-а, што ће резултовати повећањем инвестиција, степеном запослености те јачањем свеукупног развоја ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.000.000	1.000.000	/	/	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство привреде ХНК-а, Влада ХНК-а, ИНТЕРА ТП МОСТАР, кластери, Свеучилиште у Мостару, Универзитет „Џемал Биједић“ у Мостару				
Циљне групе	Привредни субјекти ХНК-а, припадници бх. дијаспоре				

Приоритет	1.1. Побољшати административни и пословни амбијент за инвеститоре и унаприједити конкурентност предузећа и обрта				
Назив мјере	1.1.7. Ослобађање послодаваца од плаћања пореза и доприноса за новозапослене раднике који стичу прво радно искуство				
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања*	<p>Циљ мјере је пружити подршку пословним субјектима у запошљавању и на тај начин подржати унапређење конкурентности пословних субјеката на подручју ХНК-а</p> <p>Активности мјере укључују:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Анализу потреба за новим кадровима од стране послодаваца на подручју ХНК-а – Реализацију програма суфинансирања запошљавања, односно ослобађања послодаваца од плаћања пореза и доприноса за новозапослене раднике који стичу прво радно искуство. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	• Број корисника мјере	0	140	СЗЗ ХНК-а	
	• Број додатно запослених лица унутар подржаних послодаваца	0	70	СЗЗ ХНК-а	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Ова мјера ће омогућити повећање капацитета предузећа у смислу стручности људских ресурса, али и олакшати пословање у условима пандемије. Такође, мјера ће утицати на унапређење ефикасности, али и продуктивности њиховог пословања. Због негативних утицаја пандемије ЦОВИД-19, програм подршке при запошљавању помоћи ће у санацији негативних посљедица пандемије на привреду ХНК-а и на тај начин директно утицати на повећање пореских прихода по основу заснивања радног односа и покретања властитих пословних подухвата.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	700.000	700.0000	-	-	-
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а и ЈУ Служба за запошљавање ХНК-а				
Носиоци мјере	<ul style="list-style-type: none"> • Министарство привреде ХНК-а • Влада ХНК-а • ЈУ Служба за запошљавање ХНК-а 				

	<ul style="list-style-type: none"> • Обртничка комора ХНК-а • Привредна комора ХНК-а
Циљне групе	Пословни субјекти са подручја ХНК-а

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА			
Приоритет	1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја			
Назив мјере	1.2.1 <i>Одржива пољопривреда</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ мјере је подизање конкурентности одрживе пољопривредне производње, чиме се стварају бољи темељи за повећање продуктивности пољопривредних газдинстава и подизање квалитета пољопривредних производа за брже прилагођавање ЕУ стандардима, правилима и процедурама као и лакши приступ домаћем и иностраном тржишту.			
	Активности мјере			
	Испуњавању тог циља допринијеће реализација приоритетних програма новчаних подршка по моделу подршке производњи као и дио мјера структурне политике, а подручје дјеловања односи се на: <ul style="list-style-type: none"> - подршке за биљну производњу додјељују се за: производњу ратарских, повртларских, воћарских култура, производњу грожђа те дувана, - подршке за анималну производњу додјељују се за: говедарску, овчарску и козарску, свињогојску, перадарску, пчеларску производњу и узгој слатководне и морске рибе, - подршке конкурентности пољопривредних производа додјељују се за: инвестиције у пољопривредне машине и прикључне уређаје за биљну и сточарску производњу, инвестиције у опрему за биљну и сточарску производњу, инвестиције у изградњу или проширење, односно опремање грађевинских објеката у сврху обављања пољопривредне производње, инвестиције у подизање вишегодишњих насада, - подршку стабилности дохотка пољопривредних газдинстава за прилагођавање захтјевима тржишта и унапређење продуктивности, - Унапређење и заштита рибарства, - Унапређење и заштита ловства. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације

	Просјечна плата пољопривреде, шумарства, водопривреде	713 КМ	850 КМ	МПШ В	
	Остварене инвестиције у пољопривреди у нова стална средства у 000 КМ	8.193 КМ	11.000 КМ	МПШ В	
	Нови насади у хектарима	70 ха	200 ха	МПШ В	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Утјецај на повећање прихода од пореза п.ц., повећање стопе покривености увоза извозом, повећање стопе запослености, повећање физичког обима производње прехранбених производа, повећање извоза дјелатности пољопривреде, шумарства, рибарства, повећање одрживости и броја пољопривредних газдинстава и повећање нето дохотка.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	42.000.000.	14.000.000.	/	/	28.000.000.
Период имплементације мјере	2021.-2027.				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства ХНК-а, Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства, општине у саставу ХНК-а				
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи, пољопривредна газдинства				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја
Назив мјере	1.2.2. Одрживо коришћење водних ресурса и шума
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере огледа се у подршци даљем унапређењу сектора вода, посебно у контексту ефикасног управљања водама и шумама као дио процеса стабилизације и придруживања БиХ Европској унији, те да се успоставом инвентара шума и шумског земљишта омогући системски мониторинг стања шума и шумског земљишта и унаприједи одрживо управљање истим. Кључни пројекти: „Изградња мреже водоснабдијевања Крушево, Поплати, Бурмази, Бјелојевићи“ и „Наводњавање пољопривредних површина на подручју Дубравске висоравни.“ Село Крушево, као и цијели јужни дио општине Столац, живи првенствено од сточарства и пољопривреде и изградња мреже

водоснабдијевања утицала би на квалитет живота становништва те би подстакнула сточарство и квалитет пољопривредне производње. Циљ пројеката је унапређење квалитета живота људи на овим просторима и подстицање сточарства и квалитетне и одрживе пољопривреде.

Активности мјере

- Допуне/усклађивање ЗОВ-а ХНК-а са Федералним ЗОВ-ом,
- Израда Закона о шумама ХНК-а,
- Наставак издавања концесија за одрживо коришћење вода те рационализација постојећег коришћења вода уз економске мјере,
- Наставак едукације стручног кадра, уз осигурање приступа јавности пословима који се обављају у сектору вода,
- Доношење спроведбеног акта којим се регулише цијена водних услуга,
- Јачање постојеће кадровске структуре организационе јединице која у склопу Министарства управља водама,
- Наставак суфинансирања пројектне документације као и извођења пројеката водоснабдијевања које развијају ЈЛС,
- Наставак суфинансирања израде пројектне документације као и извођења пројеката наводњавања које воде ЈЛС-и у складу са Планом наводњавања ХНК-а,
- Наставак суфинансирања израде пројектне документације као и извођења пројеката одводње и урбане канализације те уређаја за прочишћавања отпадних вода,
- Усвајање Плана одбране од поплава на водотоцима II категорије те, према истоме, израда документације за заштиту од штетног дјеловања вода, као предуслова за извођење објеката за заштиту од штетног дјеловања вода; обезбиједити усмјеравање шумских ресурса у производњу производа високе додане вриједности у домаћим компанијама,
- Подстицати улагања у опрему за искоришћавање шума (машине, алати и уређаји за сјечу, привлачење, извлачење и изношење шумских дрвних сортимената), опрему за производњу шумске биомасе, за шумско-узгојне радове, опрему за заштиту шума од пожара, биљних болести и штеточина,
- Подстицати улагања у опрему за сјеменско-расадничку производњу,
- Подстицати улагања у опрему за изградњу шумске транспортне инфраструктуре, складиштење шумских дрвних сортимената,
- Успостава редовног праћења и унапређење здравственог стања шума и шумског земљишта успоставом базе података (ГИС),
- Техничко опремање чуварске службе за адекватнији мониторинг здравственог стања шума и набавка система дојава и борбе против пожара (набавка опреме за одржавање здравственог стања шума, изградња осматрачница, набавка телекомуникационе опреме, набавка ватрогасних возила),

	<ul style="list-style-type: none"> - Успостава дијагностичко–прогнозне службе у кантоналној Управи за шумарство за мониторинг здравственог стања шума, - Набавка софтвера и израда инвентара шума и шумског земљишта од стране кантоналне Управе за шумарство, - Спровођење мјера за ресертификацију према ФЦС сертификату. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број донесених законских прописа, спроведбених планова, пројектне документације	2	Мин 5	МПШВ	
	Број provedених поступака и додјељених концесија	15	50	МПШВ	
	Јачање кадровске структуре сектора вода/повећање броја и едукација постојећег кадра	2	4 нова службеника / 10 едукација	МПШВ	
	Вриједност подржаних пројеката за одрживо управљење шумама	0	20% повећање	МПШВ	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	<p>Како су воде ресурс који је неопходан чак и за одрживи опстанак, тако њихова важност за одрживи развој још више добија на значају. Наиме, воде као такве представљају темељ, а развој сектора вода представља предуслов за развој свих осталих грана.</p> <p>Развојни ефекат мјере огледа се и у ублажавању посљедица климатских промјена, побољшању хидрологије водотокова и заштити биоразноликости од поплава и клизишта, смањењу ризика од пожара као и коришћењу потенцијала за диверсификацију економских руралних активности.</p>				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	45.000.000.	45.000.000	/	/	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а				

Носиоци мјере	Агенција за водно подручје Јадранског мора Мостар, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а, јединице локалне самоуправе
Циљне групе	Јединице локалне самоуправе

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја
Назив мјере	<i>1.2.3. Квалитет и конкурентност пољопривредно-прехранбене индустрије</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ ове мјере је обезбиједити предуслове пољопривредним газдинствима за производњу за тржиште и остварење привредне профитабилности коју прате инвестицијске активности за унапређење и побољшање услова за пољопривредну производњу, уз коришћење свих расположивих ресурса за које пољопривредно газдинство посједује компаративне предности, како би се остварило смањење производних губитака и унапређење примарне пољопривредне производње и конкурентске пољопривредно-прехранбене индустрије
	Активности мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - дигитална тржница ХНК-а, - производња и доступност сигурне, квалитетне и нутритивно вриједне хране, произведене на одржив начин, што је и једна од кључних политика која се наводи у Европском зеленом плану и стратегији „Од поља до стола“, - очување здравља и добробити животиња као предуслова за одрживу сточарску производњу и за смањену потребу за антимикробним средствима, а самим тиме и антимикробне резистенције која је горуће питање у свијету и знатно утиче на безбједност хране коју конзумирамо и на здравље потрошача - смањење коришћења пестицида током производње хране као и питање повећања површина на којима се узгаја органска храна, - скраћивање ланца снабдијевања пољопривредним производима, - спровођење контроле плодности земљишта за смањење деградације плодности земљишта и загађења околиша/животне средине, - уређење путне мреже за омогућавање приступа механизације пољопривредним парцелама, - одржавање мреже противградне заштите и изградња мреже противградне заштите на подручју ХНК-а, - изградња инфраструктурних пројеката (простора за складиштење, сушење и хлађење, тржница) за смањење губитака каквоће и квалитета и очување природних својстава, уз повећање валоризације пољопривредних производа и остварење већих прихода,

	<ul style="list-style-type: none"> - оснивање локалних акционих група за подстицање локално одрживог развоја, - подстицање пољопривредних сајмова, манифестација и изложби и - развијање ветеринарске дјелатности. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број одржаних манифестација као подршка пољопривреди и повећању конкурентности пољопривредног сектора	19	25% повећање	МПШВ	
	Извоз (000 КМ)	721.180 КМ	850.000К М	МПШВ	
	Регистрована дигитална тржница - број ППГ-а који пласирају на дигиталној тржници	100	1.000	МПШВ	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Допринос мјере ће утицати на скраћење ланца – поље/потрошач; конкурентност пољопривредне дјелатности				
Индикативна финансијска конструкција саизворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.800.000 .	1.800.000	0	0	0
Период имплементације мјере	2021.-2027.				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а, Министарство привреде ХНК-а;				
Носиоци мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а, општине и градови				
Циљне групе	Становништво, привредни субјекти				

Веа са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја
Назив мјере	1.2.4. Одрживи рурални развој

Опис мјере саоквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере				
	Циљ мјере је подстицање конкурентности пољопривреде, обезбјеђење одрживог управљања природним ресурсима те стварање нових и задржавање постојећих радних мјеста на подручју ХНК-а				
	Активности мјере				
	Активности мјере укључују:				
	<ul style="list-style-type: none"> - подршку за заштиту и јачање аутохтоних генетских ресурса, реализацију пољопривредно-околишних мјера и мјера за ублажавање климатских промјена, - промоцију сарадње међу пољопривредним произвођачима, - промоцију и пружање услуга за рурално становништво, - промоцију прерађивачких активности малог обима, - маркетинг локалних производа и услуга, - реализацију инвестиција у инфраструктуру и опрему на газдинствима - подршку формирању група произвођача (формирање кластера), реализацију инвестиција у инфраструктуру и опрему за прераду и маркетинг пољопривредних производа, - подршку органској производњи, - подршку руралном развоју и - одрживо управљање земљиштем. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Регистар пољопривредних газдинстава (ППГ)	5.684	6.500	МПШВ	
	Број подржаних пољопривредних произвођача за органску пољопривредну производњу	0	5% од подстицаја, за органску производњу	МПШВ	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Мјера ће реализацијом повећати конкурентност пољопривредних произвођача, побољшати начин коришћења околишних ресурса те допринијети заустављању депопулације руралних подручја.				
Индикативна финансијска конструкција саизворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	9.300.000	6.500.000	/	/	2.800.000 ФБиХ

Период имплементације мјере	2021.-2027. година
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а, градови/ општине ХНК-а
Циљне групе	Правна и физичка лица која се баве пољопривредном производњом на подручју ХНК-а

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.2. Подстицање одрживог развоја пољопривреде, водопривреде, шумарства и руралног развоја
Назив мјере	<i>1.2.5. Успоставити функционалне савјетодавне, стручне и остале услуге подршке развоју пољопривреде, шумарства и водопривреде</i>
Опис мјере саоквирним	Циљ мјере Циљ мјере је обликовање бољих услова пословања у пољопривреди, шумарству и водопривреди у сврху унапређења конкурентности сектора.

<p>подручјима дјеловања**</p>	<p>Активности мјере укључују:</p> <ul style="list-style-type: none"> - креирање различитих програма савјетовања младих пољопривредника, шумопосједника, пољопривредних газдинстава, младих који се желе бавити туризмом и др., - подршку изради научних и стручних програма из области пољопривреде и руралног развоја, - суфинансирање опремања лабораторија, - суфинансирање стручних скупова, конгреса, симпозијума, семинара и сајмова, - подршку промотивним и информативним активностима (сајмови пољопривредно-прехрамбених производа, стручна и научна савјетовања итд.), - подршку осигурању примарне пољопривредне производње и управљању ризицима, - подршку откупу пољопривредних производа, - подршку заштити здравља животиња, - подршку стручним пословима у биљној производњи (ген банка, сјеменарство), - успоставу и јачање система контроле квалитета и здравствене сигурности производа, - унапређење савјетодавне службе за дисеминацију знања и технологија насталих као резултат истраживања и иновација, - промоцију одрживе производње висококвалитетних пољопривредних производа веће додане вриједности, - осигурање повезивања приватног сектора са пољопривредним факултетима, школама, институтима, заводима те локалним и регионалним развојним агенцијама. 			
<p>Индикатори за мониторинг резултата мјере</p>	<p>Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)</p>	<p>Полазне вриједности (2019.)</p>	<p>Циљне вриједности (2027.)</p>	<p>Извор верификације</p>
	<p>Број корисника савјетодавних услуга у пољопривреди, водопривреди и шумарству</p>	<p>2.500</p>	<p>3.500</p>	<p>МПШВ</p>
<p>Број одржаних стручних скупова, конференција, симпозијума, семинара и сајмова у области пољопривреде, водопривреде и шумарства</p>	<p>80</p>	<p>150</p>	<p>МПШВ</p>	
<p>Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета</p>	<p>Развојни резултат мјере огледа се у унапријеђеном знању пољопривредних произвођача кроз трансфер технологија и добре пословне праксе, успостављеном хоризонталном и вертикалном интересном повезивању свих субјеката у сектору пољопривреде, али и водопривреде и шумарства.</p>			

Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	3.100.000	1.800.000	/	/	1.300.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а, Федерално министарство пољопривреде, водопривреде и шумарства, градови/општине ХНК-а				
Циљне групе	Правна и физичка лица која се баве пољопривредним производњом на подручју ХНК-а				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа
Назив мјере	<i>1.3.1. Развој нових и квалитетних садржаја туристичке понуде</i>
Опис мјере саоквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	ХНК има изузетно добре предуслове за развој квалитетног и међународно конкурентног туристичког производа. Ради се о једном од туристички најразвијенијих и најатрактивнијих региона у ФБиХ, али и цијелој БиХ, који одликује квалитетна и врло диверсификована туристичко-ресурсна основа. Међутим, без обзира на квалитетну туристичку ресурсну основу и на развијену традицију и предузетнички дух локалног становништва, може се закључити да је тренутно досегнути степен конкурентности и туристичког развоја ХНК-а далеко испод реалних потенцијала овог кантона. Због тога активности дефинисане унутар ове мјере за циљ имају подизање квалитета и конкурентности туристичке понуде ХНК-а.
	Активности мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - Изградња нових и подизање квалитета постојећих смјештајних објеката, са нагласком на мале и породичне хотеле (до 50 кревета) и ППГ-ове, - Развој иновативних садржаја туристичке понуде: културно-историјско наслеђе, тематски итинерари, бициклистичке стазе, забавни паркови, еко-етно села и сл., - Развој туризма догађања и манифестација (акцент на вјерски туризам), - Развој „нишних“ туристичких производа високе додане вриједности (нпр. посматрање птица или археолошки туризам...),

	<ul style="list-style-type: none"> - Означавање и интерпретација туристичких атракција на подручју ХНК-а, - Развој система „лабелинга“ и система означавања квалитета (нпр. „ецо-лабелинг“ и сл.). 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број ноћења туриста у ХНК-у	607,5 хиљада	4 милиона	ФЗС	
	Број категорисаних смјештајних објеката 4* и 5*	52	100	ФМОИТ	
	Просјечна дужина боравка туриста	1,9 дана	5 дана	Израчун	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	<p>Развојни ефекат мјере „Развој нових и квалитетних садржаја туристичке понуде“ јест подизање квалитета смјештајне и остале туристичке понуде, фокусирање на развој квалитетних туристичких производа са вишим удјелом додане вриједности и боље означавање и интерпретација туристичких атракција, што ће директно допринијети подизању конкурентности укупног туристичког производа ХНК-а на локалном и регионалном туристичком тржишту.</p>				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	4.600.000	450.000,00	650.000,00	3.500.000,00	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, Министарство привреде ХНК-а, ТЗ ХНК-а, Свеучилиште у Мостару, Универзитет „Џемал Биједић“ у Мостару, Привредна комора ХНК-а; Обртничка комора ХНК-а				
Циљне групе	Приватни сектор (микро, мало и средње предузетништво), удружења грађана, аматерски спортски клубови, културно-умјетничка друштва, струковне удружења са подручја туризма, туристички кластери (нпр. Кластер Херцеговина и сл.)				

Веза са стратешким циљем

1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА

Приоритет	1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа			
Назив мјере	<i>1.3.2. Оснаживање дестинацијског менаџмента и плански развој, промоција и брендирање ХНК-а као препознатљивог и пожељног туристичког одредишта</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Туризам се на подручју ХНК-а тренутно одвија на неплански, стихијски начин, што за посљедицу има низак ниво дестинацијског менаџмента и сарадње међу главним интересним групама, али и недовољну препознатљивост ХНК-а као туристичког одредишта на локалном и регионалном туристичком тржишту. Циљ ове мјере је системски, плански, уравнотежен и дугорочно одржив развој туризма на подручју ХНК-а те изградња имиџа ХНК-а као препознатљивог и пожељног туристичког одредишта.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Израда стратегије развоја туризма (са планом маркетинга туризма) ХНК-а 2022.-2030, - Израда нових промотивних константи и визуелног идентитета ХНК-а (лого, слоган, књига графичких стандарда и сл.), - Израда/модернизација веб- сајта ТЗ ХНК-а, - Јача присутност ТЗ ХНК-а на друштвеним медијима (ФБ и ИГ); - Активности интерног маркетинга – „public awareness“ кампање усмјерене на домаће становништво, - Наступ на специјализованим туристичким сајмовима, - Активна улога ХНК-а у туристичком кластеру Херцеговина и оснаживање сарадње међу дионцима развоја туризма (приватни и јавни сектор). 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Стратегија развоја туризма ХНК-а 2022.-2030.	0	1	Влада ХНК-а
	Годишњи број наступа на сајмовима ТЗ ХНК-а	15	25	ТЗ ХНК-а
	Број посјетилаца веб-сајта ТЗ ХНК-а	Цца. 50 хиљ.	500 хиљ.	ТЗ ХНК-а
	Досег ТЗ ХНК-а на друштвеним медијима/дигиталним каналима (ФБ и ИГ)	ФБ – 1.050 ИГ - 0	ФБ – 100 хиљ. ИГ – 10 хиљ.	ТЗ ХНК-а
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере и припадајућих активности је унапређење тренутног нивоа туристичког развоја ХНК-а, односно планирање будућег туристичког развоја на плански и системски начин. У склопу тога, једна од најважњих активности је израда нове стратегије развоја туризма ХНК-а, унапређење постојећег нивоа дестинацијског менаџмента кроз бољу сарадњу свих учесника туристичког развоја, унапређење туристичког ланца вриједности те брендирање ХНК-а као пожељног и препознатљивог			

	туристичког одредишта. Имплементација ове мјере у директој је функцији остварења приоритета „1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа“.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	600.000	150.000	150.000	300.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2023. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Влада ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, ТЗ ХНК-а, Свеучилиште у Мостару, Универзитет „Џемал Биједић“ у Мостару, Туристички кластер Херцеговина				
Циљне групе	Туристички предузетници, домаћи и инострани туристи				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА			
Приоритет	1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа			
Назив мјере	<i>1.3.3. Повезивање пољопривреде и туризма</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Туризам је, уз пољопривредну производњу, једна од главних економских активности на подручју ХНК-а. Циљ ове мјере је повећати пласман домаћих/локалних пољопривредних производа у туристичку потрошњу те на тај начин обезбиједити (1) додатни приход пољопривредним произвођачима, (2) квалитетне пољопривредне производе туристичком сектору и (3) брендирање ХНК-а кроз домаће/локалне и аутохтоне туристичке производе.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Подстицање развоја туризма на руралним подручјима, - Подстицање аутохтоне и органске пољопривредне, производње и пласман у туристичку потрошњу, - Развој система сертификавања ППГ-ова (сеоских газдинстава), - Развој туристичких садржаја заснованих на повезаности пољопривреде и туризма (вински путеви и сл.). 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Број сеоских газдинстава која се баве пружањем	15	50	ТЗ ХНК-а

	услуга смјештаја и припремањем и послуживањем хране и пића				
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Имплементација ове мјере, и активности које су предвиђене у склопу ове мјере, имала би позитиван синергијски и развојни ефекат на пољопривредне произвођаче, којима би се олакшао пласман њихових производа на туристичко тржиште и који би истовремено могли остварити и додатни приход кроз пружање туристичких услуга на ППГ-овима. Осим тога, позитиван ефекат би имали и пружаоци услуга у туризму, који би обезбиједили поуздане и сљедиве добавне ланце локалних пољопривредних производа високог квалитета.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.300.000	100.000	100.000	1.100.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2030.				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а				
Носиоци мјере	ТЗ ХНК-а, Свеучилиште у Мостару, Универзитет „Џемал Биједић“ у Мостару, Туристички кластер Херцеговина				
Циљне групе	Пољопривредни произвођачи, пружаоци туристичких услуга, домаћи и страни туристи				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.3. Подизање квалитета и конкурентности туристичког производа
Назив мјере	1.3.4. Развој људских потенцијала у туризму
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Туризам је радно интензивна услужна дјелатност па је квалитет кадрова једна од кључних компоненти квалитета укупног туристичког производа. Циљ ове мјере је кадровско оснаживање ХНК-а кроз формалну едукацију туристичких кадрова, која се проводи у установама средњег и високог образовања, и кроз неформалну едукацију која је првенствено усмјерена на одрасле особе (курсеви, преквалификација, доквалификација и сл.)
	Активности мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - Подизање нивоа формалног образовања (ССС и ВСС), - Утврђивање образовних потреба одраслих са подручја туризма и угоститељства („VET needs assessment“), - Израда VET курикулума са подручја туризма и угоститељства,

	<ul style="list-style-type: none"> - Организација cjеложивотног образовања за туризам и угоститељство (средње струковне школе, јавни и приватни универзитети), - Унапређење рада туристичких заједница и јачање капацитета туристичких дјелатника. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)		Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Број ученика уписаних у средње туристичко-угоститељске школе		667	800	МПНКС
	Број студената туризма на подручју ХНК-а		220	450	МПНКС
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат ове мјере огледају се кроз подизање квалитета лица запослених у туризму, што има директан утицај на подизање квалитета и конкурентности туризма на подручју ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.200.000	100.000	100.000	1.000.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, ТЗ ХНК-а, Свеучилиште у Мостару, Универзитет „Џемал Биједић“ у Мостару, Туристички кластер Херцеговина, туристичке заједнице на подручју ХНК-а				
Циљне групе	Ученици/студенти, одрасли који се планирају преквалификовати, доквалификовати за бављење туризмом				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе
Назив мјере	<i>1.4.1. Компетентна, доступна и ефикасна јавна управа</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Изградити функционалну и отворену јавну управу која на свим нивоима даје ефикасне одговоре на потребе друштва, доприноси квалитету живота грађана и привредном напретку ХНК-а.
	Активности мјере
	– оснивање тијела за послове развојног планирања и управљања развојем у складу са Законом о развојном

	<p>планирању и управљању развојем у Ф БиХ, Законом о буџетима у Ф БиХ („Службене новине Федерације БиХ“, број: 102/13, 9/14, 13/14, 8/15, 91/15, 102/15, 104/16, 5/18, 11/19 и 99/19) и Законом о извршењу Буџета ХНК-а те Уредбом о изради стратешких докумената у Ф БиХ,</p> <ul style="list-style-type: none"> – оптимизација и дигитализација услуга и процеса јавне управе, – унапређење управљања људским ресурсима на принципима професионализма, компетентности и квалитета јавне управе, – унапређење функционалности и одрживости локалне самоуправе, – подизање квалитета и поједностављивање писмене и интернетске комуникације јавних институција, – отвореност према савјетовању и учествовању грађана и цивилног друштва у обликовању и спроведби јавних политика, – унапређење система управљања имовином ХНК-а, – повећање прихода од управљања имовином ХНК-а, – унапређење процеса европских интеграција и повећање свијести становништва о процесу европских интеграција и разумијевања реформских активности. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Функционално тијело за послове развојног планирања и управљање развојем	НЕ	ДА	МПУЛС	
	Приходи од управљања имовином ХНК-а	21.500.000	30.000.000	МФ	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Успостављањем тијела за послове развојног планирања и управљања развојем и имплементацијом планираних активности створиће се услови за ефикасно управљање интегрисаним развојем на нивоу ХНК-а што ће унаприједити квалитет живота за све грађане, пословне субјекте и инвеститоре.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.000.000	700.000	/	300.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Влада ХНК-а				
Носиоци мјере	Влада ХНК-а, Кабинет предсједника Владе ХНК-а, Уред за законодавство, Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а, Министарство унутрашњих послова ХНК-а, Министарство финансија ХНК-а.				

Циљне групе	Грађани, дјелатници кантоналних органа управе, пословни субјекти, инвеститори
--------------------	---

Веза са стратешким циљем		1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА				
Приоритет	1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе					
Назив мјере	1.4.2. <i>Транспарентност у управљању јавним финансијама</i>					
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере					
	Унапређење ефикасности система јавних финансија у планирању и трошењу јавних финансијских средстава.					
	Активности мјере					
	<ul style="list-style-type: none"> – осигурање већег поштивања закона о буџетима и других закона приликом трошења буџетских средстава, – повећање ефикасности у наплати јавних прихода, – повећање ефекта у трошењу јавних средстава и обима и ефикасности јавних инвестиција, – унапређење фискалне стабилности и изравнање у области јавних финансија, – осигурање правовременог и системског провођења препорука из ревизорских извјештаја, – спровођење сталне обуке корисника буџета са циљем унапређења фискалне дисциплине у ХНК-у, – континуиран рад на смањивању пратфискалних намета и евентуалном укидању, – заједнички рад на припреми и имплементацији пројеката чије финансирање се захтијева из других извора. 					
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације		
	Имплементација и унапређење програмског буџетирања	НЕ	ДА	МФ		
	Висина непореских прихода	9.631.000	14.000.000	МФ		
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере огледа се у мобилизацији јавних финансијских ресурса, намицању средстава из екстерних извора и расту економије повећаним јавним инвестицијама као и у растеређењу привреде на одржив начин.					
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно	Укупно	Кредитна средства	Средства ЕУ-а	Остали извори	
	800.000	500.000	/	300.000	/	

Период имплементације мјере	2021.-2027. година
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство финансија ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство финансија ХНК-а, Министарство привреде ХНК-а, Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а
Циљне групе	Грађани, пословни субјекти.

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА			
Приоритет	1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе			
Назив мјере	<i>1.4.3. Ефикасно и дјелотворно правосуђе и правни систем</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	је побољшање и поједностављивање комуникације са грађанима, скраћивање трајања стечајних поступака и јачање повјерења у њихову дјелотворност те унапређење људских ресурса и услова рада.			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> – наставак смањивања броја неријешених предмета и скраћивање трајања судских поступака побољшањем ефикасности, – унапређење компетенција и управљачких вјештина у правосудном систему, – едукација стечајних судија и управника, – унапређење инфраструктурних услова у правосудним органима ради побољшања радних услова за особље правосудног сектора и веће задовољство грађана, – оптимизација и дигитализација услуга и процеса у правосудном систему, – јачање и подршка борби против различитих облика криминала, укључујући високотехнолошки криминал и тероризам и – координисање реформе јавне управе. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Просјечно трајање судских поступака	443,9	374	МПУЛС

	Број едукованих стечајних судија и управника	4	5	МПУЛС	
	Износ средстава уложен у побољшање услова рада и дигитализацију услуга и процеса	61.498,59	126.000	МПУЛС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Равномјерном расподјелом радног оптерећења, уједначенијим и рационалнијим коришћењем људских и материјалних ресурса као и лакшим управљањем правосудним органима и повећањем ефикасности правосуђа створиће се услови за јачање правне сигурности грађана и предузећа, што ће вишеструко допринијети развоју ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	2.000.000	1.500.000	/	500.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2027.				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а, Министарство унутрашњих послова ХНК-а, Министарство финансија ХНК-а, Уред Владе ХНК-а, Уред за законодавство, Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК-а, Министарство привреде ХНК-а				
Циљне групе	Грађани, предузећа, дјелатници Министарства правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а				

Веза са стратешким циљем	1. ДИНАМИЧАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ УЗ ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ РЕСУРСА
Приоритет	1.4. Ефикасна и дјелотворна јавна управа, финансије и правосуђе
Назив мјере	1.4.4. Борба против корупције
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	је успоставити и континуирано унапређивати потребан законодавни и институционални оквир у дјелокругу репресивног дјеловања против корупције, али и њезина спречавања, што ће довести до враћања повјерења грађана у органе јавне власти ХНК-а и јединица локалне самоуправе на подручју ХНК-а.
	Активности мјере
	– јачање институционалног и законодавног оквира за борбу против корупције,

	<ul style="list-style-type: none"> – формирање професионалног тијела за спречавање корупције на подручју ХНК-а (тим за превенцију и борбу против корупције), – јачање транспарентности рада органа јавне власти, – побољшање система интегритета у јавној управи и – подизање свијести јавности о штетности корупције. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Функционално професионално тијело за спречавање корупције	НЕ	ДА	МПУЛС	
	Израђени планови интегритета у кантоналним органима управе	0	1*(за сваки орган)	МПУЛС	
	Израђени планови интегритета у општинском/кантоналном суду	5	5	МПУЛС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Повећањем транспарентности рада и смањењем нивоа корупције створиће се услови за ефикаснији рад кантоналних органа управе, а ХНК учинити атрактивнијом дестинацијом за живот, рад и долазак инвеститора и туриста.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.400.000	700.000	/	700.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2027.				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Влада ХНК-а				
Носиоци мјере	Влада ХНК-а, Тим за превенцију и борбу против корупције, Кабинет предсједника Владе ХНК-а, Уред за законодавство, Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а, Министарство унутрашњих послова ХНК-а, Министарство финансија ХНК-а.				
Циљне групе	Грађани, дјелатници кантоналних органа управе, пословни субјекти, инвеститори, туристи				

ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ

Веза са стратешким циљем

2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА

Приоритет	2.1. Унапређење науке и образовног система на свим нивоима			
Назив мјере	2.1.1. <i>Јачање инфраструктурних, техничких и дигиталних капацитета за васпитање и образовање</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ је унаприједити инфраструктурне предуслове за повећање обухвата дјецe предшколским васпитањем и образовањем, развоја и унапређења квалитета основног, средњег и високог образовања кроз курикуларне реформе засноване на резултатима учења и програмима унапређења и модернизације просторних капацитета образовних установа.			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Обезбиједити улагања у квантитативно унапређење постојећих инфраструктурних капацитета Универзитета и Свеучилишта у складу са њиховим стратегијама развоја, - Обезбиједити дигиталну опрему нужну за учење и стицање знања у образовном систему, - Обезбиједити техничке и људске услове да сви ученици имају доменски школски е-маил, - Јачање учесника васпитно-образовног процеса (јачање наставног особља, укључујући квалитетнији рад са приправницима кроз стално стручно усавршавање; кадровско јачање/попуњавање људских ресурса институција за подршку; основна обука и стручно усавршавање за менаџменте школа/школских одбора; партнерства са владиним и невладиним сектором у развоју образовања), - Јачање институција за подршку развоја образовања, - Развијање и подршка програмима додатне стручне подршке ученицима и наставницима, те програмима превенције у области социјалног рада, физичког, менталног здравља, друштвеног активизма и сл. кроз сарадњу и умрежавање с организацијама цивилног друштва, - Унаприједити централну комуникациону инфраструктуру, изградити локалну бежичну комуникациону инфраструктуру (WLAN). 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	% реконструисаних основних и средњих школа	50%	90%	МПНКС
	Усвојени стратешки документи из области образовања	НЕ	ДА	МПНКС
	Број инфраструктурних објеката у оквиру кампуса Свеучилишта и Универзитета	30	50	МПНКС

	Број рачунара које користе ученици на 100 ученика (укупно основна + средња)	5	10	МПНКС	
	Обухват школа које користе електронске дневнике	0	100%	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	На овај начин ће се допринијети развоју свих нивоа образовања, унапређењу квалитета основног, средњег и високог образовања, заснованог на развојним стратегијама и курикуларним реформама, реконструкцијом и опремањем објеката васпитно-образовних установа, Свеучилишта и Универзитета, уз континуирано подстицање инклузивног образовања за све. Са друге стране, развојем научно-истраживачког рада циљ је ојачати мост између академске заједнице и привреде ХНК-а и иновацијама подстакнути бржи економски развој.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.300.000	1.000.000	0	200.000	100.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Циљне групе	Ученици, студенти, образовне установе и институције, наставно особље.				

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА
Приоритет	2.1. Унапређење науке и образовања на свим нивоима
Назив мјере	2.1.2. <i>Побољшати квалитет основног, средњег и високог образовања</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања*	Циљ мјере је, на основи развојних стратегија, унаприједити квалитет основног, средњег и високог образовања провођењем курикуларне реформе засноване на резултатима учења, јачање учесника васпитно-образовног процеса, изградњом, подршком реализацији стратегије развоја Универзитета и Свеучилишта на подручју ХНК-а, реконструкцијом и опремањем објеката васпитно-образовних установа, уз непрестано подстицање инклузивног образовања за све.

	<p>Активности мјере:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда и имплементација стратегије развоја средњег образовања и васпитања, - Израда и имплементација стратегије за укључивање и подршку дјете са посебним потребама у образовни систем, - Стратегија за укључивање дјете са тешкоћама у развоју у образовање (након истека 2018.-2025.), - Подршка имплементацији пројеката, мјера и циљева Стратегије развоја Универзитета и Свеучилишта за период 2021-2027. година, - Курикуларна реформа – НПП-и засновани на исходима учења (Израда НПП-а заснованих на исходима учења за све разреде основних и средњих школа; основна обука наставног особља о примјени НПП-а на основи резултата учења; примјена НПП-а на основи исхода учења; евалуација програма обуке и исхода учења и рада школа и мјере за побољшање), - Јачање учесника васпитно-образовног процеса (јачање наставног особља, укључујући квалитетнији рад са приправницима кроз стално стручно усавршавање; кадровско јачање/попуњавање људских ресурса институција за подршку; основна обука и стручно усавршавање за менаџменте школа/школских одбора; партнерства са владиним и невладиним сектором у развоју образовања), - Материјално и техничко опремање васпитно-образовних установа, - Јачање институција за подршку развоја образовања, - Развијање и подршка програмима додатне стручне подршке ученицима, студентима и наставницима и програмима превенције у области социјалног рада, физичког, менталног здравља, друштвеног активизма и сл., кроз сарадњу и умрежавање с организацијама цивилног друштва, - Стимулисање уписа ученика у струковне школе путем стипендирања, - Подизање квалитета средњошколског образовања у струковним школама, - Израда и доношење закона о научно-истраживачкој дјелатности и технолошком развоју. 			
<p>Индикатори за мониторинг резултата мјере</p>	<p>Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)</p>	<p>Полазне вриједност и (2019.)</p>	<p>Циљне вриједност и (2027.)</p>	<p>Извор верификације</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Број имплементираних наставних планова и програма на основу исхода учења за све нивое образовања 	<p>0</p>	<p>5</p>	<p>МПНКС</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Број изграђених, реконструисаних и опремљених објеката 	<p>0</p>	<p>4</p>	<p>МПНКС</p>

	васпитно-образовних установа				
	• Број усвојених стратешких докумената	1	4		МПНКС
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапређењем наставе, јачањем компетенција наставног особља и увођењем нових наставних програма заснованих на резултатима учења, директно се утиче на повећање интересовања младих за школовање за занимања која су конкурентна на тржиштима рада, односно директно се утиче на јачање компетенција и квалитета стечених знања ученика и студената, што, на крају, омогућава привредницима и другим пословним субјектима приступ високо квалитетној радној снази и јачању њихових кадровских капацитета. С обзиром да бољи квалитет наставе и понуде наставног садржаја утиче на конкурентност на тржишту рада, то ће ова мјера индиректно утицати и на побољшање квалитета живота како младих тако и наставника и на тај начин их задржати да своју будућност граде на подручју ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања (000 КМ)	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.650.000	1.250.000	/	/	400.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, Педагошки завод ХНК-а, Завод за школство ХНК-а, основне и средње школе на подручју ХНК-а, организације цивилног друштва, Обртничка комора ХНК-а				
Циљне групе	Ученици, студенти, припадници рањивих група и борачке популације, образовне установе и институције, наставно особље.				

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА
Приоритет	2.1. Унапређење образовног система на свим нивоима
Назив мјере	2.1.3. <i>Јачање капацитета научно-истраживачких и високообразовних институција у складу с ЕУ нормама</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	- <i>Главни циљ је осавременити институције и програме како би се могли прилагодити потребама савремене привреде која утиче на квалитет живота грађана. Улагањем у науку, дигитализацијом, подстицањем употребе информационих технологија и иновација ствара се савремени технолошки развој.</i>

Активности мјере				
<ul style="list-style-type: none"> - Подршка унапређењу дигиталне инфраструктуре на Универзитету и Свеучилишту (хардвер, софтвер, опрема и сервиси), - Подршка реализацији програма обука за дигитално оспособљавање запослених у ИТ центру, наставног особља, студената и административног особља, - Подршка дигитализацији наставе и наставних процеса на Универзитету и Свеучилишту, - Подршка дигитализацији истраживачке дјелатности (релевантним базама података) и јачању издавачке дјелатности, уз промовисање отвореног приступа, те успостављања модула за праћење НИ/УИ рада), - Подршка дигитализацији сарадње на Универзитету и Свеучилишту с окружењем (јавна управа, пословни сектор, невладин сектор), - Подржавати научно-истраживачке пројекте у којима учествују универзитети из ФБиХ; оснивање научних института, - Обезбиједити подршку формирању предузетничке инфраструктуре на високошколским установама (промоција концепта „предузетничког универзитета“), - Успоставити дигиталну платформу <i>e-student</i> за праћење доступности статуса, анализу и запошљавање студената, - Потпуна интеграција унутар универзитета у ФБиХ, уз осигурање проходности студената између појединих факултета, - Радити на интернационализацији високог образовања кроз увођење предмета и програма на енглеском језику и другим страним језицима, - Подупирање међународне размјене студената, наставног и ненаставног особља, - Веће коришћење међународних фондова и програма (нпр., размјена студената - ЕРАСМУС и сл., међународни програми сарадње универзитета, програми усавршавања наставног кадра и сл.), - Увести међународне ИСИЦ картице за студенте и професоре - Подстицати повезивање наставног кадра из дијаспоре, и институција у којима раде, са домаћим универзитетима, - Креирати и развијати базу података академске дијаспоре. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Ниво истраживачко-развојних пројеката у сарадњи са привредом	20%	50%	МПНКС
	Број програма за усавршавање и мобилност професора	0	50	МПНКС
	Број нових студијских програма	0	20	МПНКС

	Ниво инфраструктурних и техничких капацитета у образовним установама	50%	80%	МПНКС	
	Донесена стратегија научног и технолошког развоја ХНК-а	НЕ	ДА	МПНКС	
	Број формираних научно-технолошких паркова на подручју ХНК-а	0	2	МПНКС	
	Центар за економско-друштвена истраживања	НЕ	ДА	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Имплементацијом мјере допринеће се дигиталној трансформацији високог образовања која осигурава позиционирање Универзитета и Свеучилишта у европски простор образовања, наставни процес чини садржајнијим и савременијим, доприноси интернационализацији и мобилности, али и осавремењавању и убрзању облика сарадње универзитета са привредом и другим интересно-утицајним странама. У складу с тим, унапређењем развоја науке, технологије и високог образовања ће се подстакнути друштвени и економски развој, усмјерити друштво ка иновацијама и подизању општег нивоа технологија у привреди и очувати цивилизацијско наслеђе и идентитет ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	4.000.000	3.000.000	0	800.000	200.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Циљне групе	Студенти, висошколске установе на подручју ХНК-а, наставно особље, грађани.				

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА
Приоритет	2.1. Унапређење образовног система на свим нивоима
Назив мјере	2.1.4. <i>Јачање укључености дјеце у предшколско васпитање, иновативне и креативне потенцијале ученика и студената</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере - Циљ мјере је повећање обухвата дјеце предшколским васпитањем и унапређење квалитета предшколских услуга,

	подупирање иновативности и креативности код ученика и студената.				
	Активности мјере				
	<ul style="list-style-type: none"> - Проширење капацитета и модернизација предшколских установа, - Стављање школских просторних капацитета у функцију предшколског васпитања и образовања (са посебним акцентом на укључивање дјеце у предшколско образовање у години прије поласка у школу), - Суфинансирати и подржати талентоване средњошколце и омогућити школовање на престижним међународним школама и наставак школовања на престижним међународним факултетима, - Развој cjеловитог система вредновања, оцјењивања и извјештавања о резултатима учења, - Подстицање дјеце, ученика и студената на укључивање у иновативне програме и пројекте. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Удио укључене дјеце у предшколско образовање барем годину прије обавезног образовања	70%	100%	МПНКС	
	% модернизованих основношколских и средњошколских програма	0	100%	МПНКС	
	% средњошколаца и студената који похађају праксу за вријеме студија у трајању преко мјесец дана	10%	50%	МПНКС	
	% студената и професора који учествују у међународним програмима и иновативним пројектима	10%	50%	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапређењем услуге предшколског васпитања повећава се обухват дјеце предшколским васпитањем. Развој иновативних идеја и програма у ученика и развој талентованих ученика и студената.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	1.000.000	500.000	0	100.000	400.000

Период имплементације мјере	2021.-2027. година
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, Педагошки завод ХНК-а, Завод за школство ХНК-а, удружења за развој талената
Циљне групе	Дјеца предшколског узраста, талентовани ученици и студенти

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА
Приоритет	2.1. Унапређење образовног система на свим нивоима
Назив мјере	2.1.5. <i>Развој цјеложивотног учења</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - Циљ мјере је омогућити грађанима ХНК-а приступ квалитетним програмима преквалификације и цјеложивотног учења и након завршене школе и студија, а који су у складу са потребама тржишта рада и развоја привреде.
	Активности мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - Подршка установама за обуку одраслих у развоју законом признатих програма образовања одраслих (креирање програма цјеложивотног учења у функцији јачања конкурентности радне снаге и повећања броја запослених у предузећима на подручју ХНК-а), - Проводити сертификацију и регистрацију установа за формално и неформално образовање одраслих, - Подржати приступ цјеложивотном учењу и вјештинама, како за предузетнике тако и за оне који планирају основати предузеће, - Осмислити и интензивирати нове обуке за преквалификацију у ИТ/СТЕМ сектору и стимулирати издвајања за неформално образовање уз подршку постојећим пружаоцима ових услуга/активности, - Професионална оријентација намијењена дјеци у завршним разредима основних школа (представљање појединих обртничких занимања завршним разредима основних школа од стране успјешних обртника - на тај начин утицати на будући одабир занимања ученика), - Промовисати концепт цјеложивотног учења као основу за трајну запошљивост, друштвену укљученост, развој активног грађанства, те развијање индивидуалних потенцијала лица.

	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)		Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Индикатори за мониторинг резултата мјере	Капацитет инфраструктурних објеката који имају намјену за цјеложивотно учење		н/д	н/д
Број програма образовања одраслих		0	20	МПНКС	
Број регистрованих и сертифицираних установа за ЦО		1	4	МПНКС	
% самозапошљавања кроз преквалификацију занимања		0	50%	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета					
Приоритет се ставља на цјеложивотно образовање којим се подстиче ниво образовања и/или преквалификација, затим на признавање неформално стечених знања и вјештина. Значајан удио у ширењу образовања имају омладинске организације које проводе едукативне програме за младе као и практични занатски обрти, као дио стицања неформалног знања.					
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	250.000	100.000	0	0	150.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координирање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, удружења и организације регистроване за формално и неформално образовање одраслих, Педагошки завод ХНК-а и Завод за школство ХНК-а				
Циљне групе	Студенти, грађани, привредници, инвеститори, ученици завршних разреда основних школа				

Веза са стратешким циљем	2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора
Приоритет	2.2. Унапређење културе и спорта
Назив мјере	2.2.1. Јачање капацитета културе
	Циљ мјере

Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	<ul style="list-style-type: none"> - Циљ мјере је обезбиједити промоцију и важност очувања културно-историјског наслеђа становника ХНК-а те створити претпоставке да установе културе могу обављати своју дјелатност на начин како је то прописано законима који регулишу културне дјелатности. 				
	Активности мјере <ul style="list-style-type: none"> - Стварање културне платформе која увезује све учеснике у култури, умјетности, архитектури, али и дијалогу; - Јачање ресурса платформе за културу, умјетност, архитектуру и дијалог; - Развијање модела друштвено одговорног пословања са циљем добровољног доприноса јавног и приватног сектора развоју културне платформе; - Јачање капацитета учесника културног живота. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број активних културних институција	31	50	МПНКС	
	Број културних манифестација, фестивала, изложби и др.	40	100	МПНКС	
	Број запослених у културном сектору (умјетност, забава и рекреација)	1.453	2.500	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	<p>Модернизацијом инфраструктуре у области културе обезбиједит ће се предуслови за квалитетније обављање културних дјелатности сходно савременим кретањима у струци. То подразумијева проширивање улоге установа културе, као носиоца активности у развоју и унапређењу културног туризма, затим пружање активне подршке развоју креативних индустрија и стављање капацитета наведених установа у сврху унапређења научно-истраживачког рада.</p>				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	8.000.000	7.500.000	0	500.000	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, Завод за културно-историјско наслеђе ХНК-а, Архив, Музеј, Народно				

	позориште, Хрватско народно позориште, ХД Херцег Стјепан Косача
Циљне групе	Грађани ХНК-а

Веза са стратешким циљем		2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора			
Приоритет	2.2. Унапређење културе спорта				
Назив мјере	2.2.2. <i>Подршка даљњем развоју спорта</i>				
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере				
	Циљ мјере је, улагањем у институције и модернизацијом капацитета, створити боље услове за што квалитетнији рад спортско-рекреативних клубова и друштава те обезбиједити сталну промоцију бављења спортом цјелокупне популације.				
	Активности мјере				
	<ul style="list-style-type: none"> - Изградња и уређење спортско-рекреативних зона (Буница и др.); - Изградња спортских сала и дворана при основним и средњим школама на подручју ХНК-а које, поред спортских активности, могу бити кориштене за организовање и осталих манифестација; - Изградња спортске дворане у Мостару; - Изградња отворених спортских терена, базена, рекреативних стаза и дјечијих игралишта; - Редифинисање постојећег начина финансирања спортских клубова. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број спортско-рекреативних зона	15	30	МПНКС	
	Заступљеност већине спортова	60%	90%	МПНКС	
	Број регистрованих спортских клубова/удружења	134	200	МПНКС	
	Донесен закон о спорту ХНК-а и усвојена стратегија развоја спорта	НЕ	ДА	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапређењем и изградњом спортске инфраструктуре ће се омогућити развој више сродних сектора. Појачаће се одвијање културних, привредних и спортских манифестација на подручју ХНК-а, те побољшати услови за рад спортских клубова и удружења, односно јачање врхунског спорта. Успостављањем регистара правних и физичких лица у области спорта, као и израдом стратегије развоја спорта, осигураће се квалитетнији услови за развој спорта на подручју ХНК-а те ће се успоставити				

	системско и стратешко усмјеравање активности на оне области које ће остваривати највеће развојне ефекте у области спорта. Имплементацијом мјере стварају се бољи услови за рад спортских организација које, кроз квалитетно усмјеравање програма подршке, представљају највећег партнера за повећање базе спортиста (дјеце и омладине), а у циљу што бољих резултата на пољу квалитетног и врхунског спорта.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	8.000.000	8.000.000	0	0	0
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство образовања, науке, културе и спорта ХНК-а, спортски савези градова и општина, спортски клубови и удружења, ЈЛС				
Циљне групе	Спортисти, рекреативци, дјеца и млади, сви грађани ХНК-а				

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА			
Приоритет	2.2. Унапређење културе и спорта			
Назив мјере	2.2.3. Јачање културе и спорта кроз туризам			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ мјере је обезбиједити уређење и бољу доступност културног наслеђа и спортско-рекреативних зона у туристичке сврхе.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Уређење културног наслеђа за туристичку валоризацију, укључујући дигитализацију културног наслеђа; - Напредак и увођење нових културних манифестација са циљем укључивања у туристичку понуду; - Подршка уређењу спортско-рекреативних излетишта и друге туристичке инфраструктуре за туризам (Титов бункер, Борачко језеро и др.). 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	% туриста културног туризма	50%	80%	МПНКС МТТЗО
	% туриста спортско-рекреативног туризма	20%	50%	МПНКС МТТЗО

	Број нових послова у области спортског и културног туризма	0	50	МПНКС МТТЗО	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Реализација ове мјере ће обогатити туристичку понуду у ХНК-у и допринијети бољем развоју сектора туризма и попутних дјелатности.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	2.100.000	1.600.000	0	300.000	200.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, Туристичка заједница ХНК-а, туристичка удружења, спортски клубови и удружења, представници сектора културе и умјетности, представници јавног сектора, представници цивилног сектора, представници приватног сектора (посебно представници сектора туризма), локална заједница, медији				
Циљне групе	Грађани, туристи, културне установе, туристичке заједнице, уреди и удружења, представници приватног сектора, угоститељи				

Веза са стратешким циљем	2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора
Приоритет	2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите
Назив мјере	2.3.1. <i>Унапређење система здравствене заштите</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је обезбиједити материјално-техничку опремљености здравствених установа за пружање примарне, секундарне и терцијарне здравствене заштите, и створити услове за квалитетан рад доктора и медицинског и немедицинског особља, те пружити пацијентима квалитетне услове за лијечење. Уз развој дигиталне трансформације система здравствене заштите, коришћењем јединствених стандардизованих протокола, обезбиједити предуслове за повезаност, адекватну и правовремену размјену информација на свим нивоима здравственог сектора.
	Активности мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - Реконструкција објеката примарне и секундарне здравствене заштите (домова здравља и подручних амбуланти); - Опремање здравствених установа и припадајућих лабораторија потребном дијагностичком и медицинском опремом; - Успостављен контакт центар здравственог система ХНК-а;

	<ul style="list-style-type: none"> - Управљање уговарањем услуга и праћење реализације путем функционалности успостављеног електронског система; - Формирање електронске базе знања здравственог сектора; - Формирање есенцијалне листе лијекова; - Спровођење активности на редефинисању рада здравствених установа стационарног типа (интеграцијом или формирањем специјалистичких центара). 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	% реконструкција здравствених установа	60%	100%	МЗРСЗ	
	% становништва обухваћено здравственим осигурањем	90%	100%	МЗРСЗ	
	% опремљености здравствених установа	60%	100%	МЗРСЗ	
	Број опремљених лабораторија за брзу детекцију заразних болести	1	3	МЗРСЗ	
	Информатички увезана примарна, секундарна и терцијарна здравствена заштита	60%	100%	МЗРСЗ	
	% здравствених установа укључених у јединствен информациони систем	60%	100%	МЗРСЗ	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	<p>Реализацијом активности ове мјере доприноси се подизању ефикасности збрињавања угрентних стања у области здравства, како у нормалним условима тако и у случајевима катастрофа и изванредних ситуација, чиме се директно утиче на побољшање квалитета живота у ХНК-у. Сигурна и ефикасна размјена информација између свих учесника здравственог система ће допринијети подизању доступности и квалитета здравствене заштите, а размјена информација од значаја за обављање научно-истраживачке дјелатности, као и обављање трајног образовања медицинског особља, ће утицати на подизање квалитета здравствене заштите и укупног квалитета живота грађана.</p>				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	15.000.000	10.500.000	0	1.500.000	3.000.000 (ФБиХ, остали извори)
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				

Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК-а, Завод здравственог осигурања ХНК-а, Завод за јавно здравство ХНК-а, домови здравља ХНК-а
Циљне групе	Грађани ХНК-а, здравствене установе на подручју ХНК-а, апотеке на подручју ХНК-а

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА
Приоритет	2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите
Назив мјере	2.3.2. <i>Унапређење система социјалне заштите и инклузија дјеце са тешкоћама у развоју и лица с инвалидитетом</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је створити услове за што квалитетнији живот дјеце, младих и одраслих, а посебно лица с инвалидитетом, лица у стању социјалне потребе, породица са дјецом као и лица без подршке породице, те стварати услове за спречавање негативних друштвених појава као што су малољетничка делинквенција, болести овисности, сви облици насиља, и сл.
	Активности мјере
	<ul style="list-style-type: none"> - Припремити план запошљавања и уредити интегрисани систем управљања људским потенцијалима у центрима за социјални рад; - Израда модела социјалног укључивања и активације према потребама различитих рањивих група (велики удио становништва у стању социјалне искључености); - План развоја социјалних установа; - Увођење нових мјера за побољшање система социјалне заштите; - Развој социјалних карата и регистара који ће обезбиједити информацију о стању и потребама друштва; - Развој социјалних сервиса у локалним заједницама и олакшан приступ социјалним услугама и накнадама социјалне сигурности на праведан, фер и једнак начин; - Умрежавање и координисање установа и организација које се баве социјалном заштитом дјеце и одраслих; - Систем новчаних давања усмјерити према групама становништва које су у стварној потреби као и обезбиједити материјална издвајања за групе у ризику од сиромаштва; - Израда стратегије демографског развоја и побољшања материјалног статуса породица са новорођеном дјецом; - Израда стратегије усклађивања породичне политике са политиком тржишта рада у смислу подстицања флексибилнијих облика рада у односу на породичне обавезе,

	<p>посебно мајки, подстицање послодаваца на „Family friendly policies“, политику наклоњену подршци породици;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Израда акционог плана за медијску промоцију, подизање свијести и сензибилизацију јавности о важности породице; - Израдити споразум о међуресорној сарадњи са Министарством образовања о заједничком дјеловању, о јачању предшколског васпитања и побољшању законског оквира о раду предшколских установа у сврху подршке јачању породице; - Пружање подршке програмима превенције малољетничке деликвенције, болести оvisности, вршњачког насиља, родно заснованог насиља, насиља у породици и другим програмима који подстичу здрав психосоцијални развој дјеце и младих; - Развијање међусекторске сарадње у креирању и имплементацији превентивних програма и програма који подстичу запошљивост; - Пружање финансијске, психолошке и друге подршке и сигурности породицамама које планирају рађање дјеце и подстицање њихове одлуке на рађање. 			
<p>Индикатори за мониторинг резултата мјере</p>	<p>Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)</p>	<p>Полазне вриједности (2019.)</p>	<p>Циљне вриједности (2027.)</p>	<p>Извор верификације</p>
	<p>Број удружења чија је примарна задаћа социјални рад</p>	<p>122</p>	<p>200</p>	<p>МЗРСЗ</p>
	<p>% активног стручног особља у центрима за социјални рад</p>	<p>60%</p>	<p>100%</p>	<p>МЗРСЗ</p>
	<p>Усвојена стратегија социјалног укључивања</p>	<p>НЕ</p>	<p>ДА</p>	<p>МЗРСЗ</p>
	<p>Успостављена база података пружаоца социјалних услуга (јавних институција и организација)</p>	<p>НЕ</p>	<p>ДА</p>	<p>МЗРСЗ</p>
	<p>Израђен регистар ЛСИ-а (лица с инвалидитетом)</p>	<p>НЕ</p>	<p>ДА</p>	<p>МЗРСЗ</p>
	<p>Износ финансијских средстава за удружења ЛСИ (годишње)</p>	<p>30.000</p>	<p>100.000</p>	<p>МЗРСЗ</p>
<p>Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета</p>	<p>Обезбиједити боље услове за квалитетнији живот дјеце, младих и одраслих, а посебно лица с инвалидитетом, лица у стању социјалне потребе, породица са дјецом као и дјеце и лица без породичне подршке, чиме ће се смањити негативне друштвене појаве попут малољетничке делинквенције, болести оvisности, сви облици насиља, и сл.</p>			

Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	15.000.000	10.500.000	0	1.500.000	3.000.000 (ФБиХ, остали извори)
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство здравства, рада и социјалне заштите ХНК-а, Центар за социјални рад Мостар				
Циљне групе	Млади, дјеца с инвалидитетом, хранитељске породице, стручна лица у сектору социјалне заштите.				

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА			
Приоритет	2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите			
Назив мјере	2.3.3. Јачање институционалних капацитета у подручју имплементације политике према младима			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ мјере је створити боље услове за живот младих како би се спријечио негативан тренд одласка младих људи са подручја ХНК-а.			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Оснивање вијећа младих у сваком граду/општини; - Оснивање вијећа младих ХНК-а; - Повећање средстава за финансирање рада вијећа младих или простора за младе; - Усвајање и имплементација стратегије према младима ХНК-а; - Имплементација програма о финансирању, контроли и ефектима пројеката за младе; - Обезбјеђење средстава за суфинансирање прве некретнине младим породицама. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Број основаних вијећа младих	4	10	МПНКС

	Износ годишњег нивоа издвајања за средства за рад вијећа младих	0	100.000	МПНКС	
	Израђена и усвојена стратегија према младима	НЕ	ДА	МПНКС	
	Број омладинских организација које проводе едукативне програме	177	250	МПНКС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Имплементацијом мјере постићи ће се дугорочни развојни ефекти ангажмана младих у њиховим друштвеним заједницама, а у циљу стварања бољих услова за живот. Обезбјеђењем финансијских средстава за помоћ у запошљавању/самозапошљавању, пружањем помоћи у креирању бољих стамбених политика и реализацији финансијске помоћи при рјешавању првог стамбеног питања, као и помоћ кроз реализацију других програма којима се помаже младим људима, доприноси се умањењу препрека за останак младих људи у земљи, ступање у брак и формирање, односно проширење породице.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	5.000.000	3.000.000	0	0	2.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство просвјете, науке, културе и спорта ХНК-а, градови, општине				
Циљне групе	Млади, грађани				

Веза са стратешким циљем	2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА
Приоритет	2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите
Назив мјере	2.3.4. <i>Јачање сарадње јавног и невладиног сектора</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је створити бољу сарадњу и координисање развојних активности између јавног сектора и невладиног сектора, а у циљу мултипликације развојних ефеката.
	Активности мјере
	- Успоставити регистар невладиних организација које дјелују и раде на подручју ХНК-а;

	<ul style="list-style-type: none"> - Формирати координационо тијело које ће координисати развојне потребе ХНК-а и активности које проводе невладине организације; - Обезбиједити систем подршке и суфинансирања пројеката организација невладиног сектора који имају развојни карактер и који су у складу са развојним приоритетима ХНК-а; - Искористити експертизу невладиног сектора и изградити капацитете управних органа, организација и институција за намицање средстава путем припреме апликација и развојних пројеката; - Израдити базу података потенцијалних донатора и припремити план мобилисања доступних средстава из националних и интернационалних развојних фондова. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Израђена и усвојена стратегија развоја невладиних организација	НЕ	ДА	МПУЛС	
	% суфинансирања развојних пројеката НВО-а	20%	40%	МФ	
	Формирано координационо тијело НВО-а на нивоу ХНК-а	НЕ	ДА	МПУЛС	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Сарадњом са невладиним сектором, јавни сектор може мултипликовати развојне ефекте те много брже, уз мања издвајања, постићи постављене развојне циљеве				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	3.000.000	1.500.000	0	800.000	700.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство правосуђа, управе и локалне самоуправе ХНК-а, Министарство привреде ХНК-а, удружења грађана				
Циљне групе	Грађани, НВО				

Веза са стратешким циљем

2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА

Приоритет	2.3. Унапређење здравства и социјалне заштите			
Назив мјере	2.3.5 Унапређење система подршке борачкој популацији			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Обављање стручних послова усмјерених на унапређење вриједности Одбрамбено-ослободилачког рата и очувању дигнитета његових учесника и страдалника, унапређење обима свеобухватне заштите бораца и чланова њихове породице, развој пројеката за подизање квалитета живота борачке популације, омогућавање учествовања представницима заинтересоване јавности у поступку припреме правних прописа и других аката, стављање информација из надлежности Министарства на располагање заинтересованој јавности.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Програм савјетодавно-правне помоћи борцима и члановима њихових породица и јачање система заштите за борачку и страдалничку популацију и чланове њихових породица; - Програм подршке запошљавања и samozapoшљавања бораца и чланова њихових породица у ХНК-у; - Програм суфинансирања запошљавања дјеце погинулих бораца и дјеце ратних војних инвалида; - Програм стручног оспособљавања незапослених ратних војних инвалида и демобилисаних бораца; - Јачање система заштите за борачку и страдалничку популацију и чланове њихових породица везаних за остваривање права из области стамбеног збрињавања; - Остваривање права на медицинску превенцију и рехабилитацију борачке популације; - Програм психосоцијалне помоћи и заштите менталног здравља бораца у ХНК-у; - Програм циљаних превентивних здравствених прегледа бораца у ХНК-у; - Јачање система заштите за борце и чланове њихових породица кроз исплату једнократне новчане подршке при лијечењу и стању социјалне потребе. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Број стамбено збринутих бораца и ратних војних инвалида те породица погинулих	77	500	МБ
	Број бораčkih удружења/задруга	22	40	МБ
	Износ финансирања удружења и задруга	479.180,00	1.000.000	МБ

Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Имплементацијом активности ове мјере доприноси се унапређењу и оснаживању статуса бораца кроз афирмисање, ресоцијализацију, доквалфикацију/преквалификацију и интегрисање на тржиште рада, те пружање подршке члановима борацких породица. Оснаживањем бораца и њихових породица доприноси се унапређењу система заштите за угрожене грађане и подстиче се пружање равноправних могућности свим грађанима.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	4.000.000	3.500.000	0	50.000	450.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство за питања бораца ХНК-а, Федерални завод за запошљавање, реферални центар				
Носиоци мјере	Министарство за питања бораца ХНК-а, циљне групе различитих облика борацких организовања				
Циљне групе	Борци из Одбрамбено-ослободилачког рата (добровољци, организатори отпора, ветерани, учесници рата - демобилисани борци, ратни војни инвалиди, добитници ратних признања и одликовања) и чланови њихове породице, чланови породице погинулих, умрлих и несталих бораца				

Веза са стратешким циљем	2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора
Приоритет	2.4. Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и сигурности друштва
Назив мјере	2.4.1. <i>Унапређење система управљања кризама, заштите и спашавања од природних и других непогода</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је успоставити ефикасан систем за рано упозорење од природних и сигурносних ризика, што подразумева успостављање потребних капацитета за израду и достављање правовремених информација и упозорења како би се омогућило појединцима, заједници и организацијама којима пријети опасност да се припреме и дјелују на одговарајући начин и у одговарајуће вријеме, а све са циљем смањења могућих губитака и штета.
	Активности мјере

	<ul style="list-style-type: none"> - Помоћ у санирању посљедица природних и других несрећа; - Обучавање општинских и градских структура цивилне заштите; - Подизање нивоа свијести о питањима смањења ризика од катастрофа провођењем редовне обуке служби ЦЗ-а и едукације становништва о мјерама заштите и спашавања; - Јачање цијелокупног система смањења ризика од катастрофа кроз подршку укључивања невладиних организација, привредног сектора и научних институција у изградњи капацитета у превенцији, приправности и одговору на природне и друге несреће; - Континуирана едукација свих учесника система заштите и спашавања – ватрогасци, горска служба спашавања, јединице ЗИС-а у привредним субјектима, здравствене институције, невладин сектор. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	% Модернизован центар цивилне заштите	60%	90%	УЦЗВ	
	Број учесника едукације система заштите и спашавања	0	200	УЦЗВ	
	Број опремљених тимова за заштиту и спашавање	1	10	УЦЗВ	
	Повећана ефикасност цивилне заштите и ватрогаства ХНК-а на терену	60%	90%	УЦЗВ	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Унапријеђени капацитети заједнице да превенира, одговори на и санира негативне посљедице природних и других опасности. Поред заштите живота и имовине грађана ХНК-а, унапријеђени капацитети ће омогућити смањење репрезентативних ризика и за привредне субјекте који дјелују на подручју ХНК-а, чиме се ствара повољнији амбијент за привлачење нових инвестиција и повећање постојећих економских активности.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	5.000.000	3.000.000	0	0	2.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Управа за цивилну заштиту и ватрогаство ХНК-а				
Носиоци мјере	Управа за цивилну заштиту и ватрогаство ХНК-а				

Циљне групе	Припадници УЦЗВ-а, грађани, припадници специјализованих јединица цивилне заштите, припадници јединица Цивилне заштите опште намјене.
--------------------	--

Веза са стратешким циљем		2. ПОДИЗАЊЕ КВАЛИТЕТА И САВРЕМЕНОГ РАЗВОЈА ДРУШТВЕНОГ СЕКТОРА				
Приоритет	2.4. Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и сигурности друштва					
Назив мјере	2.4.2. <i>Модернизација и осигурање кључне инфраструктуре за оптимално функционисање</i>					
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере					
	Циљ мјере је јачање и модернизација кључне инфраструктуре нужне за рад и функционисање капацитета структура Цивилне заштите					
	Активности мјере					
	- Опремање општинских и градских структура цивилне заштите (опремање адекватном заштитом опремом, комуникационим уређајима и материјално-техничким средствима).					
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације		
	% изграђена приступна путна мрежа	30%	50%	УЦЗВ МПШВ		
	Изграђен водоводни систем у подручјима са високим ризиком од пожара	НЕ	ДА	УЦЗВ МПШВ		
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Имплементацијом ове мјере постићи ће се технички опремљен и модернизован систем ЦЗ-а, који ће моћи одговорити на све изазове у кризним ситуацијама.					
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)	
	5.000.000	4.000.000	0	0	1.000.000	
Период имплементације мјере	2021.-2027. година					
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Управа за цивилну заштиту и ватрогаство ХНК-а					
Носиоци мјере	Управа за цивилну заштиту и ватрогаство ХНК-а, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде ХНК-а, Министарство					

	грађевинарства и просторног уређења ХНК-а, Агенција за водно подручје Јадранског мора, ГСС
Циљне групе	Грађани ХНК-а, јединице цивилне заштите

Веза са стратешким циљем		2. Подизање квалитета и савременог развоја друштвеног сектора			
Приоритет	2.4. Јачати капацитете за управљање природним и другим ризицима и сигурности друштва				
Назив мјере	2.4.3. Унапређење сигурносног система				
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере				
	Циљ мјере је да се, кроз јачање капацитета полицијских снага и унапређењем законске регулативе, унаприједи лична и имовинска сигурност грађана				
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Активности мјере				
	<ul style="list-style-type: none"> - Унапређење стања личне и имовинске сигурности и заштите људских права на подручју ХНК-а; - Модернизација и унапређење инфраструктуре (обнова и изградња) и техничких капацитета МУП-а; - Унапређење рада полиције у заједници кроз реализовање пројеката; - Јачање механизма сигурности и заштите грађана кроз унапређење правног оквира, развијање оперативне ефикасности и ефикасности служби МУП-а за успјешније суочавање са сигурносним изазовима; - Унапређење управљања ресурсима МУП-а кроз едукацију и побољшање материјално-техничке опремљености организационих јединица и услова рада запосленика; - Подизање нивоа квалитета пружања услуга становништву ХНК-а. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број евидентираних казнених дјела	929	600	МУП	
	Број евидентираних саобраћајних несрећа	2029	1850	МУП	
	% инфраструктурна и технолошка модернизација система безбједности	60%	90%	МУП	
	Број новозапослених полицијских службеника	0	400	МУП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Имплементацијом активности предложене мјере допринијеће се унапређењу материјално-техничке оспособљености МУП-а и нивоу едукованости особља у вези с управљањем постојећим				

	ресурсима. Унапређењем рада особља МУП-а допринијеће се подизању нивоа квалитета пружања услуга становништву ХНК-а.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	30.000.000	10.000.000	0	0	20.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство унутрашњих послова ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство унутрашњих послова ХНК-а				
Циљне групе	Грађани ХНК-а				

ЗАШТИТА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Приоритет	3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса
Назив мјере	<i>3.1.1. Мониторинг околиша/животне средине и успостава околишног информационог система</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Одрживо коришћење природних и просторних капацитета ХНК-а заснива се на процјени нултог стања природних капацитета и потреби очувања истих за дугорочне, одрживе привредне дјелатности. Стога је циљ мјере побољшати систем евидентирања и мониторинга стања околиша/животне средине и загађивача у ХНК-у кроз подстицање нових истраживања и стварање централне и корисницима доступне базе података о стању компоненти околиша/животне средине (ваздух, земљиштем, биолошка и пејзажна разноликост) као и подстицање програма и пројеката одрживог управљања природним богатствима.
	Кључни пројекат
	Кључни пројекат: „Санација и ревитализација старог корита ријеке Неретве у Јабланици“ је пројекат чија је сврха израдити документацију за ревитализацију нарушеног околиша/животне средине и санирати старо корито ријеке Неретве. Природни и изграђени околиш у Јабланици је прилично нарушен услед експлоатације природних ресурса камена габра. Нарушавање околиша/животне средине јавља се због немарног коришћења сировине и одлагања отпада и јаловине у старо корито ријеке Неретве, услед чега се, при већим протоцима, вода прелива са бране ХЕ Јабланица те долази до затрпавања корита Неретве и

	<p>формирања ујезерења, чији ниво угрожава рад ХЕ на Неретви. Циљ пројекта је направити анализу постојећег стања нарушености (угрожености) околиша/животне средине и израдити пројектну документацију за ревитализацију нарушеног околиша/животне средине и уклањање отпада те санирати старо корито ријеке Неретве у дужини од цца 6000 м.</p>				
	Активности мјере				
	<ul style="list-style-type: none"> - Снимање нултог стања и успостава системских мониторинг програма за мониторинг компоненти околиша/животне средине и климатских промјена; - Валоризација биоразноликости и природне баштине, са нагласком на инвентаризацију ријетких, ендемских осјетљивих и угрожених врста као и алохтоних/инвазивних врста у ХНК-у; - Израда ГИС базе података и успостава Информационог система заштите околиша/животне средине ХНК-а (ИСЗО ХНК-а); - Успостава регистра загађивача на подручју ХНК-а; - Праћење стања природних богатстава која су предметом концесије у сврху њиховог рационалног коришћења. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Израђене нове студије и проведена теренска истраживања	0	5	МТТЗО	
	Успостављен информациони систем заштите околиша/животне средине (ИСЗО ХНК-а)	Не	Да	МТТЗО	
	Израђен регистар загађивача ХНК-а	Не	Да	МТТЗО	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	<p>Допринос мјере огледа се у утврђивању извора загађења и утицају на стање компоненти околиша/животне средине, што доприноси смањењу емисија на подручју ХНК-а. Доступност података о стању околиша/животне средине осигурава очување околиша/животне средине, ефикасност програма заштите и даје смјернице за развој одрживих дјелатности.</p>				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	5.500.000	1.500.000	/	2.000.000	2.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				

Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, Фонд за заштиту околиша/животне средине ХНК-а (у сарадњи са високошколским институцијама и невладиним организацијама)
Циљне групе	Органи управе ХНК-а, академска заједница, невладин сектор, привредни субјекти, грађани

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ С ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ			
Приоритет	3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса			
Назив мјере	<i>3.1.2. Подстицање сарадње, израде и хармонизације стратешко-планске документације у области заштите околиша/животне средине</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Мјера има за циљ подржати институционално јачање сектора заштите околиша/животне средине у ХНК-у усклађивањем околишне легислативе с околишним политикама ЕУ-а, као и вертикално усклађивање са ФБиХ, и спроведбом усвојених прописа. Мјера предвиђа јачање и подстицање међусекторске и међународне сарадње у области заштите околиша/животне средине.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Подстицање програма подизања нивоа знања и јачања свијести о потреби очувања и заштите околиша/животне средине те посљедицама климатских промјена; - Израда, хармонизација и/или усвајање стратешко-планских околишних докумената: плана заштите околиша/животне средине, плана заштите квалитета ваздуха, планова/програма заштите природе; - Међукантонално и међународно повезивање и успостава прекограничне сарадње; - Анализа капацитета и јачање људских потенцијала за припрему и имплементацију пројеката из области заштите околиша/животне средине и одрживог развоја; - Промовисање могућности коришћења ЕУ фондова за околиш, климатске промјене, зелену технологију и циркуларну привреду; - Осигурање предуслова за коришћење фондова; - Интегрисање мјера ублажавања посљедица климатских промјена у програмске документе. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере		Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације

	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)				
	• Број нових пројектних приједлога за међународне пројекте у области заштите околиша/животне средине	0	5	МТТЗО	
	• Број реализованих пројеката јачања свијести о заштити околиша/животне средине	41	100	МТТЗО	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Мјера доприноси интеграцији политика заштите околиша/животне средине и јачању партнерстава у спроведби околишних политика у ХНК-у и окружењу. Овом мјером подстиче се унутарсекторска, међукантонална и међународна сарадња и јачање капацитета за имплементацију пројеката из програма кохезијске политике за зеленију Европу.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	7.000.000	3.000.000	/	2.000.000	2.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, Фонд за заштиту околиша/животне средине ХНК-а и ФБиХ (у сарадњи с органима јавне управе, ЈЛС-има, високошколским институцијама и невладиним организацијама)				
Циљне групе	Органи јавне управе, ЈЛС, образовне институције и академска заједница, невладин сектор, грађани				

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Приоритет	3.1. Унаприједити заштиту и одрживо коришћење природних ресурса
Назив мјере	<i>3.1.3. Јачање самоодрживости заштићених подручја</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере Циљ мјере је подстицање истраживања и повећање површине заштићених подручја у ХНК-у. Мјера обухвата унапређење и

	<p>подизање нивоа знања о природним вриједностима заштићених подручја у ХНК-у, унапређење инфраструктуре у заштићеним подручјима, умрежавање и подстицање сарадње, обогаћивање понуде и стварање нових вриједности те услуге екосистема које заштићена подручја нуде у сврху стицања властитих прихода и прихода локалног становништва.</p>				
	<p>Активности мјере</p>				
	<ul style="list-style-type: none"> - Развој нових производа/услуга понуде заштићених подручја; - Унапређење физичке инфраструктуре у заштићеним подручјима (уређење Парк шуме Вртаљица и др.); - Инвентаризација и дигитализација флоре и фауне те станишних типова за заштићена подручја којима наведени подаци недостају; - Успостава Интерпретацијско-едукацијског центра у ПП Хутово блато; - Унапређење и брендирање природних вриједности заштићених подручја као мјеста за истраживање и едукацију као и потенцијала за развој одрживог туризма; - Умрежавање заштићених подручја те припрема и реализација пројеката за ИПА III програме. 				
<p>Индикатори за мониторинг резултата мјере</p>	<p>Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)</p>	<p>Полазне вриједности (2019.)</p>	<p>Циљне вриједности (2027.)</p>	<p>Извор верификације</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Нове понуде у заштићеним подручјима 	<p>Не</p>	<p>Да</p>	<p>МТТЗО</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Број нових пројеката у заштићеним подручјима 	<p>0</p>	<p>10</p>	<p>МТТЗО</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> • Број нових промотивних материјала о заштићеним подручјима ХНК-а 	<p>0</p>	<p>15</p>	<p>МТТЗО</p>	
<p>Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета</p>	<p>Мјера доприноси очувању природних цјелина у ХНК-у, као темељних природних вриједности овог подручја, и могућностима одрживијег управљања заштићеним дијеловима природе</p>				
<p>Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања</p>	<p>Укупно (КМ)</p>	<p>Буџетска средства (КМ)</p>	<p>Кредитна средства (КМ)</p>	<p>Средства ЕУ-а (КМ)</p>	<p>Остали извори (КМ)</p>
	<p>10.000.000</p>	<p>3.000.000</p>	<p>/</p>	<p>3.500.000</p>	<p>3.500.000 (89.458,20 - Општина Коњиц)</p>
<p>Период имплементације мјере</p>	<p>2021.-2027. година</p>				

Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а, Фонд за заштиту околиша/животне средине ХНК-а и ФБиХ, Министарство грађевинарства и просторног уређења ХНК-а (у сарадњи са ЈП Хутово блато, ЈП Блидиње, ЈП Вјетреница, те високошколским институцијама и невладиним организацијама)
Циљне групе	Посјетиоци, образовне институције и академска заједница, туристи, спортисти, невладин сектор, грађани

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ			
Приоритет	3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре			
Назив мјере	3.2.1. Унапређење саобраћајне инфраструктуре			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Модернизација путне инфраструктуре предуслов је одржања постојећих и осигурања нових развојних праваца. Циљ мјере је развијати одрживи путни систем у ХНК-у који ће задовољити захтјеве у погледу побољшања мобилности становништва, промета роба, физичког приступа тржиштима и радним мјестима, образовању као и свим другим привредним потребама.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Рехабилитација приоритетних дионица регионалних и магистралних путева и осталих путева (регионални путеви: Р-418 Прозор-Мокроноге, Р-418б Прозор-Коњиц, Р-425 Житомислићи-Хамзићи, Р-425а Тронежа-Габела, Р-426 Драчево-Завала, Р-427 Столац-Берковићи, Р-428 Равно-Завала, Р-435 Коњиц-Борци, Р-435а Ђесим-Потоци, Р-436 Борци-Главатичево-Аргуд, Р-437 Фојница-Острожац, Р 426 Завала – Орахов До-Лозица, Прозор Излаз (Р418) – Орашац – Кеџара, Прозор град (Р418) – Гмићи (М16) Стара магистрала, Прозор Доброша (Р418б) – Уздол – Д.Крањчићи – Дуге, М16, Коњиц – Борачко језеро); - Израда програма имплементације стратегије безбједности на путевима за регионални путеве у ХНК-у; - Израда специфичних програма за обилазнице градова тамо гдје су обилазнице дио регионалних путева у ХНК-у; - Мониторинг интензитета саобраћаја на мрежи регионалних путева у ХНК-у. 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације
	Дужина аутопутева у ХНК-у (км)	10,25	105,9	Аутопут еви

					ФБиХ, МСВ
	Дужина модернизованих магистралних и регионалних путева (км)	0	160		ФЗПР, МВП
	Стопа смртности усљед повреда у саобраћајним несрећама (на 100.000 становника) (%)	8	5		БИХАМК /МУП
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере огледа се у унапређењу саобраћајне инфраструктуре те побољшању саобраћајне повезаности и безбједности саобраћаја на подручју ХНК-а као и повезаности ХНК-а с окружењем. Мјера доприноси и реализацији приоритета: <i>Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре кроз модернизацију путне инфраструктуре</i> , повећање безбједности у саобраћају и квалитет живота и унапређење предуслова за интермодални саобраћај.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	36.000.000	36.000.000	/	/	/
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство саобраћаја и веза ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство саобраћаја и веза ХНК-а, Управа за путеве ХНК-а, Аутопутеви ФБиХ, Путеви ФБиХ, ЈЛС				
Циљне групе	ЈСЛ, грађани, пословни сектор, туристи				

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Приоритет	3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре
Назив мјере	3.2.2. Подстицање рјешења одрживог управљања отпадом и отпадним водама
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ ове мјере је обезбиједити ефикасан систем одрживог управљања отпадом и отпадним водама на подручју ХНК-а, кроз повећање обухвата становништва организованим прикупљањем отпада и одводње отпадних вода те њиховог прочишћавања.
	Кључни пројекат

	<p>Кључни пројекат: „Затварање и санација одлагалишта отпада у Јабланици“ је пројекат санације и затварања постојеће депоније Букова и прилагођавање концепту одлагања на регионалној депонији Уборак, који дугорочно осигурава прихват, селектирање и одвоз комуналног отпада на регионалну депонију. Наиме, општина Јабланица нема изграђену и уређену санитарну градску депонију за прихват и збрињавање комуналног отпада те се одлагање комуналног отпада обавља на неуређеном одлагалишту под називом „Буково“ на обронцима планине Пласа удаљеном од града око 7 км. Ријеч је о природној вртаци до које се долази лошим макадамским путем, без икаквих, законом прописаних, техничких услова за одлагање комуналног отпада. У склопу пројекта планирана је израда пројектне документације, доношење одлуке о финасирању изградње уређене градске депоније – која може уједно бити и станица за прихват отпада, селекцију и припрему за одвоз на регионалну депонију Уборак у Мостару.</p>			
	<p>Активности мјере</p>			
	<ul style="list-style-type: none"> - Усвајање плана управљања отпадом ХНК-а (2021.-2026.); - Повећање обухвата организованог прикупљања отпада и његовог одлагања на санитарним депонијама; - Унапређење система одвојеног прикупљања, рециклирања и поновне употребе комуналног отпада, кроз изградњу рециклажних дворишта и др.; - Санација и адаптација постојећих одлагалишта отпада у ХНК-у, те изградња депонијских простора са пратећом опремом; - Санација илегалних одлагалишта отпада; - Унапређење система одводње отпадних вода; - Изградња прочистача; - Успостава регистра за отпад на подручју ХНК-а; - Реализација програма подизања јавне свијести о управљању отпадом. 			
<p>Индикатори за мониторинг резултата мјере</p>	<p>Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)</p>	<p>Полазне вриједности (2019.)</p>	<p>Циљне вриједности (2027.)</p>	<p>Извор верификације</p>
	<p>Удио рециклираног (комуналног и опасног) отпада (%)</p>	<p>6</p>	<p>10</p>	<p>ЈЛС, МГПУ</p>
	<p>Усвојен план управљања отпадом ХНК-а (2021.-2026.)</p>	<p>Не</p>	<p>Да</p>	<p>МТТЗО</p>
	<p>Удио ЈСЛ-а покривених системима третмана отпадних вода</p>	<p>44%</p>	<p>65%</p>	<p>ЈЛС</p>
<p>Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета</p>	<p>Реализација мјере доприноси унапређењу комуналне инфраструктуре и смањењу притисака на околиш</p>			

Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	20.000.000	11.000.000	/	5.000.000	4.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство грађевинарства и просторног уређења ХНК-а и Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а (у оквирима својих надлежности)				
Носиоци мјере	Министарство грађевинарства и просторног уређења ХНК-а у сарадњи с ЈЛС-има, Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а				
Циљне групе	ЈЛС, грађани				

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ			
Приоритет	3.2. Јачати интегрисани систем просторног планирања и унапређења инфраструктуре			
Назив мјере	<i>3.2.3. Подстицање одрживог и околишно прихватљивог просторног планирања</i>			
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере			
	Циљ мјере је унаприједити ефикасност коришћења простора и просторних података у складу са просторним карактеристикама и ресурсним основама.			
	Активности мјере			
	<ul style="list-style-type: none"> - Дигитализација просторних података - спремање просторним плановима верификованих података у векторском и растерском облику; - Успостава јединственог ГИС система просторног планирања и просторних података у ХНК-у; - Модернизација система земљишне администрације ХНК-а; - Проширење и одржавање Геопортала ХНК-а; - Физичко означавање насеља, улица и тргова називима и зграда бројевима и израда регистра просторних јединица по ЈЛС-има (Мостар, Јабланица, Прозор-Рама, Коњиц, Столац, Чапљина и Равно). 			
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације

	Успостављена база дигитализованих просторних података	Не	Да	МГПУ	
	Израђен регистар просторних јединица по ЈСЛ-има (Мостар, Јабланица, Прозор-Рама, Коњиц, Столац, Чапљина и Равно)	Не	Да	УГИП	
	Број упита према Геопорталу ХНК-а на годишњем нивоу	35.624	250.000	УГИП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Мјера је од општег значаја за ХНК, па представља темељ за даљњи одрживи развој ХНК-а				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	5.000.000	2.200.000	/	/	2.800.000 (ЈЛС)
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство грађевинарства и просторног уређења ХНК-а, Управа за геодетске и имовинско-правне послове ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство грађевинарства и просторног уређења ХНК-а, Управа за геодетске и имовинско-правне послове ХНК-а, ЈЛС (носилац активности <i>Дигитализација просторних података</i> у односу на Просторни план ХНК-а, као и у односу на просторне планове подручја посебних обиљежја у ХНК-у, је Министарство грађевинарства и просторног уређења ХНК-а, док су носиоци активности референтно на важеће просторне планове јединица локалне самоуправе у ХНК-у органи управе надлежни за просторно уређење сваке од тих јединица)				
Циљне групе	ЈЛС, грађани				

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
Приоритет	3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију
Назив мјере	<i>3.3.1. Побољшање енергетске ефикасности</i>
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере
	Циљ мјере је спровођење мјера енергетске ефикасности на јавним и стамбеним објектима у ХНК-у, смањење потрошње енергије и зависних трошкова

	Активности мјере				
	<ul style="list-style-type: none"> - Наставак учествовања у пројекту „Енергетска ефикасност у БиХ“ за ФБиХ; - Примјена мјера енергетске обнове, кроз утопљавање јавних и стамбених објеката, санација топлинских губитака замјеном отвора, санацијом кровова и подова, замјеном система гријања/хлађења, замјеном расвјете у објектима; - Енергетско сертификовање објеката са реализованим мјерама енергетске ефикасности; - Припрема и пријава пројеката из области енергетске ефикасности; - Подстицање мјера енергетске ефикасности у јавној расвјети; - Увођење система за континуирано праћење енергетске ефикасности - ЕМИС базе; - Едукација запосленика у области енергетског управљања и промовисање и јачање свијести о енергетској ефикасности. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Број утопљених школа	32	60	Влада ХНК-а	
	Број утопљених здравствених и других јавних установа	12	20	Влада ХНК-а	
	Број утопљених стамбених објеката	1	5	Влада ХНК-а	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Реализацијом мјере доприноси се примјени исплативијих и ефикаснијих енергетских технологија и материјала, што средњорочно и дугорочно доприноси смањењу трошкова, али и заштити околиша/животне средине кроз смањење емисија стакленичких гасова. Мјера доприноси повећању квалитета живота и услова рада као и јачању домаћег предузетништва у сектору грађевинарства.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (КМ)	Буџетска средства (КМ)	Кредитна средства (КМ)	Средства ЕУ-а (КМ)	Остали извори (КМ)
	20.000.000	10.000.000	/	5.000.000	5.000.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				
Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Кабинет предсједника Владе ХНК-а				
Носиоци мјере	Министарство трговине, туризма и заштите околиша/животне средине ХНК-а и остала министарства у чијој су надлежности јавне институције				

Циљне групе	Јавна управа, образовне, здравствене и друге јавне институције, грађани ХНК-а
-------------	---

Веза са стратешким циљем	3. УПРАВЉАЊЕ РЕСУРСИМА И УСЛУГАМА ЕКОСИСТЕМА У СКЛАДУ СА ПОСТОЈЕЋИМ КАПАЦИТЕТИМА ОКОЛИША/ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ				
Приоритет	3.3. Подстицати ефикасну енергетску транзицију				
Назив мјере	3.3.2. Повећање удјела производње електричне енергије из обновљивих извора				
Опис мјере са оквирним подручјима дјеловања**	Циљ мјере				
	Мјером се подстиче повећање производње енергије из алтернативних извора, а посебно енергије вјетра, Сунца и биомасе, са обзиром на природне потенцијале ХНК-а за производњу истих				
	Активности мјере				
	<ul style="list-style-type: none"> - Израда базе података инсталираних постројења ОИЕ-а у ХНК-у; - Промовисање коришћења ОИЕ-а у јавним објектима; - Подстицање коришћења ОИЕ-а; - Јачање свијести у сектору привреде и шире јавности о могућностима и добробитима коришћења ОИЕ-а у ХНК-у; - Унаприједити ефикасност управљања и надзора у увођењу и имплементацији пројеката ОИЕ-а у ХНК-у. 				
Индикатори за мониторинг резултата мјере	Индикатори (излазног резултата и крајњег резултата)	Полазне вриједности (2019.)	Циљне вриједности (2027.)	Извор верификације	
	Производња електричне енергије из фотонапонских и вјетроелектрана (MWx/год)	2.078	+20%	ОИЕиЕК	
	Број нових концесија за објекте ОИЕ-а	14	130	МП	
Развојни ефекат и допринос мјере остварењу приоритета	Развојни ефекат мјере огледају се у подстицању примјене нових чистијих технологија добијања енергије, у складу са природним капацитетима овог подручја, чиме се доприноси јачању енергетске стабилности, одрживом коришћењу природних ресурса и смањењу негативних утицаја на глобалне климатске промјене.				
Индикативна финансијска конструкција са изворима финансирања	Укупно (KM)	Буџетска средства (KM)	Кредитна средства (KM)	Средства ЕУ-а (KM)	Остали извори (KM)
	800.000	300.00	/	250.000	250.000
Период имплементације мјере	2021.-2027. година				

Институција одговорна за координисање имплементације мјере	Министарство привреде ХНК-а
Носиоци мјере	Министарство привреде ХНК-а, ФЗО ХНК-а,
Циљне групе	Грађани, привреда, јавне институције